

HELSINGFORS UNIVERSITET

En ny inställning till prima vista-tolkning genom utbildning

En kvalitativ enkätstudie bland tolkstuderter vid OsloMet – storbyuniversitetet

Magisteravhandling

Magisterprogrammet i översättning och tolkning /

Översättnings- och tolkningskommunikation

Kristiina Antinjuntti

April 2024

Fakultet: Humanistiska fakulteten

Utbildningsprogram: Magisterprogrammet i översättning och tolkning

Studieinriktning: Översättnings- och tolkningskommunikation, språkparet svenska och finska

Författare: Kristiina Antinjuutti

Arbetets titel: En ny inställning till prima vista-tolkning genom utbildning – En kvalitativ enkätstudie bland tolkstuderanter vid OsloMet – storbyuniversitetet

Arbetets art: Magisteravhandling

Månad och år: April 2024

Sidantal: 73 sidor, bilagor 9 sidor och finskspråkig sammanfattning 7 sidor

Nyckelord: Prima vista-tolkning, tolkning från skrift till tal, tolkutbildning, professionalisering, OsloMet – storbyuniversitetet

Handledare: Ritva Hartama-Heinonen

Förvaringställe: Helsingfors universitets bibliotek

Abstrakt: Magisteravhandlingen fokuserar på studenters inställningar till prima vista-tolkning, dvs. tolkning från skrift till tal. Prima vista är en typ av intermodal kommunikation som innebär även en övergång från ett språk till ett annat, och anses därför som kognitivt belastande. Tolkare har ofta en skeptisk syn på metoden. De senaste åren har undervisning i prima vista blivit en del av de flesta tolkutbildningar i Norden. I denna avhandling undersöks undervisningens inverkan på studenters inställning till prima vista genom att kartlägga deras syn på kommunikationsformen både innan de fått undervisning i prima vista och vid undervisningens slut. På så sätt är det möjligt att identifiera ändringar i studenters uppfattningar om prima vista och jämföra eventuella ändringar i studentgruppen.

Den teoretiska ramen för magisteravhandlingen utgörs av professionssociologerna Molander och Terums teori, och den version av teorin som Skaaden vidareutvecklat för tolkning. Inte minst påverkas avhandlingens teoretiska grund av tidigare tolkningsforskning, speciellt prima vista-forskning av Määttä, Havnen, Nilsen och Felberg. Synen på tolkning som interaktion (Wadensjö 1995) har inverkat på formuleringen av frågorna och analysen av svaren, men också principen om tolkning som en form av översättning är närvarande.

Forskningsmaterialet insamlades från studenter under den tredje terminen i tolkutbildningen *bachelor i tolkning i offentlig sektor* vid OsloMet – storbyuniversitetet. Referensgruppen bestod av medlemmar i *Norsk tolkeforening*. Läraren i prima vista intervjuades om kursen och undervisningen i allmänhet.

Studenterna fick svara på två enkäter, först vid kursstarten i januari och sedan vid kursslutet i april 2023. Enkäterna hade likartat innehåll och bestod av flervalssvar med påståenden inom olika delområden av prima vista och med möjlighet att komplettera svaren i fritext. Den första studentenkäten gav 17 svar och den andra 18 svar. Antalet professionella tolkar som deltog var 23. De svarade på en elektronisk enkät med samma innehåll som studenterna.

Utgångspunkt för analysen av enkätsvaren är materialorienterad innehållsanalys enligt principerna för kvalitativ forskning. Därtill kvantifieras studenternas flervalssvar för att få fram tendenserna i gruppens utveckling. Den kvantitativa informationen kombineras med innehållsanalysen av studenternas fritextsvar. Här är den fenomenografiska ansatsen fruktbar.

Studentgruppen är heterogen, men alla har tidigare erfarenhet av professionell tolkning, de flesta också av prima vista. Synen på prima vistas användbarhet, genomföringssätt och utmaningar varierar bland studenterna, men inställningen blir enhetligare under kursen. Den största förändringen ses i svaren från studenterna med minst 10 års erfarenhet av tolkning. Vid slutet av kursen närmar de sig allt mer förhållningssättet som stämmer överens med den kommunikativa synen på tolkning och synen som de flesta professionella tolkarnas svar gir uttryck för. Osäkerheten ligger i att enkätsvaren kan reflektera den teoretiska kunskap som studenterna lärt sig utantill. Studenterna har ändå tagit till sig kunskapen och tar den med sig till yrkeslivet. Utöver detta uttrycker svaren en starkare professionell självsäkerhet hos studenterna och större medvetenhet om möjligheten att förhandla med uppdragsgivaren om tillvägagångssättet i samband med prima vista.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Tolkning i offentlig sektor	2
1.2	Avhandlingens syfte och forskningsfrågor	5
1.3	Avhandlingens disposition	6
2	Tolkning som profession	7
2.1	Utbildningens roll i professionalisering	9
2.2	Tolkutbildning och andra professionaliseringsåtgärder i Norden	10
2.3	Tolkning som översättning och kommunikation	14
2.4	Prima vista som tolkningsmetod	16
2.4.1	Prima vista som multimodal kommunikation	18
2.4.2	Prima vista och meningsskapande	20
2.4.3	Prima vista i institutionella samtal	22
2.4.4	Tolkars synpunkter på prima vista	22
2.5	Prima vista-undervisning vid OsloMet	23
3	Forskningsmaterial och -metod	24
3.1	Forskningsmaterial	25
3.1.1	Studentenkäter	27
3.1.2	Enkät till professionella tolkar	28
3.1.3	Lärintervju	29
3.2	Kvalitativ enkätstudie och innehållsanalys som metod och ramverk	31
3.2.1	Den fenomenografiska ansatsen	32
3.2.2	Den professionssociologiska ansatsen	33
4	Inställning till prima vista i olika faser av professionalisering	34
4.1	Studenternas och referensgruppens professionella bakgrund	35
4.1.1	Erfarenhet av tolkning generellt	36
4.1.2	Erfarenhet av prima vista-tolkning	37

4.2	Syn på dokument och samarbete kring prima vista	39
4.2.1	Studenternas syn på dokument vid prima vista	40
4.2.2	De professionella tolkarnas syn på dokument vid prima vista	42
4.2.3	Studenternas syn på samarbete kring prima vista-tolkning	43
4.2.4	De professionella tolkarnas syn på samarbete kring prima vista-tolkning	45
4.2.5	Sammanfattning av syn på dokument och samarbete kring prima vista	46
4.3	Tolkningstekniska val och fokus vid prima vista	46
4.3.1	Studenternas tolkningstekniska val	47
4.3.2	De professionella tolkarnas tolkningstekniska val vid prima vista	49
4.3.3	Studenternas fokus vid prima vista	51
4.3.4	De professionella tolkarnas fokus vid prima vista	52
4.3.5	Sammanfattning av tolkningstekniska val och fokus vid prima vista	54
4.4	Speciella utmaningar vid prima vista	54
4.4.1	De största utmaningarna vid prima vista	55
4.4.2	Att tolka grafiska element vid prima vista	56
4.4.3	Sammanfattning av speciella utmaningar vid prima vista	58
4.5	Studenternas och tolkarnas betraktelser om prima vista	58
5	Sammanfattande diskussion	63
	Litteratur	67
	Bilagor	
	Suomenkielinen lyhennelmä	

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

Figur 1. Tolkning i offentlig sektor	4
--------------------------------------	---

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER

Tabell 1. Kännetecknen för professioner enligt Molander & Terum	7
Tabell 2. Handlingsutrymme och integritet i professioner generellt och i tolkprofessionen speciellt enligt Skaaden	8
Tabell 3. Uppbyggnad av studieprogrammet bachelor i tolkning i offentlig sektor vid OsloMet	13
Tabell 4. Jimenez Ivars' och Havnens underkategorier av tolkning från text till tal	17
Tabell 5. Material- och metodmatris	26
Tabell 6. Tolkningserfarenhet i studentgruppen i januari och i april vs referensgruppen	36
Tabell 7. Studenternas och de professionella tolkarnas tolkningserfarenhet hos myndigheter	37
Tabell 8. Studenternas och tolkarnas erfarenhet av prima vista-tolkning (pv) hos de olika myndigheterna	38
Tabell 9. Studenternas prima vista-erfarenhet hos de olika myndigheterna innan och under utbildning	39
Tabell 10. Studenternas synpunkter på vad som är karakteristiskt för prima vista-dokument och överföring från skrift till tal i början och slutet av terminen	40
Tabell 11. Kommentarer till synpunkter på vad som är karakteristiskt för prima vista-dokument och överföring från skrift till tal i studentgruppen med under 10 års tolkningserfarenhet	41
Tabell 12. Kommentarer till synpunkter på vad som är karakteristiskt för prima-vista-dokument och överföring från skrift till tal i studentgruppen med över 10 års erfarenhet av tolkning	42
Tabell 13. De professionella tolkarnas syn på vad som är karakteristiskt för prima-vista-dokument och överföring från skrift till tal	42
Tabell 14. Studenternas svar på samarbete kring prima vista	43
Tabell 15. Fritextkommentarer om samarbete kring prima vista från studenterna med minst 10 års erfarenhet	44
Tabell 16. De professionella tolkarnas svar gällande samarbete kring dokument vid prima vista	45
Tabell 17. Studenternas tolkningstekniska val vid prima vista	48
Tabell 18. De professionella tolkarnas tolkningstekniska val vid prima vista	50
Tabell 19. Element som studenterna fokuserar på vid prima vista-tolkning	51
Tabell 20. Element som de professionella tolkarna fokuserar på vid prima vista-tolkning	52
Tabell 21. De största utmaningarna vid prima vista	55
Tabell 22. Studenternas fritextsvar angående de största utmaningarna vid prima vista	56
Tabell 23. Studenternas och tolkarnas fritextsvar angående tolkning av icke-verbala element	56
Tabell 24. Studenternas fritextsvar angående relevanta drag vid prima vista, grupp 1	60
Tabell 25. Studenternas fritextsvar angående relevanta drag vid prima vista, grupp 2	61
Tabell 26. De professionella tolkarnas fritextsvar angående relevanta drag vid prima vista	62

1 Inledning

Under de senaste åren har myndigheters behov att både muntligt och skriftligt förmedla information ökat i alla nordiska länder i takt med moderna folkvandringar som orsakats av krig och svältkatastrofer både utanför Europa och nu senast även inom Europas gränser. För att fatta välgrundade beslut behöver myndigheterna fungerande kommunikation med hjälp-, skydd- eller handledningssökande individer, som kan vara invandrare, turister eller i landet bosatta invånare som inte behärskar landets officiella språk. Till exempel utgjorde covid-19-pandemin en flerspråkig kommunikationsutmaning (Määttä, Kinnunen, Probirdska & Kuusi 2022; Felberg Radanovic 2022).

Kommunikationsbehovet mellan individ och myndighet kan lösas muntligt med tolkning eller med hjälp av skriftliga dokument, ibland även med bilder. Määttä (2015: 26) lyfter fram användningen av skriftliga texter som ett problem i offentlig sektor. Enligt honom är det vanligt att olika uttrycksätt kompletterar varandra i institutionella samtal, dvs. i möten mellan en kommunal eller statlig myndighet och en individ eller en grupp individer. När samtalspartner inte har ett gemensamt språk, uppstår det behov för tolkning. Traditionellt har tolkning uppfattats som muntlig verksamhet till skillnad från skriftlig översättning, men användning av skriftligt material har ökat som del av muntliga handläggningar och därmed har förmedling av skriftliga handlingar också blivit en del av tolkning vid institutionella samtal. (Ibid.) Inom tolkning är *prima vista-tolkning* eller *tolkning från skrift till tal* ett paraplybegrepp för olika former av denna typ av kommunikation (Isolahti 2013: 82).

När *prima vista* blir allt vanligare i tolkning inom offentlig sektor, förväntas det också att tolkarna behärskar metoden, konstaterar den norska forskningsinstitutionen Proba Samfunnsanalys (2021: 67), som på uppdrag av Norges integrasjons- og mangfoldsdirektorat genomförde en utredning av det norska statsauktoriseringssystemet för tolkar. För metodinlärning och professionalisering är utbildning grundläggande också inom tolkprofessionen (Vik-Tuovinen 2011: 304), och *prima vista*-metoden är i dag en del av undervisningen i de flesta universitet och högskolor som utbildar tolkar (se t. ex. Diak1, HU3). Även om inlärningen fortsätter hela den professionella karriären (Vik-Tuovinen 2011: 304), bör undervisningen i de professionella färdigheterna bidra till åsiktsändring och utveckling, också hos dem som eventuellt har arbetat länge inom branschen innan de deltar i formell utbildning. Enligt Rønnestad (2013 [2008]: 279) kan professionell utveckling ”förstås som endringer i profesjonell holdning, kognitiv og emosjonell fungering, interpersonlig fungering, profesjonell identitet, verdier og etikk, og forståelse av profesjonelle roller”.

Denna avhandling fokuserar på den inställningsändring som sker i professionellt agerande vad gäller skriftligt material som källa till tolkning inom offentlig sektor. Undersökningsmaterialet samlas bland en grupp tolkstuderanter vid bachelorprogrammet i tolkning i offentlig sektor vid OsloMet – storbyuniversitetet. Studieavsnittet (på norska *emne*) studenterna deltar i heter *Talking fra skrift til tale* och arrangeras för närvarande som flerformskurs under en termin i programmets andra studieår.

Jag vill rikta ett stort tack till studenterna och läraren vid OsloMet som deltagit i min undersökning och låtit insamla materialet under undervisningstimmar. Likaså vill jag tacka de professionella tolkarna som svarade på enkäten. Helsingfors Universitetet och speciellt min handledare Ritva Hartama-Heinonen förtjänar mitt varmaste tack för tålmodig vägledning på min långa färd mot magisterexamen.

1.1 Tolkning i offentlig sektor

För tolkning inom offentlig sektor används internationellt olika beteckningar. På finska är *asioimistulkkaus* (Koskinen, Vuori & Leminen 2018a; OPH 2021) en etablerad benämning, men på svenska används flera beteckningar varav var och en betonar olika aspekter av verksamheten: t.ex. *kontakttolkning* (Wadensjö 1998b: 16; OPH 2021) eller *tolkning i offentlig sektor* (TÖI 2022). Åbo stad har på sin webbplats som gör reklam för Diakonia-yrkeshögskolan använt beteckningen *ärendehanteringstolkning* (Åbo), som verkar vara en direkt översättning från finskan och utan användning annars. *Dialogtolkning* (*dialogue interpreting*) ses oftare i engelskspråkig litteratur (se t.ex. Tipton & Furmanek 2016), men används ibland också på svenska. Också *public service interpreting* är en vanlig beteckning. Den ses ofta i artiklar och verk skrivna av skandinaviska forskare (se t.ex. Wadensjö & Gavioli 2023). Även *community interpreting* och *liaison interpreting* används antingen helt eller nästan synonymt med *public service interpreting* (Pöchhacker 2016 [2004]:16). Enligt Skaaden (2013: 44–45) har det norska begreppet *tolking i offentlig sektor* etablerats redan på 1990-talet för att betona att ”tolking i denne settingen er viktig også for fagpersonen som skal ivareta sine plikter og sin profesjonelle identitet”.

I denna avhandling används huvudsakligen beteckningen *tolkning i offentlig sektor*, då begreppet omfattar olika kontexter, aspekter och metoder av tolkmedierade samtal som är aktuella i samband med myndighetsutövning. När jag citerar tidigare forskare, respekterar jag förstas deras ordval.

Koskinen, Vuori och Leminen (2018b: 8) konstaterar om tolkning i offentlig sektor:

Tolkning i offentlig sektor kan betraktas som språklig rättighet för en individ som inte behärskar det lokala språket; tolkning möjliggör förverkligande av andra rättigheter och jämlikhet i samhället. Samtidigt säkerställer den att samhällets institutioner med sina professionella aktörer kan uppfylla sina uppgifter.
(Min översättning.)

Tolkning kan genomföras med olika metoder: 1) konsekutivt, dvs. tolkning framförs efter originalutsagan, 2) simultant, dvs. tolkning framförs samtidigt som talaren talar, med eller utan tolkanläggning, eller 3) som muntlig överföring av skriftlig förlaga, dvs. prima vista (Pöchhacker 2016 [2004]: 13–24; de olika prima vista metoderna presenteras i tabell 4 i delkap. 2.4). Både under konsekutiv- och simultantolkningsuppdrag kan tolkar möta begäran att tolka skriven text till tal (se t.ex. Määttä 2015: 26; Havnen 2021: 15, 17–18).

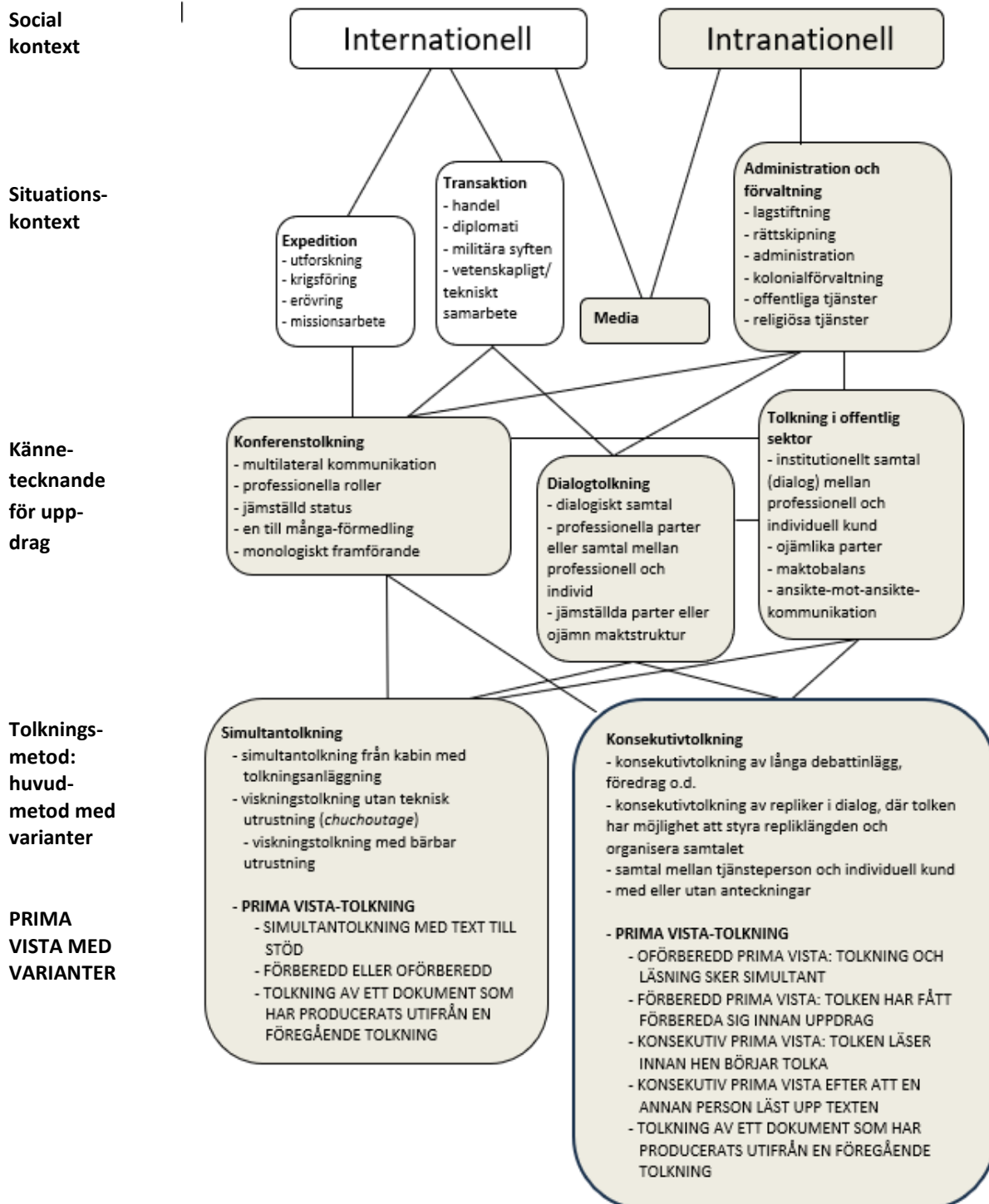
I samband med samtal mellan myndighetsrepresentanter och individer förbereds ofta skriftliga handlingar både före, under och/eller efter möten. Typiska exempel på dessa är rapporter vid

läkarkonsultation (Niemants m.fl. 2023, ch. 21/Setting-specific training path on onsite interpreting) och protokoll över polisförhör (Määttä 2015: 27–29). Också en del av instruktioner, handledning och råd som finns i skriftlig form på landets officiella språk är relevanta för nya invånare eller turister med otillräckliga språkkunskaper. Om informationen inte finns översatt till samtalspartners språk, kan en tolk få till uppgift att tolka texten åt mottagaren (Määttä 2015: 26; Havnen 2021/Article 1, s. 91). Tolkning produceras då utifrån det tolken läser, och i regel har tolken en mycket kortare tid att förbereda sig för uppdraget än en översättare som producerar ett skriftligt dokument – om tolken har någon förberedelsetid alls (se t.ex. Havnen 2021/Article 1). Tolkningen kan bli präglad av den skrivna textens formuleringar och stil och då utsuddas skillnaden mellan den skriftliga och den muntliga kommunikationsformen (Määttä 2015: 26) och därmed också skillnaden mellan tolkning och översättning. Metoden anses av många forskare vara en hybrid mellan tolkning och översättning (se t.ex. Agrifoglio 2004:43; Felberg & Nilsen 2017: 230), och kallas i regel antingen *tolkning från skrift till tal* eller *prima vista*, som härstammar från den italienska musiktermen *a prima vista* och betyder 'vid första påseendet' (SO s.v. *a prima vista*). Tolkning från skrift till tal omfattar också en metod som kallas *a vista*, som enligt SAOL (2022) betyder 'vid uppvisandet'. Den kan användas när tolken har möjlighet att läsa och bekanta sig med den skrivna texten innan hen tolkar den till ett annat språk eller använder det skrivna dokumentet som stöd för tolkning av tal (se bl.a. Jimenes Ivars 1999).

I den engelskspråkiga forskningslitteraturen används ofta antingen begreppet *sight translation* (se t.ex. Agrifoglio 2004; Chen 2015; Chesterman 2015; Tipton & Furmanek 2016; Havnen 2021 och Angermeyer 2023: Chapter 8) eller *sight interpreting* (se t.ex. Pleijert 2023: Chapter 13). Dessa benämningar diskuteras närmare i delkap. 2.4. I denna avhandling används huvudsakligen begreppet *prima vista* eller *prima vista-tolkning*. *Tolkning från skrift till tal* används när metodens säregenhet betonas eller när det hänvisas till OsloMets studieavsnitt eller kurs.

För att illustrera *prima vistas* användning i offentlig sektor har jag i figur 1 skisserat den samhällliga kontexten för institutionella samtal i nationella sammanhang jämfört med tolkning i internationell kommunikation. Figuren framställer tolkningens olika kontexter och metoder i allmänhet. Olika typer av tolkningsuppdrag, dialogtolkning och konferenstolkning presenteras, i likhet med de olika tolkningsmetoderna som används eller är möjliga, om än kanske sällsynta, i offentlig sektor. Det som gäller för tolkning i offentlig sektor är markerat med mörk bakgrundsfärg. Den schematiska framställningen är inspirerad av Pöchhacker (2016 [2004]: 13–25) och Havnen (2021:15), men präglas också av min egen erfarenhet av tolkning.

Figur 1. Tolkning i offentlig sektor: samhällelig kontext och situationskontext, uppdragstyper och tolkningsmetoder med karakterisering. Fälten med mörk bakgrund förekommer i offentlig sektor, fast konferenstolkning inte är lika vanligt som dialogtolkning. Figuren är inspirerad av Pöchhacker (2016 [2004]: 13–25), Havnen (2021:15) och min egen arbetserfarenhet.

1.2 Avhandlingens syfte och forskningsfrågor

Tidigare forskning om prima vista har ofta fokuserat på prima vista-tolkning som kognitiv process (se t.ex. Agrifoglio 2004; Shreve, Lacruz & Angelone 2010), ibland på brister i resultaten och produkterna (t.ex. Shreve, Lacruz & Angelone 2011). I sin artikel om tolkning vid asylintervjuer och polisförhör tar Määttä (2015) upp prima vista och förhållandet mellan skriven text och dess muntliga överföring. Vid Helsingfors universitet har Stenvall (2021) skrivit en magisteravhandling om prima vista i konferenstolkning med fokus på den kognitiva belastning som prima vista innebär för tolkar. Nilsen och Monsrud (2015) har publicerat en artikel om läsfärdigheternas betydelse för prima vista. Felberg och Nilsen (2017) har forskat i semiotiska resurser vid tolkning från skrift till tal och vidare har Havnen (2021: 28–30) forskat i prima vista som kommunikation ur ett multimodalt perspektiv, dvs. hur mening skapas i en kommunikationssituation där deltagarna använder både olika teckensystem (*modes*, se t.ex. Pöchhacker 2016: 18–20) och olika språk.

Tidigare forskning har visat prima vista-metodens komplexitet. Utöver övergången från skrift till tal tar Havnen upp andra utmaningar (2021/Article 3, s. 18): ”... sight translation is not only an interpreting method, but there are also local practices influenced by discourse and text genre”. Enligt henne finns det varierande praxis och innehåll i prima vista-uppdrag. Därför är det möjligt att det kan vara en större utmaning att bli professionell i prima vista än i andra metoder.

Professionalisering forskas sällan i förhållande till en enskild färdighet. Inom tolkningsforskning har professionaliseringsaspekten sammankopplats med simultantolkning. Också Vik-Tuovinen (2006) har jämfört tolkar i olika nivåer av professionalitet. Tiselius (2013) har i sin doktorsavhandling beskrivit hur simultantolkars erfarenhet och expertis utvecklas och hur de upprätthåller sina simultantolkningsfärdigheter. Både Tiselius och Vik-Tuovinen tar avstamp först och främst i tolkningsprestationen. Båda definierar tolkar med lång erfarenhet som experter utan att utbildning nämns, dvs. de gör inte skillnad mellan erfarna tolkar med och utan föregående utbildning, utan de definierar de olika nivåerna av professionalitet utgående från antal verksamma år i professionen. (Tiselius 2013: 58–59; Vik-Tuovinen 2006: 127.)

Då utbildning ska bidra till professionalisering (Choroszewicz m.fl. 2018: 259) är det rimligt att anta att också förhållningen till arbetsmetoder ändras genom utbildning. I denna magisteravhandling undersöks ur professionaliseringssynpunkt hur studenters inställning till prima vista-tolkning i offentlig sektor utvecklas under prima vista-undervisningen.

Enligt Angelelli (2008: 151) är tolkarna inte alltid medvetna om sitt aktörskap (*agency*), sina möjligheter att agera. Detta kan vi förstå så att tolkar i sitt professionsutövande gör sina val utgående från sin individuella övertygelse om professionella normer. Utbildning ska bidra till att öka medvetenheten om aktörskap och betydelsen av tolkens agerande. Määttä (2015: 32) konstaterar följande om tolkens roll vid prima vista:

The interpreter is a crucial agent in the process in which oral texts and written texts intersect. The question then arises regarding the extent to which the interpreter is able to create a context and is responsible for

creating a context that enables the understanding not only of the words of the message but also its function and consequences.

Syftet med min undersökning är att genom enkäter och genom att låta studenterna själva beskriva sin syn på prima vista bilda en uppfattning om studenters inställning och agerande. Forskningsfrågor som jag söker svar på är följande:

1. Hurdana uppfattningar har studenterna av prima vista-tolkning som kommunikationsform innan de fått undervisning i tolkning från skrift till tal (prima vista) jämfört med avslutad undervisning i prima vista?
2. Hurdana ändringar kan identifieras i studenternas uppfattning om prima vista vid slutfasen av prima vista-undervisningen?
3. Hur skiljer sig uppfattningarna och de eventuella ändringarna mellan studenter med olika lång erfarenhetsbakgrund från offentlig sektor?
4. Vilka ändringar i inställning till prima vista kan definieras som professionell socialisering?

Syftet med undersökningen är att bidra med information om hur tolkstudenters bakgrund inverkar på inläring och adoptering av attityder till och uppfattningar om en viktig tolkningsmetod. Vidare är min förhoppning att bidra till utveckling av utbildning av tolkar inom offentlig sektor i de nordiska länderna, och speciellt till kompetensutveckling i prima vista.

1.3 Avhandlingens disposition

För att ge undersökningen en ram och en kontext presenteras i kapitel 2 tolkning som profession och tolkutbildningen i de nordiska länderna. Eftersom forskningsmaterialet insamlades från OsloMet, beskrivs tolkutbildningen där något mer detaljerat än andra länders utbildningar. Vidare presenteras professionalisering av tolkning i Finland och Norge i generella drag för att ge en ram för den samhällsliga kontexten där utbildning ges och där tolkar utövar sin profession.

Kapitel 2 och dess delkapitel innehåller beskrivning av synen på professionell tolkning som ligger till grund för undersökningen. Där diskuteras också kort skillnaden mellan skrivet och talat språk och intermodal kommunikation, dvs. överföring av innehåll från en uttrycksform till en annan, till exempel från skrift till tal, från tal till skrift eller från bild till tal.

Forskningsmaterialet presenteras i delkap. 3.1 och kvalitativ enkätundersökning och innehållsanalys som metoder i delkap. 3.2. Det insamlade materialet analyseras och resultaten redogörs för i kapitel 4. Avslutningsvis sammanfattas undersökningen i kapitel 5.

2 Tolkning som profession

I denna avhandling behandlas tolkning som profession. Enligt professionssociologerna Molander och Terum (2013 [2008]: 13) är professioner yrken som utövas på basis av teoretisk kunskap förvärvad genom en specialiserad utbildning, och har koppling till högre utbildning och forskning. Som det kommer fram av delkap. 2.2 har översättar- och tolkutbildningen i Norden länge och till övervägande del varit en universitetsutbildning, och idag blir tolkar i allt högre grad utbildade i högskolor.

Parsons (1978: 40) diskuterar de professionellas roll i samhället ur komplexitetssynpunkt: ”...occupational groups that perform certain rather specialized functions for others (‘laymen’) in the society on the basis of high-level and specialized competence, with the attendant fiduciary responsibility.” Tolkar kan sägas ha en specialiserad funktion eller kompetens som de utövar som service till andra som inte har denna förmåga.

Molander och Terum (2013 [2008]: 18) definierar profession som en yrkesgrupp som har kontroll över sina arbetsuppgifter: ”Denne kontrollen er dels en ekstern kontroll over adgangen til arbeidsoppgavene, dels en intern kontroll over utførelsen av dem.” De fortsätter med att specificera flera kännetecken indelade i två kategorier. Av kännetecknen ska flera uppfyllas för att en yrkesgrupp kan kallas för profession. (A.a. s. 18–20.) Tabell 1 sammanställer dessa aspekter i svensk översättning.

Tabell 1. Kännetecknen för professioner enligt Molander & Terum (2013 [2008]: 18-20). [Övers. KA.]

Den organisatoriska aspekten	Den performativa aspekten
Monopol över yrkesutövning	Tillhandahållandet av en tjänst
Autonomi: intern kontroll över standarder för utförande av arbetsuppgifter	Tjänsten har klienter som är beroende av utföraren
Politisk konstituering: staten ger yrkesgruppen en tillitsbaserad, exklusiv rätt till utövning	Löser praktiska problem (svarar på <i>hur</i> -fråga)
Institutionell imperativ: samhällsuppdrag och kollektiv- och tjänsteorientering	Ändringsorientering: leder från en värld till en annan
Professionell organisering	Systematiserad kunskap används på enstaka tillfällen Karakteristiskt med situationsanpassad övervägande Normativ reglering: kunskapskrav, moraliska krav till behandling av klienter och pragmatiska krav till utförande (ändamålsenlighet) Osäkerhet: möjlighet till fel, professionsutövaren tar ansvar

Som det framkommer av tabell 1 är de performativa aspekterna flera än de organisatoriska. Den organisatoriska kategorin omfattar egenskaper som autonomi, politisk konstituering och professionella föreningar. Autonomi i professionen betyder att standarden för hur uppgiften utövas bestäms professionsutövarna själva, inte av utomstående. Politisk konstituering, eller professionell jurisdiktion som Molander och Terum också kallar den, innebär en ensamrätt till att tillhandahålla vissa tjänster

som utövarna strävar efter att legitimera. (Ibid.) Dessa kriterier kompletteras av Fauske (2013 [2008]: 34) med ett krav på utbildning.

Några av de organisatoriska kännetecknen är också relaterade till de performativa aspekterna. Till exempel innebär autonomin även en normativ reglering som nämns i den performativa kategorin. (Molander & Terum 2013 [2008]: 18–20.)

Tolkyrkets svaga organisatoriska status beror enligt Skaaden (2013: 221–222) bl.a. på att många tolkningsuppdrag fortfarande genomförs av utbildade tolkar. Trots att inte alla tolkar har utbildning, är tolkning enligt Finlands översättar- och tolkförbund FÖTF och tidigare Käännösalan asiantuntijat KAJ (FÖTF & KAJ 2018) krävande expertarbete som utövas i samarbete med myndigheter, dvs. att tolkarna tillhandahåller en tjänst. Tolkarna har också klienter som är beroende av deras specialiserade tjänst, då samtal mellan parter som inte har gemensamt språk är omöjligt.

I Norge har tolkars professionella status i offentlig sektor förstärkts av tolklagen som bidrog till bättre politisk konstituering vid ikraftträdandet den 1 januari 2022 (tolkeloven 2021). Lagen är ändå inte restriktiv i förhållande till vem som har möjlighet att utöva tolkyrket, dvs. att den gäller för offentlig sektor, inte för privat sektor. Lagen ger också möjlighet att avvika från kravet på kvalificerade tolkar under vissa omständigheter. (Ibid.) Professionella föreningar och intresseorganisationer för tolkar finns i alla nordiska länder.

Enligt Skaaden (2013: 221) fyller tolkyrket de performativa kriterierna, till skillnad från de organisatoriska som berörts ovan. Hon har sammanfattat de viktigaste performativa kriterierna för professionsutövare generellt i en kort definition. Definitionen består av fem inbördes beroende karakteristika. Tabell 2 visar hur dessa enligt henne manifesteras i tolkyrket speciellt. Uppställningen hämtad från Skaaden (2020: 151).

Tabell 2. Handlingsutrymme och integritet i professioner generellt och i tolkprofessionen speciellt enligt Skaaden (2020: 151)

Professionals generally	Interpreters, more specifically
1 offer a service	offer a service by rendering someone else's talk in another language
2 for clients who depend upon the professional's specialized skills	for clients, i.e., speaker and listener, who both depend on the interpreter's specialized skills
3 to solve a 'how to' problem	to solve their problem of how to communicate (verbally)
4 by applying specialized skills in unique situations that are difficult to standardize	by applying specialized interpreting skills in unique situations that are difficult to standardize
5 Hence, professionals exercise professional discretion.	Hence, interpreters exercise professional discretion.

Tabell 2 framställer speciellt Skaadens (2013; 2020) syn på status av professionalisering av tolkyrket. Hon konkluderar med att tolkyrkets professionella status är svag när det gäller den organisatoriska aspekten, men stark med avseende på den performativa aspekten (ibid.). Som ett generellt medel för professionalisering av yrken i samhället framhäver Grimen (2008: 82–83) en kombination av praktiska och teoretiska kunskaper, vilka realiserar i utbildning, praktisk erfarenhet och forskning. Professionalisering av tolkning har under de senaste åren påskyndats i alla nordiska länder med högskole- och universitetsutbildning i tolkning av nyare minoritetsspråk, som kompletterar undervisningen i tolkning i stora europeiska språk. Tolkutbildningar i Norden presenteras närmare i delkap. 2.2, men först redogörs för utbildningens roll i professionalisering utifrån en generell professions sociologisk utgångspunkt.

2.1 Utbildningens roll i professionalisering

Enligt flera forskare (se t.ex. Molander & Terum 2013 [2008]; Skaaden 2013: 221–222) förutsätter professionalisering av en yrkesgrupp både utbildning och övning i de yrkesspecifika praktiska färdigheterna. ”Men akademisk utbildning handlar inte bara om att lära sig nya färdigheter utan lika mycket om att reflektera, förstå och kritiskt granska fenomen som hör till den egna disciplinen”, konstaterar Mansikka (2015: 154). En insikt eller förståelse på ett djupare plan kräver enligt Nevgi och Lindblom-Ylänne (2009: 142) en förmåga att tillägna sig, uppfatta och tillämpa en förvärvat kunskap i nya situationer. Denna förmåga är en form av praktisk visdom (*practical wisdom, phronesis*) som kombinerad med teoretisk kunskap gynnar förmågan att fatta beslut om bästa tillvägagångssätt i nya situationer (Kessels & Korthagen 2001: 24–25).

Professionalisering genom utbildning innebär enligt Molander (2013: 51) en jämnare praxis, men också enhetliga attityder och bedömningar inom gruppen av professionsutövare. Detta kan förstås som en förväntning om en utveckling av likartade färdigheter, åsikter och attityder, enhetlig värdegrund och sätt att reflektera kring professionsutövning och förmåga att göra välövervägda val. Om utbildningsprogrammen skriver Molander (2013: 51):

Disse [undervisningsprogrammer] overfører kunnskapen, normene og verdiene som er grunnlaget for å oppnå autorisasjon til å praktisere som profesjonell. Sett som en ansvarliggjøringsmekanisme er den grunnleggende tanken bak et undervisningsprogram at ulike personer med den samme formelle utdannelsen vil vurdere, beslutte og handle mer opplyst, enhetlig og konsistent enn personer som mangler felles formell utdanning.

Utöver att träna studenter i professionella metoder ska högre utbildning utveckla studenters reflektiva tankesätt (Lindblom-Ylänne m.fl. 2009: 176; Kostianen m.fl. 2023). Lindblom-Ylänne m.fl. (ibid.) förknippar det reflektiva tankesättet med ett något bredare fenomen, nämligen metakognition, som betyder att man tänker på tänkande (*thinking about thinking*). En annan definition på reflektion hittas hos Kivilehto (2013: 263): ”Att reflektera är ett sätt att bli medveten om sina tankar och handlingar och att utveckla sin kunskap. För lärare och övriga yrkesutövare vars arbete är omedelbart, oförutsägbart och handlingsinriktat rekommenderas reflektion.”

Med utgångspunkt i Kivilehtos ovan citerade definition kan tolkning som verksamhet karakteriseras som omedelbart (Pöchhacker 2016: 11), oförutsägbart och handlingsinriktat (Choroszewicz m.fl. 2018: 260), och reflekterande kan med säkerhet gynna utövning av professionell tolkning. Choroszewicz m.fl. (a.a. s. 259) betonar att tolkutbildning handlar bl.a. om professionell socialisering. Professionell socialisering har en central roll i alla professioner, eftersom den bidrar till likartat agerande av professionella inom samma yrke och till att fatta beslut inom ramarna för professionens värderingar, normer och etiska regler (ibid.). Choroszewicz m.fl. (ibid.; övers. KA; kursiv i originalet) fortsätter: ”Resultatet av processen är att den professionella identiteten utvecklas. Den kommer till uttryck i ett robust tankesätt, som vi har sammanfattat i uttrycket *att tänka som en kontakttolk*. Detta tankesätt styr tolkars agerande i alla arbetssituationer.”

Även om en del av tolkningsuppdrag fortfarande genomförs av utbildade tolkar (se t.ex. OsloEconomics 2023: 24; Karinen m.fl. 2020: 22) och yrkesgruppen därför inte fyller kriteriet på monopol eller fullständig kontroll över uppdrag (Molander & Terum 2013 [2008]: 18), bidrar utbildning till att förstärka den organisatoriska aspekten i professionaliseringsprocessen genom att allt flera tolkar tillägnar sig likartade arbetssätt i utbildningen (Skaaden 2013: 232).

2.2 Tolkutbildning och andra professionaliseringsåtgärder i Norden

De flesta nordiska länder har både tolkutbildning och olika kvalificeringssystem för tolkar i form av t.ex. fristående examina eller prov. Inledningsvis introduceras i detta delkapitel utbildningar och kvalificeringar för tolkar i Danmark, Island och Sverige i korthet, och sedan ägnas något mer utrymme åt professionaliseringsåtgärderna i Finland och Norge. Bachelorprogrammet *Talking i offentlig sektor* vid OsloMet får här mest uppmärksamhet, eftersom forskningsmaterialet insamlades bland studenter på programmets tredje termin. Alla universiteten som här hänvisas till följer det europeiska systemet för studiemeriter eller studiepoäng, *European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS*.

I Danmark finns i skrivande stund konferenstolkutbildning vid Aarhus Universitet. Masterutbildningen ges som ett års intensiva studier på heltid och omfattar 60 ECTS-poäng. Utbildningens huvudsyfte är att utbilda tolkar till EU. (Aarhus universitet 2023.) Københavns Universitet och Københavns Professionshøjskole (KU/KP 2021) har på uppdrag från Uddannelses- og Forskningsministeriet utarbetat ett förslag enligt den norska modellen för kvalitetssäkring av tolkning i offentlig sektor. Åtgärder sattes igång i 2022 och idag har Københavns Professionshøjskole modulen *Fagtolkens tolkefaglighed og tolkeetik* på 10 ECTS. Det är en del av *akademiuddannelsen i socialt arbejde* och den erbjuds som ”en del af en hel uddannelse eller som et selvstændigt modul, der opkvalificerer dig fagligt” (KP).

Islands universitet (HI 2023) har översättningsstudier på bachelornivå (*undergraduate level*). Studenter kan välja bl.a. grundläggande teoretiska översättningsstudier (60 ECTS) och program som på engelska heter *Community Interpreting, Minor*, på 60 ECTS och *Public Service Interpreting*,

Diploma på 60 ECTS. För de två sistnämnda krävs isländska på förstaspråksnivå och mycket goda kunskaper i ett annat språk. (Ibid.) Det är möjligt att ta ett certifieringsprov för översättare och rättstolkar (Island.is).

I Sverige utbildas tolkar vid Tolks- och översättarinstitutionen TÖI vid Stockholms universitet. Vid TÖI är det möjligt att studera tolkning på magisternivå. Omfånget på magisterstudier i tolkning är 120 poäng (SU). Det finns också ett antal utbildningsanordnare inom folkbildning på flera ställen i landet. Myndigheten för yrkeshögskolan för tillsyn över dessa. (MYH.) Sverige har haft en auktorisation av tolkar sedan 1985 (Förordning 1985:613). Förordningen om auktorisation av tolkar föregicks av en annan förordning från 1975 om godkännande av tolkar (ibid.). Idag tillhandahålls auktorisation av tolkar och översättare av Kammarkollegiet (se Förordning om auktorisation av tolkar och översättare 1985:613; Förordning om ändring i förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare 2016: 180; Kammarkollegiet 2022). Sverige har en ”generell” auktorisation och auktorisation med speciell kompetens som rättstolk och med speciell kompetens som sjukvårdstolk. Kammarkollegiet för register över auktoriserade tolkar men även över utbildade tolkar utan auktorisation.

FINLAND

I Finland har översättning och tolkning undervisats i över 50 år: till exempel Turun kieli-instituutti grundades redan 1966 (Peltomaa 2019) och Kouvolan kieli-instituutti 1971 (FÖTF 2022). Sedan 1981 har översättar- och tolkutbildning varit en del av universitetsutbildning, och idag ger fyra finska universitet tolks- och översättarutbildning på magisternivå (FÖTF 2023b; FÖTF 2023c). Universiteten utbildar i regel tolkar och översättare i europeiska språk, och utexaminerar filosofie magstrar. Utbildning i tolkning och rättstolkning erbjuds till exempel vid Helsingfors universitet och vid Tammerfors universitet. I båda universiteten ingår tolkning i magisterstudier på 120 studiepoäng. (Se HU3 2023; TUNI). Från och med hösten 2023 ordnar Helsingfors universitets Öppet universitet kurser i rättstolkning (HU2 2024).

Diakonia-yrkeshögskolan (Diak2) utbildar tolkar för offentlig sektor i flera minoritetsspråk. Studenterna vid yrkeshögskolan avlägger en kandidatexamen i tolkning och uppnår examensbenämningen tolk (YH) (210 studiepoäng).

Utanför högre utbildning är det i Finland möjligt att ta en fristående yrkesexamen i kontakttolkning och likaså en fristående specialyrkesexamen i rättstolkning också för dem utan tolkutbildning. Utbildningsstyrelsen fastställer grunderna för examina. För både kontakttolkning och rättstolkning finns även handledande utbildningar som Utbildningsstyrelsen övervakar. (OPH 2023.)

För kvalitetssäkring av rättstolkning trädde lagen om registret över rättstolkar 2015/1590 i kraft från och med 1 januari 2018. Lagen ställer utbildningskrav för registrering som rättstolk:

Registernämnden antecknar på ansökan i registret över rättstolkar en tolk

1) som har uppnått myndighetsåldern och vars handlingsbehörighet inte har begränsats,

2) som har

a) avlagt specialyrkesexamen i rättstolkning enligt den examensstruktur som anges i bestämmelser som utfärdats med stöd av lagen om yrkesutbildning eller en motsvarande tidigare examen, eller

b) avlagt en högskoleexamen som lämpar sig för tolkningsuppdrag och genomfört studier i rättstolkning som omfattar eller motsvarar minst 35 studiepoäng (lag om registret över rättstolkar 2015/1590).

Utöver lagen om registret över rättstolkar finns det i Finland inte andra lagstiftade utbildningskrav till tolkar i offentlig sektor, men som vi har sett ovan, finns det rikligt med utbildningsutbud inom tolkning.

NORGE

Det ges tolkutbildning på flera nivåer i Norge. Nivåerna har samband med ett officiellt register, Nasjonalt tolkeregister (tolkeloven 2021 § 10–11). Registret består av fem nivåer där tolkar kan bli registrerade enligt sina kvalifikationer. Norge har också ett fristående auktorisationsprov sedan 1997, som ger tillgång till tolkregistrets högsta kategorier C, B eller A, beroende på vilken utbildning tolken har utöver auktorisationsprovet (tolkeloven 2021 § 18; OsloMet 2023a).

Minimikravet för att bli registrerad som tolk är en kortkurs på sammanlagt 12 timmar i tolkning. För att få delta i kursen, behöver man avlägga ett språkprov i norska och det andra arbetspråket. För att bli antagen till språkprovet ska kandidaten ha norska på B2-nivå. Med nivå B2 syftas på definitionerna enligt Den gemensamma europeiska referensramen för språk (Europarådet/European Council 2020). I ett urval av språk arrangeras tolkutbildning på 30 ECTS-poäng som deltidstudier vid OsloMet och vid Høgskulen på Vestlandet i Bergen. OsloMet är det enda universitetet som har ett bachelorprogram (180 ECTS-poäng) i tolkning i offentlig sektor – eller i tolkning överhuvudtaget. (IMDi 2023.)

Bachelorstudium i tolking i offentlig sektor startades första gången i januari 2017 i det dåvarande Høgskolen i Oslo og Akershus. Høgskolan fick i 2018 status som universitet och ändrade namnet till *OsloMet – storbyuniversitetet* (OsloMet 2023b). Omfånget av bachelorstudierna är 180 studiepoäng (ECTS-poäng). Den första kullen utexaminerades i december 2020. Bachelorstudierna i tolkning inleddes i januari till och med år 2023, vilket avvek från andra bachelorprogram som inleddes i augusti. Från och med 2024 följer även tolkstudierna den gemensamma studiestarten. (Lärointervju 3.7.2023.)

Utbildningen ordnas som deltidstudier för att ge yrkesaktiva tolkar möjlighet att delta i utbildningen. Undervisning ges som flerformsundervisning, en kombination av traditionell närundervisning och distansundervisning på Zoom. Utöver undervisning och grupparbete i samband med föreläsning har studenterna även obligatoriska språkspecifika grupparbeten. Dessa genomförs i form av chat på passande plattformar, till exempel som terminologichat, där en språkhandledare (*språk-*

veiledet), oftast en yrkesverksam tolk, är med för att vid behov styra och stimulera diskussionen. (Lärintervju 3.7.2023.)

I undervisningen ingår inte språkundervisning, utan studenterna ska kunna dokumentera färdigheter i norska på minst B2-nivå och kunskaper i sitt andra arbetsspråk på motsvarande nivå. (OsloMet) Språken som utbildningen erbjuds i bestäms enligt samhällets aktuella behov. I regel är både europeiska och icke-europeiska språk representerade i varje studentkull.

Tolkutbildningen vid OsloMet har strukturerats bland annat kring de olika tolkningsmetoderna, medan de kontextuella temana, t.ex. juridik, medicin eller socialförvaltning, inte har fått egna studieavsnitt (se bilaga 1). Orsaken till detta kan härledas från principen om att inte upprätthålla statushierarkier inom tolkprofessionen. Skaaden (2013: 42) presenterar en tredelning av tolkning enligt kontexten: 1) tolkning på konferenser, 2) tolkning i juridiska processer och 3) tolkning i offentlig sektor. Hon (ibid.) kritiserar denna kontextorienterade tredelning för orättvis bromsning av professionaliseringen av en grupp tolkar, eftersom tolkning i de olika kontexterna uppskattas lite olika. Konferenstolkning anses som ”finare” än tolkning i domstolar, tolkning i domstolar mer eftersträvarvärt än tolkning i övriga kontexter i offentlig sektor. Tolkutbildningen vid OsloMet ska utbilda tolkar till alla områden inom offentlig sektor, därför omfattar undervisningen teman som i Finland karakteriseras som hörande under rättstolkning. Speciellt inom rättstolkning är *prima vista* vanligt förekommande (se t.ex. Määttä 2015; Havnen 2021: 15, 17–18).

Undervisning är starkt präglad av praktisk relevans för tolkning (se tabell 3), och praktiska tolkningsövningar utgör en stor del av studierna. Varje studieavsnitt (*emne*) ges som flerformskurs med obligatoriskt deltagande. I tabell 3 finns studieavsnitten översatta till svenska.

Tabell 3. Uppbyggnad av studieprogrammet bachelor i tolking i offentlig sektor vid OsloMet

Studieår	Termin	Kurs	Omfång
1.	1. + 2.	Yrkesetik och professionskunskap	15 sp
1.	1. + 2.	Konsekutiv tolkning av dialoger	15 sp
1.	2.	Tolkningens och översättningens historia	15 sp
2.	3.	Tolkens kommunikativa kompetens	15 sp
2.	3.	Tolkning från skrift till tal (<i>prima vista</i>)	15 sp
2.	4.	Kulturell och individuell variation i tolkning	15 sp
3.	5. + 6.	Tolkning av monologer – minne och anteckningsteknik	30 sp
3.	6.	Simultantolkning	15 sp
4.	7.	Distanstolkning	15 sp
4.	7.	Tolkning på komplexa möten	15 sp
4.	8.	Bacheloravhandling	15 sp
Totalt			180 sp

Även om en stor del av utbildningen utgörs av övningar, ingår teoretisk undervisning och litteratur i alla studieavsnitten. Litteraturlistan för huvudteman för min undersökning, *prima vista*-utbildningen, bifogas som bilaga 2.

2.3 Tolkning som översättning och kommunikation

Forskningsobjektet tolkning från skrift till tal påkallar flera teoretiska synvinklar. Tolkning uppfattas i dag både som en typ av översättning och en typ av kommunikation (se t.ex. Wadensjö & Gavioli 2023: Introduction). I vardagligt tal gör man inte alltid skillnad mellan översättning och tolkning, men av professionsutövare och inom forskning av flerspråkig kommunikation, speciellt inom översättnings- och tolkningsstudier, behandlas tolkning och översättning ofta som två olika kompetenser, även som två olika professioner (se t.ex. Munday 2008 [2001]: 4–6). Detta delkapitel redogör för dessa två olika aspekter för att senare belysa prima vista ur båda synvinklarna.

Till sina grundläggande processer är tolkning och översättning lika och tolkningsforskning har därför samma grund som forskning i översättning. Detta framgår till exempel av Pöchhacker 2016 [2004]:12. Han har samlat gemensamma, fundamentala karakteristika från forskningslitteraturen och lägger denna definition av översättning till grund för forskning inom tolkning:

- en **aktivitet** som (för det mesta) består av
- **produktion** av **ytranden** (texter)
- som förmodas ha **samma betydelse och/eller effekt**
- som de **föregående ytrandena**
- **på ett annat språk och i en annan kultur.** (Ibid.; övers. KA; fetstil i originalet.)

Pöchhacker (2016 [2004]: 11–12) betonar tolkningens särart i förhållande till översättning även om han medger att översättningsvetenskap kan berika tolkningsforskning och att översättning och tolkning delar gemensamma definitioner. Pöchhacker har utvidgat definitionen av tolkning med att betona den temporala omedelbarheten som kännetecknar de flesta tolkningstillfällen: ”Interpreting is a form of Translation in which a **first and final rendition in another language** is produced on the basis of a **one-time presentation** of an utterance in a source language” (a.a. s. 11; fetstil i originalet).

Pöchhacker (2016 [2004]: 13–24) fortsätter med att lyfta fram särskiljande drag som enbart kännetecknar tolkning. Han beskriver tolkning som aktivitet som bland annat äger rum i en social kontext, mellan samtalande personer eller grupper.

Både Pöchhacker (2016 [2004]: 10) och Setton och Dawrant (2016: 6) definierar den väsentligaste skillnaden mellan tolkning och översättning vara omedelbarhet, dvs. att tolkning sker i närvaro av de parter som önskar att kommunicera med varandra trots språk- och kulturbarriärer. Tolkning sker samtidigt med att samtalsparterna yttrar sina utsagor eller omedelbart efter det att yttrandet är avslutat. Därför är tolkning olösligt bunden till tid, plats och situation. (Setton & Dawrant 2016: 6.) Det medför också krav till tolken: tolken har begränsade möjligheter att begrunda det sagda eller korrigera sin tolkning. En översättare av en skriven text, däremot, har andra möjligheter både att granska förlagan och översättningsalternativen samt att korrigera sina val.

Munday (2008: 12) diskuterar inkludering av tolkning i översättningsforskning som en subkategori. Den tidigare nämnda definitionen av tolkningens grundläggande drag (Pöchhacker 2016 [2004]: 12) är förenlig med minst två supermemer inom översättningsteori föreslagna av Chesterman (1997: 8–10): källa-mål-memet (*source-target meme*) och ekvivalens-memet (a.a. s. 3). även om Chesterman

framhäver att han utesluter tolkningsforskning ur beskrivningen av översättningsmemer. Källa-mål-supermemet innebär en uppfattning om översättning som övergång från ett källspråkligt till ett målspråkligt uttryck, och även från källkultur till målkultur, som Hartama-Heinonen (2013: 43) beskriver det:

Translation Studies focuses on *from-to* phenomena. This is rather expected, since the principle of a continuous movement from *from* towards *to*, this one-way *transfere*, 'carrying over', is an inbuilt feature in all translating. This is because translating proper, or interlingual translation, proceeds from the source language to the target language, from the source text to the target text, and from the source culture to the target culture. This results in a shifting of the focus from source culture situations and receivers to those of the target culture – both cross-temporally and cross-spatially. (Kursiv i originalet.)

Pöchhackers (2016 [2004]: 11) definition "... översättning ... produceras på basis av ... yttrande på källspråk" (min översättning) innebär att något produceras utgående från något annat. Analogin om källa och mål kan alltså spåras även i Pöchhackers definition. Tolkning – liksom all översättning – innebär kommunikation mellan parter som har bristande kunskaper i varandras språk, vilket betyder att tolkning är *interlingval*, dvs. mellanspråklig aktivitet, men också kommunikation mellan två olika kulturer (Hartama-Heinonen 2013: 43) med möjliga olika uppfattningar om världen och samhället. Därför kan man säga att tolkning som aktivitet också är *interkulturell* (House 2012: 495–496). Den interlingvala och interkulturella aspekten kan också sägas att direkt relatera till en av de performativa aspekterna i definition av profession, nämligen "ändringsorientering: leder från en värld till en annan" (se Tabell 1 och Molander & Terum (2013 [2008]: 18–20).

Också ekvivalenstänkandet kommer tydligt fram hos Pöchhacker (2016 [2004]: 12; min översättning): "... yttranden (texter) som förmodas ha samma betydelse och/eller effekt som de föregående yttrandena." Utan att analysera olika typer av ekvivalenter hänvisar han här till både semantiskt innehåll, betydelse, och till det som Nida (1964) kallade för *dynamisk ekvivalens*, men som Pöchhacker beskriver som *effekt*. Han förenar detta med Seleskovitch' (1972: 102) förståelse av noggrannhet som förpliktar tolken att överföra budskapet (*message*) så att åhörarna uppfattar det som om de hade hört det direkt från talaren (Pöchhacker 2016: 139).

Både källa-mål-memet, ekvivalens-memet och Pöchhackers analogi med utgångspunkt och resultat är intuitivt och starkt närvarande i all översättning och tolkning, men de kompletteras av den kommunikativa aspekten som Cecilia Wadensjö har introducerat. Hon betonar tolkningens karaktär som *interaktion* mellan alla deltagande parter (Wadensjö 1998: 3). Enligt henne har också tolken en aktiv roll som förmedlare mellan primära samtalsparter. Wadensjö och Gavioli (2023/Introduction: Definitions of interpreting) anser att Pöchhackers syn på tolkning som enbart "en form av översättning" begränsar tolkning till bara översättning av talade ord och att uppmärksamheten enbart riktas till relationen mellan käll- och målspråkliga uttryck. En bredare definition av tolkning som interaktion tillåter utvidgning av forskningsfältet till andra kommunikativa resurser än språk och tal, bland annat till forskning av deltagarnas och tolkens kroppsspråk, gester, blickriktning, reaktioner på

störningar osv. Denna syn har under senare år fått större uppmärksamhet inom tolkningsforskning. (Ibid.)

2.4 Prima vista som tolkningsmetod

I prima vista kommer ett skriftligt element in i den muntliga kommunikationen: när tolken läser en skriven text på ett språk och återger innehållet muntligt på ett annat, förhåller tolken sig till två olika metoder, eller *modes*, av kommunikation, en skriftlig och en muntlig. Prima vista är därmed *intermodal* aktivitet (Tiittula & Hirvonen 2015: 252). Denna typ av kommunikation kompliceras ytterligare av att det skrivna dokumentet kan innehålla bilder och annan grafisk icke-verbal information som ska förmedlas och att den muntliga förmedlingen har tillgång till annorlunda icke-verbala resurser. Därmed är det naturligt att betona exempelvis prima vistas karaktär som *multimodal* kommunikation (se t.ex. Havnen 2021). Då det tolkade dokumentet oftast är skrivet av en icke-närvarande tredje part och förmedlas till en åhörare som har föga möjlighet att påverka hur texten ska förstås (Määttä 2015: 33–34), kan man säga att den interaktiva aspekten reduceras.

Prima vista används ofta som paraplybegrepp för flera varianter av tolkning från skrift till tal. Begreppet används heller inte av alla forskare, och enligt Havnen (2021: 11) finns det ännu större variation i benämningarna på metodens olika varianter. Hon (ibid.) skriver också att för den metod som här kallas för *prima vista* eller *tolkning från skrift till tal*, finns olika riktlinjer i olika sammanhang och länder, och att metoden kan användas på olika sätt (a.a. Article 3: 18). Detta delkapitel ger en kort översikt över de mest använda begreppen.

I delkap. 1.1 introducerades några begrepp som används om prima vista. Lambert (2004: 298–299) supplerar med följande definitioner:

a) **Sight translation** involves the transposition of a message written in one language into a message delivered orally in another language. Since both oral and visual forms of information processing are involved, sight translation can be defined as a specific type of written translation as well as a variant of oral interpretation. [...]

b) **Sight interpretation** – also known as ‘simultaneous interpretation with text’ – is one facet of simultaneous interpretation [...]. Sight interpretation – as opposed to sight translation – is one step closer to simultaneous interpretation in that the message is presented both aurally and visually. [Fetstil i originalet.]

Pöchhacker (2016 [2004]: 20) diskuterar dessa två benämningar, och på grund av att tolkningen sker muntligt, anser han *sight interpreting* som den mest träffande beteckningen. Han begrundar sin syn också med att tolkning av skriven text kan ses som en variant av simultantolkning, då tolken producerar sin version muntligt och samtidigt (*simultant*) som hen mottar texten för första gången – dock visuellt, inte auditivt som i traditionell tolkning. Pöchhacker föreslår också att *sight translation* används när en tolk får tillgång till texten innan den ska tolkas, och därmed får en förberedelsetid. (Ibid.) Detta kan förstås som det tidigare nämnda *a vista*-tolkningen. Pöchhackers definition av de två termerna tar alltså inte hänsyn till om originaltexten presenteras för tolkning både som en visuell text

och auditivt tal, dvs. om tolken får texten uppläst på ett språk och använder den skrivna texten som stöd för tolkning av det upplästa.

För tolkar är det strategiskt viktigt att förbereda sig inför sina uppdrag. I praktiken varierar möjligheten till förberedelse, då till exempel tillgång på material som behandlas på möten varierar. För prima vista är förberedelse speciellt nödvändigt, då tolkning från skrift till tal anses vara synnerligen krävande på grund av sin multimodala karaktär (t.ex. Agrifoglio 2004: 43; Shreve m.fl. 2010: 67; Havnen 2021: 16–17).

Havnen (2021: 15) delar prima vista in i underkategorier utifrån de två ovan nämnda faktorerna, för det första utifrån förberedelsesynpunkten, då möjlighet till förberedelse och tidspress under uppdraget anses som särskiljande faktorer mellan översättning och tolkning, för det andra utifrån hur texten presenteras för tolken, dvs. om den läses upp för tolken. Havnen (ibid.) presenterar sex underkategorier av metoden utgående från Jimenez Ivars' (1999: 189–191) fem kategorier. I tabell 4 ger jag en översikt över Jimenez Ivars' definitioner och kompletterar med Havnens (2021:15) engelska översättningar och med Havnens sjätte kategori. Jimenez Ivars (1999: 189–191) använder *traducción* som beteckning på alla utom en av kategorierna som hon kallar bara för *simultánea con texto*, simultan med text. Havnen använder *translation* konsekvent om återgivning med en text som den enda källan, utan att texten läses upp på källspråket först. I tabell 4 följer mina svenska översättningar av Havnens terminologi, då jag här vill beskriva komplexiteten av de olika metoder som benämningen prima vista omfattar. Annars i denna avhandling användes *prima vista* och *tolkning från skrift till tal* som paraplybeteckningar på denna metod.

Tabell 4. Jimenez Ivars' och Havnens underkategorier av tolkning från text till tal

Jimenez Ivars' (JI) kategorier	Definitioner i min översättning	Jl:s kategorier bearbetade av Havnen (H)
Traducción a ojo o traducción a primera vista	Jl: Muntlig översättning av en skriven text, som tolken ser för första gången när texten ska tolkas. Översättning och läsning sker samtidigt.	Unprepared sight translation
Traducción a la vista preparada	Jl: Tolken har haft möjlighet att läsa texten i förväg, före uppdraget, men tolken översätter muntligt och läser framöver samtidigt.	Prepared sight translation
Traducción a la vista consecutive	Jl: Tolken läser en kort text eller ett textfragment innan hen översätter muntligt eller sammanfattar det hen har läst.	Consecutive sight translation
Traducción a la vista en interpretación consecutive	Jl: Tolken läser och tolkar texten efter att talaren läst den skrivna originaltexten högt. Tolken använder en kopia av den skrivna texten som stöd för tolkning.	Consecutive interpreting of text read aloud by another person
Simultánea con texto	Jl: En kombination av simultantolkning och tolkning från skriven text. Förekommer oftast i samband med simultantolkning från en tolkkabin, när talet levereras till tolken som stöd för tolkning. H: Översättning av ett dokument som är producerat under föregående tolkat samtal, t.ex. ett förhållningsprotokoll. (Se också Viljanmaa m.fl. 2022: 24.)	Sight interpretation (simultaneous interpreting with text) Translation of a co-produced transcript/report

Som det framgår av tabell 4 tar Havnen i sin kategorisering avstamp i Jimenez Ivars' kategorier och använder begreppet *sight translation* som hyperonym på engelska i samband med Jimenez Ivars' tre första kategorier där tolkens huvudkälla är en skriven text, dvs. tolken översätter texten från dokument utan att texten läses upp av en annan person. Den fjärde och femte definieras som tolkning, (*sight interpretation*). Enligt Jimenez Ivars (1999: 189–191) finns det i dessa tolkningssituationer en talare som framför texten muntligt innan tolken tar ordet eller samtidigt som texten simultantolkas. Den sista, sin egen variant, kallar Havnen översättning, *translation*, utan att definiera om det i en kommunikationssituation finns en uppläsare av ett originalspråkligt dokument. Varför detta inte kallas *sight translation*, beror troligen på att tolken med sin tolkning har bidragit till produktionen av dokumentet.

Enligt Jimenez Ivars' och Havnens indelning motsvarar *sight translation* det som i denna studie kallas *tolkning från skrift till tal*, dvs. när förlagan inte framförs muntligt, men när tolken enbart har tillgång till en skriven text. Av de presenterade varianterna är *sight translation* vanligt i offentlig sektor, eller som Chen (2015: 146) konstaterar: "Whereas interpreters are usually provided with speeches in advance for a conference interpreting assignment, sight translators in courts and hospitals are often called upon to perform ST [sight translation] without any preparation at all."

Alla typer av de ovan presenterade metoderna kallas ofta *prima vista* eller *prima vista-tolkning* i finska kontexter (t.ex. OPH 2018: Behärskande av tolkningsmetoder och -tekniker). Enligt den terminologiska indelningen i *a vista* och *a prima vista* som förklarades i delkap. 1.1 är det egentligen bara Havnens sista variant *unprepared sight translation* som motsvarar *prima vistas* bokstavliga betydelse, dvs. *vid första ögonkastet*. Denna undersökning omfattar de ovan beskrivna varianterna av tolkning från skrift till tal, även om jag har valt att hålla mig till en förenklad terminologi och huvudsakligen använda paraplybegreppen *prima vista* och *tolkning från skrift till tal* om den tolkningsmetod som är forskningsobjektet för avhandlingen.

2.4.1 Prima vista som multimodal kommunikation

Skriftlig och muntlig kommunikation skiljer sig från varandra på flera sätt i alla faser av processen, från produktion till mottagande av text, och detta gäller också översättning som visuellt och tolkning som auditivt förmedlad text. Den grundläggande, uppenbara skillnaden mellan skriftlig och muntlig kommunikation är textens förmedlingsmetoder, bokstäver och andra grafiska tecken i skrift, ljud, ljudkombinationer och pauser i tal. Också innehållet i skriftligt och muntligt framförande organiseras med olika hjälpmedel. Vid skriftlig och muntlig kommunikation har parterna tillgång till var sina kommunikativa resurser. (Halliday 1994: 292.) Den som skriver kan använda olika grafiska och ortografiska medel, dvs. skiljetecken och andra visuella tecken, och har i regel mer tid till sitt förfogande. Däremot spelar prosodi, bland annat pauser och intonation, och andra icke-verbala men

auditiva uttryck en viktig roll i talad text både för hur information organiseras och hur den förstås. (Ibid.)

En planerad skrift resulterar i mycket större informationstäthet än spontant tal, dvs. att skribenten tenderar att integrera mer information i varje mening och att meningsstrukturen blir mer komplex än vid fritt tal (Svennevig 2018 [2009]: 266). Skribenten kan heller inte med säkerhet veta, vilken situation läsaren befinner sig i, och om denna har den nödvändiga kunskapen och verklighetsförståelsen för att kunna ta till sig budskapet (a.a. s. 56–57).

Vid talad ansikte-mot-ansikte-kommunikation har deltagarna en gemensam referensram och kan använda prosodi, ansiktsuttryck, kroppsspråk osv. för att skapa mening i kommunikationen (Svennevig 2018 [2009]: 157). Också meningsbyggnaden är enklare och präglas ofta av till exempel pauser som ger samtalspartnern tid att uppfatta det som sägs. Signaler och respons från samtalspartnern kan påverka sättet att uttrycka sig och förhandla meningen. (A.a. s. 98–99.) Svennevig (2018 [2009]: 61) jämför språkhandlingar¹ som grundenheter i (muntlig) kommunikation och meningar som grundenheter i grammatik. Även om man formulerar grammatiska meningar vid tal, är det språkhandlingar som är centrala i talkommunikation.

Som Halliday (1994: 292) konstaterar, har talat språk ett flertal olika resurser till sitt förfogande som inte är tillgängliga i skriftlig förmedling, till exempel användning av prosodi. Enligt Tiittula och Hirvonen (2015: 255) kan även rösten innehålla mycket information, bland annat både emotioner och affekter. Pauser och betoning som förekommer i tal gör det lättare för åhöraren att förstå svåra meningskonstruktioner. I det talade språket används också småord och intonation som illustrerar relationer mellan olika satsdelar. (A.a. s. 254.)

Med multimodal kommunikation avses användning av olika teckensystem, *modes*, i en och samma kommunikationssituation. Kommunikation kan till exempel bestå av en kombination av tal och skrift som beskrivet ovan, men dessutom av bilder, rörelse och/eller musik, så att helhetsbetydelsen bildas av de medverkande teckensystemen (*modes*) tillsammans. (Tiittula & Hirvonen 2015: 252.) Även inom tolknings- och översättningskommunikation har det utvecklats nya, multimodala former. Den mest kända är troligen undertextning av tv-programmen, där tal på ett språk översätts till skrift på ett annat språk (*interlingval textning*), i Finland allmänt kallad av-översättning. I dag omfattar av-översättning också den så kallade programtextningen (*ohjelmatekstitys*), dvs. textning av tal på samma språk som det framförs på (s.k. inomspråklig, *intralingval*, textning) för att tillmöteskomma kraven på tillgänglighet. Av-översättning, både interlingval och intralingval textning, påverkas även av andra icke-verbala element som olika ljud och visuella effekter som ska förmedlas i texten. (A.a. s. 253.)

---

¹ Svennevig definierar begreppet *språkhandling* på följande sätt: ”Det vi gör med språket i konkreta yttringer, så som å spørre noen om noe, å påstå noe, å anmode noen om noe, osv., kalles *språkhandling* (Austin 1962). Slik setningen er grunnenheten i grammatikk, er språkhandlingen grunnenheten i kommunikasjon.” (Svennevig 2018 [2009]: 61. Kursiv i originalet.)

Av andra multimodala kommunikationsmetoder kan nämnas till exempel teckenspråkstolkning, där information förmedlas mellan ett visuellt språk, dvs. teckenspråk, och ett muntligt, dvs. auditivt språk. Andra typer av multimodal kommunikation är t.ex. skrivtolkning, där tal, antingen spontant eller planerat, produceras simultant som skrift, tolkning av skrift till teckenspråk och teatertextning för hörselskadade. Ytterligare en form av multimodal översättning är syntolkning för synskadade, där visuell kommunikation förmedlas genom talat språk. (Tiittula & Hirvonen 2015: 253–254.)

Exemplen ovan gäller förmedling mellan auditiva och visuella budskap. Hit hör också prima vista-tolkning, eftersom prima vista innebär att det skrivna, dvs. visuella, språket tolkas till ett muntligt, dvs. auditivt, språk (Tiittula & Hirvonen 2015: 254). Tolkning mellan skrift och tal kan också beskrivas som *intermodal* tolkning, om man väljer att fokusera på förmedling mellan de två *modes* skrift och tal. Det skrivna och det talade språket använder och tillåter olika resurser och strategier (a.a. s. 255), vilket innebär att den som ska tolka en skriven text till talat språk bör ta hänsyn till båda kommunikationsmetodernas ”egenskaper och kommunikativa funktioner samt kommunikationens multidimensionalitet eller multimodalitet” (a.a. s. 254; min översättning).

2.4.2 Prima vista och meningsskapande

Havnen (2021: 29) lyfter fram den kommunikativa aspekten i tolkad interaktion, där både samtalsparterna och tolken tillsammans är delaktiga i att skapa mening genom att använda olika visuella resurser, som till exempel gester, ansiktsuttryck och andra signaler som kan underlätta kommunikationen och innehålla icke-verbal information. I prima vista-tolkning har varken tolken eller primärdeltagarna i samtalet tillgång till dessa resurser. Havnen (ibid.) jämför prima vista-tolkning med högläsning och framföring av en monolog för en åhörare som inte har tillgång till samma resurser som deltagare i en muntlig ansikte-mot-ansikte kommunikation har. Detta kan förstås så att åhöraren enligt Havnen har svårare att uppfatta det tolkade budskapet vid prima vista än vid tolkning av spontant tal.

Enligt Havnen (2021: 29) består komplexiteten av prima vista av fem faktorer som alla är multimodala och ömsesidigt relaterade:

The multimodal design of the written document (which is more than verbal)

The multimodal interplay in the spoken text (which is more than speech)

The interpreter’s interaction with the text (reading and speaking)

The interaction between the interpreted text and the listener (listening to reading aloud)

The interaction between the social actors (including the interpreter), who are participating in a sight-translated interaction layout, proximity and embodiment.

Prima vista-metoden har ofta förknippats med konferenstolkning, där tolkar får en text, ofta ett tal som talaren ska hålla, framför sig innan de ska tolka. Som metod innebär den samtidig läsning och muntlig översättningsprocess, och prima vista karakteriseras därför av några forskare som en form av simultantolkning. (Pöchhacker 2016: 20.) Gile (2009 [1995]) har utvecklat modellen *Effort Model for*

simultaneous interpreting, som beskriver vilka kognitiva processer som är aktiva under simultantolkning. Med hjälp av denna modell beskriver han också kognitiva processer vid prima vista. Enligt honom har en prima vista-tolk fyra olika processer i gång samtidigt: läsning och analys, minne, talproduktion och koordinering (a.a. s. 179). Med koordinering syftar Gile på den aktivitet som organiserar och styr de andra aktiviteterna (a.a. s. 167–168). I sin första version av modellen från år 1995 hade Gile inte inkluderat minnet i beskrivningen av de aktiva och samtidiga processerna vid prima vista, men han kompletterade modellen till bokens 2009-upplaga. Redan innan Gile ändrat sin beskrivning betonar Agrifoglio (2004: 45–46) att minnet är involverat i prima vista och att processen att minnas är lika krävande i prima vista som i simultantolkning. I stället för lyssnande kombineras läsning med analys i prima vista, och denna är överlappande med produktion. Enligt Agrifoglio är överlappningen mer krävande i prima vista-tolkning än i simultantolkning och att det finns även andra försvårande element i prima vista som inte existerar i simultantolkning:

...the interpreter produces a target-language version of sentence A while reading/listening to sentence B. Although in ST [*sight translation*] the interpreter can control his/her rhythm of perception, smooth delivery is possible only when s/he starts reformulating while still reading. Moreover, syntactic differences between languages may force the interpreter to store some information in memory until it can be appropriately inserted in the target-language speech. Therefore, while some of the most important constraints of consecutive and simultaneous interpreting are absent, ST has some added difficulties, as Gile himself points out. In the R Effort [*Reception Effort*], for instance, sight translators are not helped by the prosodic features of oral language (tone, hesitations, pauses) and may need more time and effort to understand complex written sentences with embedded clauses while translating aloud at a smooth pace. ST also poses a greater risk of source-language interference, as words and phrases remain before the sight translator's eyes. The risk of source-language interference in ST has been pointed out by several authors. (Agrifoglio 2004: 45–46.)

Agrifoglio (2004: 44) nämner att de olika tolkningsmetoderna – simultan, konsekutiv och prima vista-tolkning – kännetecknas av en omformulerad, muntlig slutprodukt av en källtext. Hon påpekar ändå att prima vistas säregenheter inte ska undermineras trots likheterna med andra tolkningsmetoder. Hon nämner två väsentliga skillnader mellan tolkning av talade språk och tolkning från skrift till tal: 1) till skillnad från tolkning mellan talade språk försvinner inte källtexten efter att det har yttrats, 2) forskare inom kognitiv psykologi anser läsning och lyssnande som olika aktiviteter. (A.a. s. 44, 48–49.) Också hon kritiserar Giles *Effort Model* för att modellen inte uppmärksammar några andra av prima vistas svårigheter (*added difficulties*) i förhållande till tolkning mellan talade språk. Agrifoglio (a.a. s. 48) konstaterar att vid tolkning från text till tal får tolken inte hjälp av vanliga talspråkliga resurser som till exempel prosodi och att tolken kan behöva mer tid och får anstränga sig mer för att förstå komplexa skrivna meningar. Även risken för interferens från källtexten är större vid prima vista än vid andra tolkningsmetoder, då källtexten är och förblir framför tolken. (Agrifoglio 2004: 46.) Det måste här påpekas att Agrifoglio kommenterar Giles tidigare insatsmodell från 1995, där Gile inte hade utvecklat sin *Effort Model* färdig för prima vistas del. Senare lade han till minnet, men andra forskare, t.ex. Havnen (2021: 17), har inte ansett detta vara tillräckligt, utan har i likhet med Agrifoglio fortfarande sett ett behov att anta ett multimodalt perspektiv på meningsskapande i samband med tolkning från skrift till tal.

2.4.3 Prima vista i institutionella samtal

Flera forskare (se till exempel Määttä 2015; Havnen 2021: 15, 17–18) menar att talad och skriven kommunikation används ömsevis i institutionella samtal, det vill säga i möten mellan individ och myndighetsrepresentant. Sådana situationer kan till exempel vara samtal inom hälsovården där muntlig information kompletteras med skrivna instruktioner, polisförhör där förhørsprotokollen läses upp för den förhörda eller i rättegångar där stora delar av materialet har lämnats in skriftligt. Dessa är exempel på situationer där tolken förväntas läsa upp skrivna texter på ett annat språk, antingen efter att en annan person läst upp originaldokumentet eller så att tolken läser upp texten på ett annat språk utan en föregående uppläsning på källspråket. Det är också möjligt att en översättare får förfrågan om att läsa upp på ett annat språk en skriven text för att snabbare ge beställaren tillgång till innehållet än om texten översätts i traditionell betydelse. (Määttä 2015: 26; Havnen 2021: 15, 17–18.)

Skriftliga dokument som används i institutionella sammanhang innehåller ofta flera olika element och semiotiska resurser, till exempel illustrationer, diagram eller tabeller, eftersom dokumenten sällan skrivits för att läsas högt (Havnen 2021: 28). Av skrivna texter som skrivs för att läsas högt, nämner Havnen (ibid.) juridiska dokument i domstolar som förbereds av och för sakkunniga i juridik. Andra exempel tas upp av t.ex. Felberg (2017: 230) som har undersökt prima vista bl.a. i sjukhus, skolor och barnomsorg. Vidare nämner Määttä (2015: 27–29) prima vista i samband med polisförhör. Alla dessa exempel representerar fackspråkliga texter, skrivna av specialister inom sitt område, och som sannolikt inte skrivits med högläsning som syfte.

De ovan nämnda texterna är exempel på prima vista som kan ingå i ett tolkningsuppdrag där tolken tolkar ett muntligt samtal eller tal och förväntas under samma möte också tolka från skrift till tal. Denna övergång från en tolkningsmetod till en annan och ändring i den kognitiva processen kan upplevas ansträngande av tolken. Nästa delkapitel presenterar ytterligare synpunkter på prima vista, denna gång framförda av praktiserande tolkar.

2.4.4 Tolkars synpunkter på prima vista

I forskningslitteraturen finns omnämningen att alla tolkar inte upplever prima vista som en naturlig eller en neutral tolkningsmetod. Stenvall (2021: 38) har för sin magisteravhandling intervjuat simultantolkare, som går så långt att de egentligen inte anser prima vista vara tolkning. Finlands översättar- och tolkförbund nämner inte prima vista som metod på sin webbplats där olika tolkningsmetoder presenteras (FÖTF 2023a). Felberg och Nilsen (2017: 232) rapporterar att en del tolkar är bekymrade över sin roll i prima vista-tolkmedierade samtal, eftersom de upplever att myndighetsrepresentanten överlämnar till tolken något av sitt ansvar att leda samtalen medan tolkning från skrift till tal pågår.

Utöver den kognitiva belastningen som prima vista ser ut att innebära för tolkar, kan tolkar uppleva en särskild stress i samband med tolkning från skrift till tal. Määttä (2015: 30) ger exempel på hur tolkar agerar vid tolkning av rättsliga processer där prima vista-tolkning ingår:

When the interviewer relates the inadequacies in the interviewee's story to the interpreter's incompetence, it increases the pressure the interpreter feels to make the interviewee's story more coherent, cohesive, and logical in translation.

Mottagarens eller lyssnarens attityd kan vara olika gentemot skriftlig och muntlig information. Det skriftliga kan upplevas mer högtidligt och förpliktande än fria yttranden i ett samtal, och dokument kan även manifesteras makt. (Määttä 2015: 27.) Utöver attityden finns det skillnader i hur man uppfattar olika textdelar. Enligt Agrifoglio (2004: 48) riktar lyssnaren sin uppmärksamhet mot andra textelement än läsaren. Lyssnaren kan alltså få ett annat intryck av textens innehåll än den som läser samma text.

Både nationella och internationella tolkorganisationer och andra aktörer inom tolkning har utarbetat och på sina webbplatser utgett yrkesetiska regler som betonar noggrannhet i överföring av information (t.ex. Finlands översättar- och tolkförbund FÖTF 2021 [2013]; i Sverige Kammarkollegiet 2019 [2018]; den europeiska organisationen för rättstolkare och -översättare EULITA 2013; i Norge tolkens etiska regler som en del av tolkeloven 2021). Vid prima vista utgör den multimodala karaktären en utmaning med tanke på noggrannhet, vilket Määttä (2015: 32) uttrycker på följande sätt:

As studies on literary translation of sociolinguistic variation have shown (Määttä, 2004), it is impossible to find exact equivalences between non-normalized varieties and idiolects in two different languages, for the ideological constellations and cultural connotations of such varieties can never be the same in two different cultures and contexts. Therefore, it is inevitable that phenomena such as "styles" or "authentic features" (Gallez & Maryns, 2014) are altered in the process of interpretation and transcription. Similarly, it is impossible to interpret incoherent, spontaneous oral speech accurately – even in simultaneous interpreting with headphones and microphones this would be quite difficult. Therefore, codes of conduct such as the one used in Finland (SKTL, 2013), requiring an accurate translation of colloquialisms, proverbs, and "cultural messages," describe an ideal state that cannot always be achieved.

Som Määttä konstaterar ovan, är noggrannhet i sin ordagranna betydelse ett ideal som inte alltid kan uppnås på grund av skillnaderna mellan det skrivna och det talade språket. Tolkning från skrift till tal är inte bara ansträngande för tolken, utan tolkning kan också vara svårt för åhöraren att förstå. Denna avhandling tar inte för sig att analysera eller kommentera originaltextens kvalitativa egenskaper som kunde underlätta både primärläsarens, eller också tolkens arbete och därmed bidra till att texten skulle bli mer lyssnarvänlig. Utbildning och träning i prima vista kan förbättra tolkars prestation, men tolkar har föga möjligheter att påverka de texter de ska tolka.

2.5 Prima vista-undervisning vid OsloMet

Undervisningens principer, metoder och inlärningsmål som beskrivs i detta delkapitel baserar sig på den ämnesansvariga lärarens svar på intervjufrågorna den 3 juli 2023. Inlärningsmålen finns också på bachelorprogrammets webbplats (se utskrift av inlärningsmål, *læringsutbytte*, bilaga 3). De följer definitionerna för kraven på utexaminerade bachelorstudenter i den norska implementeringen av

europiska kvalifikationsramverket (se NOKUT och Europeiska unionen). Målen delas in i kategorierna kunskap, färdighet och generell kompetens. Efter kursen ska studenterna till exempel ha kunskap om språkliga utmaningar vid prima vista-tolkning. Under färdigheter är inlärningsmålen att studenten kan bemöta dessa utmaningar med hjälp av olika situationsanpassade strategier. Målen som är definierade under generell kompetens innebär att studenten akademiskt kan reflektera över tolkning från skrift till tal och kan integrera sin kunskap om olika modaliteter i tolkning mellan norska och tolkningsspråket.

Läraren betonar synen på tolkning som kommunikation. För att studenterna i större grad ska anta den kommunikativa synen innan de presenteras för den komplexa formen för tolkning, kommer undervisningen i prima vista flyttas till tredje studieåret från och med hösten 2024.

Vidare konstaterar läraren att i undervisning i *tolking fra skrift til tale* används flera integrerade metoder. I utbildningen ingår regelbunden träning i läsning för att öka läshastigheten. Studenternas läsfärdigheter har testats i början av prima vista-utbildningen och studenterna har delats in i tre grupper med skraddarsydd övningar. Några av övningstexterna handlar om vardagliga fenomen, några är hämtade från specialområden. I lästräningen ingår textanalys, studenter övar sig i att identifiera genredrag och andra element som skapar mening i texten.

Vidare kombineras teori med övningar som studenterna arbetar med kontinuerligt. Studenterna ska också lära sig att identifiera sina egna styrkor och svagheter genom att analysera sin prima vista-tolkning, men också genom att ge kollegial respons om varandras prestationer. Först observerar de ett fenomen i taget, till exempel syntax, intonation eller interferens. Till slut bes de att analysera allt som helhet. Vidare lyfter läraren fram att övningstexterna i regel är autentiska, men ofta bearbetade av pedagogiska skäl, för att kunna fokusera på specifika övningsmål.

Ett inlärningsmål är självreflektion. Studenter skriver till läraren om sina observationer och om sin utveckling som de själv uppfattar dem. I reflektionerna ska de alltid också begrunda vad de kan göra bättre nästa gång.

Undervisningen har ytterligare ett professionaliseringssyfte. I tillägg till att utveckla sina färdigheter i prima vista-metoden bör studenterna också lära sig att argumentera varför de inte genomför tolkning från skrift till tal i situationer där det inte är kommunikativt ändamålsenligt. De bör också lära sig att utveckla argument för att få tid till exempel att kunna förbereda sig. Etik har enligt läraren en stor roll i undervisningen.

3 Forskningsmaterial och -metod

Forskningsmaterialet till min avhandling insamlades bland tolkstuderter vid OsloMet, under bachelorprogrammets andra år. Som referens fick professionella tolkar från Norsk tolkeforening svara på motsvarande frågor.

För ytterligare insikt i undervisningens innehåll intervjuade jag också kursens lärare (se delkap. 2.5) i syfte att belysa effektiva mål och metoder för studenters professionella utveckling under studieavsnittet (*emnet*) i tolkning från skrift till tal, och om möjligt hitta kausala samband mellan utbildning och studenternas inställning till *prima vista* i slutet av terminen. Annat material som stött analysen är programplanen för bachelorstudier i tolkning i offentlig sektor vid OsloMet (bilaga 1), litteraturlistan för studieavsnittet *Tolking fra skrift til tale* (bilaga 2) och inlärningsmålen för samma studieavsnitt (bilaga 3).

Vid inledningen av undersökningen var min avsikt att kunna fördjupa mig ytterligare i studenters självupplevda utveckling genom fokusgruppsintervjuer efter avslutad undervisning, men bara två studenter anmälde sig som frivilliga. Ett samtal med bara två deltagare fyller inte definitionen på ett gruppsamtal och hade därför inte fungerat som fokusgruppsdiskussion (Wibeck 2000 [2010]: 34).

Detta kapitel redogör för det insamlade materialet och analysmetoden. Inledningsvis framställs de överordnade principerna för insamling och därefter presenteras materialet i delkap. 3.1. Varje materialtyp beskrivs detaljerat i sitt eget delkapitel (3.1.1–3.1.3). Delkap. 3.2 skildrar innehållsanalysen som är undersökningens huvudsakliga analysmetod.

De forskningsetiska reglerna och databehandlingsbeskrivningen som används vid OsloMet överensstämmer med de krav som ställs på motsvarande dokument vid Helsingfors universitet. Då språket vid datainsamling vid OsloMet måste vara norska, använde jag den samtyckesblankett som är avsedd för forskare och studenter inom OsloMet, men gjorde nödvändiga korrigeringar och preciseringar gällande forskningsprojekt i Helsingfors universitet. Samtyckesblanketten utlovar anonymitet för deltagarna, med andra ord studenterna och de professionella tolkarna. Detta tas hand om genom att inte avslöja studenternas språk eller andra karakteristika som kan bidra till att enstaka informanter kan identifieras.

Lärares uppgifter är offentligt tillgängliga bl.a. på OsloMets webbplats. Därför var det inte realistiskt att sträva efter eller utlova anonymitet, men då både studenternas och de professionella tolkarnas svar analyseras anonymt, har jag valt att inte hänvisa till vid namn. Jag vill också betona innehållet i universitetets studieprogram, inte den individuella lärarens roll i undervisningen.

Även uppgifter om undervisningsspråken är offentligt tillgängliga. Språken som var representerade på studieavsnittet under terminen när materialet insamlades nämns i nästa delkapitel tillsammans med annan grundläggande information, men det riskerar inte studenternas anonymitet.

3.1 Forskningsmaterial

Bachelorprogrammet som vid OsloMet på norska heter *Tolking i offentlig sektor* med språken albanska, dari, spanska och tigrinja i kombination med norska inleddes i januari 2022. Några av studenterna hade redan en bachelorexamen (180 ECTS-poäng, motsvarar det som i Finland heter

kandidatexamen) i tolkning i ett annat språkpar. Undervisning i studieavsnittet *tolking fra skrift til tale* ges som kurs med flerformsundervisning som metod på våren av andra studieåret.

Prima vista-undervisning genomförs under tredje terminen. Omfånget är 15 studiepoäng. De två närundervisningstillfällena är i början och i slutet av kursen och består av intensiv när- och gruppundervisning från och med fredag till och med söndag. Mellan träffarna har gruppen tre undervisningstillfällen på Zoom och hemuppgifter med övningar i tillägg till självstudier av litteratur.

Forskningsmaterialet består av tre enkäter och en intervju: huvudmaterialet är de två enkäter som studenterna svarade på, den första i januari under det första närundervisningstillfället, den andra i april, under det andra och sista närundervisningstillfället. Insamlingsmetoden var en enkät med 11 frågor vid början av terminen (bilaga 4) och 12 i slutet av terminen (bilaga 5). Enkäterna bestod av både flervalfrågor och öppna frågor med möjlighet till fritextsvar. Studenters svar jämförs med den motsvarande enkäten för professionella tolkar (bilaga 6). En väsentlig komponent i materialet är en intervju med studenternas prima vista-lärare. Lärarens intervjufrågor finns i bilaga 7.

Metoden i denna undersökning är innehållsanalys (Tuomi & Sarajärvi 2018 [2002]: 108) där materialet styr analysen (*aineistolähtöinen analyysi*). Enligt Tuomi och Sarajärvi (a.a.: 135) kan det i samband med denna metod vara nyttigt att kvantifiera materialet. Även om material inte är särskilt omfattande, har jag delvis använt en kvantitativ metod genom att analysera också antal förekomster av vissa påståenden. Analysmetoden beskrivs mer ingående i delkap. 3.2.

Enligt Hale och Napier (2020: 29–30) kan *triangulering*, kombination av olika forskningsmetoder på samma data, ge tillförlitligare resultat än användning av enbart en metod. Vid stora datamängder bestående av olika datatyper rekommenderar Hale och Napier att dokumentera materialinsamling i en datamatrix (a.a. s. 220). Datamängden med tre olika datatyper är liten, men för översikt skull har jag sammanställt beskrivningen av materialet och metoderna i en variant av Hale och Napiers (a.a. s. 221–222) datamatrix i tabell 5.

Tabell 5. Material- och metodmatrix

Ändamål	Datatyp	Procedur för datainsamling	Analysmetod
Kartläggning av studenternas åsikter och inställningar	Anonym undersökning: frågebatteri, kvalitativa data	Två enkäter i pappersform, resultaten registrerade i Excel-räkneark	Tematisk analys och innehållsanalys av svaren med hjälp av numeriska data och inlärningsmålen
Inhämtning av bakgrunds-material för analysen i form av inlärningsmål, kursbeskrivning och undervisningsmetoder	Temaintervju med läraren, kvalitativa data	Inspelning av intervju, transkription	Användning av lärarens intervju svar i analysen av studenternas intervju svar
Kartläggning av professionella tolkarnas åsikter och inställningar (som kontrollgrupp)	Anonym undersökning: frågebatteri, kvalitativa data	Enkät via webb, resultaten i Excel-räkneark	Tematisk- och innehållsanalys av svaren med hjälp av numeriska data

Alla flervalfrågor om tolkning kunde besvaras med ett obegränsat antal svar. Svaren från enkätundersökningen kvantifieras genom att skilja mellan svar som är i majoritet och svar med bara få förekomster. Mest uppmärksamhet ägnas åt de flervalssvar där det kan ses en förändring i antalet svar från januari till april. Svaren kan ändå få olika betoningar vid innehållsanalysen. Speciellt vissa av fritextsvaren kan visa sig betydelsefulla för gruppens resultat som helhet.

All kommunikation i samband med materialsamlingen, inklusive enkäterna och intervjun, försiggick på norska, och alla bilagorna och citaten från lärarintervjun är på originalspråket. Analysen och exemplen rapporteras på svenska. Det innebär att det är jag som har ansvaret för all översättning från norska till svenska.

3.1.1 Studentenkäter

Med svarsprocenten över 50 kan materialet uppskattas ge ett trovärdigt dataunderlag för analysen. Enligt Vehkalahti (2019 [2015]: 43) ligger svarsprocenten idag ofta under 50. Han nämner detta utan att ta ställning till gränsvärden för tillförlitlighet, men anser att svarens representativitet kan ifrågasättas vid mycket lägre svarsprocent.

Jag presenterade avhandlingsprojektet för tolkstudenterna på kursens andra dag, 22.1.2023. Samtidigt delades den första enkäten ut. Enkäten var utformad som pappersenkät och besvarades för hand under lektionen. Först i enkäten var en beskrivning av databehandling och samtyckesblanketten som studenten undertecknade. De var skrivna på norska och följde OsloMets riktlinjer för datainsamling för forskningsändamål. Innehållet i båda dessa dokument motsvarar kraven som följs vid Helsingfors universitet. Samtyckesblanketten var ihopäftad med enkäten för att kunna säkra att alla lämnar in sitt samtycke. Dessa separerades sedan, innan svaren analyserades.

En uppgift som kan avslöja studenters identiteter och äventyra den utlovade anonymiteten är arbetserfarenhetens längd. Därför har arbetserfarenheten inte kombinerats med tolkningspråk. I enkäterna frågades om erfarenheten av tolkning genom att indela uppgiften i fyra kategorier av olika längd. I den första enkäten var indelningen följande: 1) ingen 2) under två år, 3) från två eller tre till fem år, 4) från fem till tio år och 5) över tio år. I den andra enkäten rättades alternativen 3 och 4 till att inte överlappa med tidigare alternativ. I april var indelning: 1) ingen, 2) under två år, 3) från två till fem år, 3) från sex till tio år och 4) över tio år. Från två av dessa grupper kom mycket få svar (se tabell 6 i delkap. 4.1.1), därför och med hänsyn till anonymitet var det ändamålsenligt att låta dem ingå i en större grupp vid analysen av materialet.

På lektionen där svaren samlades in, var det ca 30 studenter närvarande. Av dessa inlämnade 21 studenter besvarade blanketter, men fyra av enkäterna saknade underskrift på samtyckesblanketten, och därför kunde dessa inte ingå i forskningsmaterialet, och många intressanta svar faller bort från analysen. Antalet svarsblanketter som kunde analyseras sjönk därmed till 17 stycken. Ytterligare en svarade bara på bakgrundsfrågor, därmed är det slutliga antalet svar på substansfrågor i januari 16.

Första enkäten (bilaga 4) bestod av två delar med totalt 10 flervalssfrågor och en avslutande fråga nr 11 där studenterna i fritext kunde komplettera sina svar. Första delen bestod av frågor om studenternas bakgrund inklusive generell tolkningserfarenhet fram till 2023. Andra delen omfattade frågor om prima vista-tolkning. Först fick deltagarna, var och en svara på hos vilka myndigheter inom den offentliga sektorn de hade tolkat tidigare. Nästa fråga berörde dokument och hur tolken får kännedom om innehållet. Vidare fick studenterna svara på frågan om tolkningstekniker och vad tolken fokuserar på och vilka studenterna ansåg som de största utmaningarna vid prima vista-tolkning.

Vad gäller dokumenten till prima vista innehöll enkäterna två olika frågor med fem påståenden som flervalssvar under varje huvudfråga. Svartalternativen till frågan om kännedom om texten ger också information om samarbete med handläggaren vid förmedling av innehållet (se bilaga 4), dvs. hur tolkningsprocessen organiseras. Om tolkningstekniker och vad studenterna fokuserar på vid prima vista fanns två frågor med sju respektive fyra påståenden och om de största utmaningarna vid prima vista en fråga med sju påståenden. Utöver påståendena hade alla huvudfrågorna ett extra alternativ Annat, där studenterna fritt kunde skriva det de ansåg fattades bland påståendena.

Andra enkäten (bilaga 5) fick studenterna svara på under andra närundervisningstillfället, den 23.4.2023. Det var också den sista undervisningsdagen före tolkningsprovet i prima vista. Frågorna i den första och andra enkäten var i stort sett lika, med tre undantag: nu fick studenterna svara på erfarenhet av prima vista efter kursstarten i stället för erfarenhet av prima vista i det stora hela. De tillfrågades också om tolkning av andra grafiska och problematiska element än texten (se bilaga 5, fråga 9). Vidare togs med en fråga om tolkningsteknik som jag insåg fattades i januari. Annars gjordes små språkliga förtydliganden i den andra enkäten, men utöver de nämnda ändringarna var innehållet i båda enkäterna likadant.

Denna gång kom det in 25 svar, varav sju utan undertecknade samtyckesblanketter. Därför var antalet analyserbara svarsblanketter i april 18.

3.1.2 Enkät till professionella tolkar

För att få en referensgrupp att jämföra studenters svar med, behövdes svar på samma frågor från professionella tolkar som hade både utbildning och efterföljande arbetserfarenhet. Därför kontaktade jag Norsk tolkeforening, där de primära medlemskapskraven är tolkutbildning och erfarenhet av professionen. Kraven för medlemskap finns nedtecknade i föreningens stadgar § 8:

Tolker som er oppført i Nasjonalt tolkeregister i en av de øverste fire kategoriene (kategori A: tolk med statsautorisasjon og bachelorgrad, kategori B: tolk med bachelorgrad, kategori C: tolk med statsautorisasjon og kategori D: tolk med tolkeutdanning) har uten videre dokumentasjon rett til opptak som medlem. – Felles praksiskrav for alle som søker medlemskap etter denne bestemmelse er at de skal ha hatt en tolkepraksis på minst 600 timer, hvorav 400 på det åpne markedet (dvs. ved direkte kontakt mellom tolk og tolkebruker).

Det är möjligt att uppnå medlemskap även på grund av en annan bakgrund, men föreningen fäster alltid vikt vid den sökandes professionalitet (tolkföreningens stadgar § 8). Föreningen är en

intresseorganisation, inte en facklig organisation (enligt uppgifterna i företags- och organisationsregistret Brønnøysundregistrene).

Enkäten till de professionella tolkarna gjordes med hjälp av Helsingfors universitets verktyg E-lomake. Innehållet i databehandlingsbeskrivningen var det samma som för studenter. Deltagarna fick kryssa för samtycke innan de kom vidare till själva enkäten.

Frågorna omarbetades något i förhållande till frågorna till studenter för att ge de professionella tolkarna större utrymme för nyanserade svar. Tolkarna fick värdera påståenden på en sexgradig skala med alternativen alltid, ofta, ibland, sällan, aldrig, vet inte. De fick också svara i fritext på frågan om hur de tolkar överskrifter, tabeller, grafik, andra icke-verbala element osv. Till slut fick de komplettera de svar som de ville och även kommentera själva enkäten. Kommentarer till enkäten var positiva och frågorna upplevdes relevanta.

Enkäten var öppen från och med 7.7.2023 till och med 16.7.2023. Det var 23 tolkar som svarade på enkäten. När medlemsantalet i föreningen idag är 272 (e-post från föreningens ordförande Ślusarczyk 1.8.2023), är svarsprocenten så låg att det är tveksamt, hur representativa svaren är. De flesta som svarade hade både utbildning och lång arbetserfarenhet, därför är gruppen relevant som kontrollgrupp till studentgruppen.

Många av studenterna har lång arbetserfarenhet när de inleder sina bachelorstudier i tolkning, och de kan även vara medlemmar i Norsk tolkeforbund på grund av en lägre utbildning och erfarenhet. Därför uppmanade enkätens följebrev enbart tolkar som inte hade besvarat enkäten som student att svara. Enkäten genomfördes anonymt, men uppgifter om arbetsspråk efterfrågades för att kunna eliminera eventuella studenter. I data från de professionella framkom inte överlappande uppgifter med studentgruppen. Av de 23 tolkar som svarade hade 17 den norska bachelorexamen i tolkning i offentlig sektor eller en annan relevant utbildning kombinerad med auktorisation i tolkning, dvs. att de har placerats i kategori A eller B i det nationala tolkregistret i Norge (NTR, se presentation av tolkregistret i delkap. 2.2 om Norge).

Totalt 18 tolkar av de som svarade uppgav att de har arbetat som tolkar i över 10 år. De med högst utbildning är den viktigaste referensgruppen till studenterna i min undersökning, men alla svaren beaktas i analysen.

3.1.3 Lärarintervju

Den ämnesansvariga läraren intervjuades 3.7.2023. Intervjufrågorna finns i bilaga 7. Intervjuns längd är 30 minuter och 23 sekunder. Den inspelade intervjun transkriberades med hjälp av programmet Autotekst som är tillgängligt för de norska universiteten genom Universitetet i Oslos webbplats. En tämligen omfattande redigering av den AI-genererade texten behövdes dock. Speciellt snabba talsekvenser hade Autotekst svårt att tyda, och en mänsklig renskrivning var helt nödvändig.

Min tillgång till programmet möjliggjordes av min arbetsgivare OsloMet. Den intervjuade läraren har gett sitt samtycke till att programmet används. Materialet som behandlas i programmet är skyddat med tvåfaktorauslösnings och raderas automatiskt efter ett år. I databehandlingsbeskrivningen lovar jag dock att förstöra allt forskningsmaterial, också transkriptionen, efter att avhandlingen är godkänd.

Intervjun med läraren genomfördes i form av semistrukturerad intervju, också kallad temaintervju. Teman bör väljas utifrån undersökningens ramverk. I jämförelse med andra typer av intervjuer är fördelen med en temaintervju att det är möjligt att precisera och fördjupa teman utgående från svaren intervjuaren får. Syftet är att betona den intervjuades tolkning av teman och den betydelse som personen i fråga tillägger dem. (Tuomi & Sarajärvi 2018: delkap. 3.1.1.) Denna aspekt betonas också av Hale och Napier (2020: 118) som hänvisar till Nunans beskrivning av semistrukturerade intervjuer som metod i tolkningsforskning:

Men intervjuprocessen är flexibel nog att tillåta den intervjuade att uttrycka sina tankar och idéer och låta intervjuaren bygga på och utforska deltagarens svar på frågorna eller borra ner i frågor som uppstått i samtalet. Den semistrukturerade intervjun är populär i tillämpad lingvistik, eftersom den gör det möjligt för forskaren att hålla en balans mellan att ha viss kontroll och vara flexibel (Nunan 1992). [Ingrid Almqvists översättning].

I detta fall utarbetades frågebatteriet på basis av de kända inlärningsmålen och enkätsvaren från studenter. Intervjun med läraren genomfördes efter det att allt material från studenterna samlats in. Läraren fick frågor om inlärningsmålen, om undervisningsmetoder och om studentgruppen som deltog i undervisningen i prima vista under våren 2023. Intervjumetoden var öppen, läraren kunde fritt berätta utifrån det som hen upplevde som väsentligt. En av fördelarna med denna metod är att intervjuaren vid behov kan ställa preciserande frågor.

Frågorna till läraren handlade om undervisning och inlärningsmål och studentgruppen (se också bilaga 7). Läraren berättar att i undervisningen betonas kommunikation och förmedling av utsagens mening. Hon konstaterar om studenters teoretiska förkunskaper:

Våre studenter har jo veldig forskjellige bakgrunn. De aller færreste har språkfaglig, teoretisk eller kommunikasjonsfaglig bakgrunn.

Enligt läraren är studenter ofta mycket ordfokuserade och har en negativ attityd på att ändra texten. Ett tema i undervisningen är att tolkning alltid innebär en ändring, och att ”om du ikke endrer, endrer du mer” (läraren i intervjun 3.7.2023). Enligt läraren fokuserar undervisningen på den kommunikativa synen på tolkning. Då detta är fundamentalt för all undervisning av tolkningsmetoder vid OsloMet, är det viktigt att studenterna lär sig detta som en grundpelare för tolkning.

Lärarens intervju används som bakgrunds- och jämförelsematerial vid sidan om inlärningsmålen vid analysen av studenternas svar. Analysmetoden presenteras i delkap. 3.2, där de för analysen centrala termerna också definieras.

3.2 Kvalitativ enkätstudie och innehållsanalys som metod och ramverk

Forskningsfrågorna i denna avhandling berör professionell utveckling genom utbildning och hur studenten uppfattar en kompetens eller utförande av en uppgift i början av en formell inlärningsprocess och i slutet av den. Tuomi och Sarajärvi (2018 [2002]: 84) anser att när man vill veta vad en människa tänker eller varför hon agerar som hon gör, är det rationellt att fråga henne om saken. Inom forskningen görs det med enkäter och intervjuer (ibid.). Eskola (1975) beskriver enkätundersökningen som en metod där informanterna fyller i enkäten i en bevakad grupsituation eller hemma hos sig. En intervju genomförs som ett samtal där intervjuaren ställer frågor till informanten och nedtecknar informantens svar (ibid.).

Enligt Vehkalahti (2014: 11) är enkätundersökning ett lämpligt sätt att samla in och studera samhällsliga fenomen och mänskliga attityder, förhållningssätt och värderingar. Enkätstudien är också en lämplig metod för att insamla data från större grupp individer (ibid.).

Enkätundersökning är för det mesta kvantitativ som metod (Vehkalahti 2014: 12), men den kan komplettera en kvalitativ analys. Vehkalahti (ibid.) anser att i samma undersökning är det möjligt att använda både kvalitativa och kvantitativa metoder, och att med hjälp av statistiska metoder kan resultat från kvalitativ analys sammanfattas. Han tar upp flera utmaningar med enkätundersökningar, när syftet är att forska i attityder och värderingar. En av de största utmaningarna är att utarbeta relevanta mätninginstrument, eftersom enkätundersökning i regel används i kvantitativ forskning. (Vehkalahti 2019 [2015]: 11–12.)

Också enligt Tuomi och Sarajärvi (2018 [2002]: 87) lämpar sig enkäten oftast bäst till kvantitativ forskning, men de menar att den kan användas i kvalitativ forskning där den underlättar kvantifiering av det insamlade materialet. I denna undersökning användes kvantitativa principer som hjälp i analysen, men den huvudsakliga analysmetoden är innehållsanalys.

Innehållsanalys hör till de metoder som används i kvalitativ forskning (Tuomi & Sarajärvi 2018 [2002]: 103). Det är ändamålsenligt att tala om kvalitativ forskning som paraplybegrepp som omfattar många olika typer kvalitativa studier menar Tuomi och Sarajärvi (a.a.: 188). Tuomi och Sarajärvi ställer frågan om det alls är önskvärt att förena olika kvalitativa forskningstraditioner med hänsyn till en djupare teoretisk synpunkt, då den kvalitativa forskningstraditionens syfte är att försvara det tvärvetenskapliga (ibid.).

Inom den kvalitativa forskningen förstås innehållsanalysen som ett rymligt ramverk för uttolkning och som tillåter flera olika analysmetoder (Tuomi & Sarajärvi 2018 [2002]: 189). Metoden kan användas i syfte att bilda en koncis och allmängiltig beskrivning av forskningsobjektet (a.a.: 117).

Å andra sidan presenterar Tuomi och Sarajärvi (2018 [2002]: 108–111) tre metoder som bär namnet innehållsanalys: analys som 1) är materialdriven (*aineistolähtöinen analyysi*), 2) är teoridriven (*teorialähtöinen analyysi*) eller 3) kombinerar 1 och 2 (*teoriaohjaava analyysi*). Kännetecknande för materialdriven analys är att analysenheterna inte är förutbestämda, men de metodologiska valen styr

analysen, tidigare teorier eller observationer ska inte påverka genomföringen av analysen eller resultaten. Den teoridrivna analysen utgår från en vald teori, modell eller en auktoritets synpunkter. I praktiken innebär detta att en tidigare teori testas i nya omgivningar. Detta är typiskt för naturvetenskaplig forskning. Den tredje analysmetoden använder teori som stöd, men utgår inte från någon känd teori. Enheterna som ska analyseras väljs från forskningsmaterialet, men tidigare kunskap används som stöd för analysen. (Ibid.)

I denna avhandling blir innehållsanalysen speciellt betydelsefull vid analysen av studenternas och de professionella tolkarnas fritextsvar och inte minst vid sammanställning av dessa. Hale och Napier (2020: 221) kallar metoden för ”innehålls-tematisk analys av kvalitativ statistik” i Ingrid Almqvists svenska översättning.

När syftet är att undersöka utvecklingstendenser i en grupp som i denna avhandling, är det nödvändigt med en viss generalisering. För att få fram gemensamma trender i gruppen kvantifieras en del av data. Hale och Napier (2020: 221) föreslår olika metoder för undersökning av tolkutbildning och ser kvalitativ forskning med viss kvantifiering av data som den lämpligaste metoden för det mesta inom tolkutbildningsforskning. Tuomi och Sarajärvi (2018 [2002]: 118–119) skriver om innehållsanalys som en metod där verbalt innehåll i forskningsmaterialet framställs kvantitativt.

Materialet i denna undersökning är litet i omfång och ger därför inte möjlighet att generalisera de observerade tendenserna till andra än den studentgrupp som svarade på enkäterna. Mitt syfte är att analysera materialet så mångsidigt som möjligt inom avhandlingens ramar.

3.2.1 Den fenomenografiska ansatsen

Som hjälp i förtolkningen användes en så kallad fenomenografisk ansats som Larsson (2011 [1986]: 17–18) förespråkar i samband med studier av utbildningseffekter. Den innebär att det görs intervjuer före och efter att eleverna genomgår en utbildning och jämför indelningen i olika kategorier före och efter. Enligt honom (a.a.: 18) innebär detta att forskaren tar med alla uppfattningar, både ”rätta” och ”felaktiga”, utan att reducera innehållet till kvantitativa termer (medelvärde, spridningsmått). Han betonar att det är viktigt att observationer ”beskrivs exakt i termer av sitt innehåll”. (Ibid.) Larsson (2011 [1986]: 21) preciserar också att han med *uppfattningar* menar syn på fenomen som man håller för självklara eller som är åsikter som har oreflekterade grunder. Hans definition kan jämföras med så kallad tyst kunskap (se t. ex. Evers & Nevgi 2009: 391) som är inlärd, inte alltid reflekterad färdighet.

Den fenomenografiska ansatsen som metod i forskning av utbildningseffekter består av att använda olika kategorier i undersökningen som ett medel för att beskriva förändringar i en grupps uppfattningar t. ex. som följd av en utbildning. Kategorierna kan då användas som medel för kvantitativa beskrivningar, ”dvs. hur många som förändras, vilken förändring som är mest dominerande osv.” (Larsson (2011 [1986]: 23.)

I denna avhandling används den fenomenografiska ansatsen genom att indela studenterna i två olika grupper och beskriva deras utveckling med hjälp av kvantitativa medel. I analysen använder jag begrepp som *inställning*, *attityd*, *syn*, *uppfattning* och *åsikt*. På vardagsspråk används dessa ofta synonymiskt, men för att kunna använda dem exaktare i analysen hämtade jag definitioner från *Svensk ordbok* (SO) och bekantade mig med Kivilehtos (2013) definitioner av några av dessa.

SO definierar *inställning* som ”uppfattning eller värdering som styr någons uppträdande i viss fråga, i förhållande till andra personer eller dylikt” (SO s.v. *inställning*). SO ger *attityd* som synonym till *inställning*, men ordet har tydligen flera nyanser, då det under uppslagsordet står *attityd* ”1) (tydligt visad) inställning till viss person el. företeelse; 2) <vardagligt> (vanligen obestämd form sing.) egen, utpräglad stil ofta uppvisad på ett självmedvetet sätt” (SO s.v. *attityd*).

Med *syn* avser Kivilehto (2013: 25) ”lärarens förståelse av och förhållningssätt till ett visst fenomen”. Enligt henne relaterar *syn* till *uppfattningar* och också till *åsikter*, men hon tillägger att ”syn kan vara stabilare än åsikter, men den behöver inte vara det” (a.a.: 26). Enligt *Svensk ordbok* är *syn* en grundläggande uppfattning om något (SO s.v. *syn*, punkt 3).

I denna avhandling används *inställning* i betydelsen ”uppfattning eller värdering som styr någons uppträdande” (SO s.v. *inställning*, punkt 2), och avser då ett förhållningssätt som är så grundläggande och principiellt att det påverkar individens agerande. Som jag förstår begreppen *inställning* och speciellt *attityd* kan det i dessa även ingå en emotionell aspekt.

Ibland används *förhållningssätt* som synonym till *inställning*. I likhet med Kivilehto (2013: 26) använder jag ordet *syn* synonymt med *uppfattning*, *förståelse* (*av ngt*), och även med *åsikt*. *Syn* förekommer i betydelsen *uppfattning av enskilda företeelser*. Vidare utgår jag från att det komplexa sättet av *syner på* eller *uppfattningar om* de enskilda företeelserna bildar en helhetlig *inställning*, *förhållningssätt* eller *attityd* mot den process eller uppgift som de enskilda företeelserna ingår i.

Eftersom begreppen ovan används synonymiskt i vardagsspråket och låter sig inte noggrant avgränsas semantiskt, används två huvudbegrepp – *syn* och *inställning* – i denna avhandling. Analysen går ut från att studenterna och tolkarna har en *inställning* till prima vista som metod, men har olika *syner* på de fenomen och delprocesser som ingår i tolkning från skrift till tal. Både *syn* och *inställning* ändras under den professionella socialiseringen.

3.2.2 Den professionssociologiska ansatsen

De för denna avhandling underliggande principerna i professionsforskning och utbildning redogjordes för i delkap. 2.1. När det gäller professionell utveckling, diskuteras det bland annat om tio års erfarenhet inom en profession eller av en kompetens kan kvalificera en professionell utövare som expert, speciellt när kvaliteten eller frekvensen av utövning eller övning inte kan dokumenteras eller definieras närmare, vilket ofta är fallet i samband med tolkning (Jääskeläinen 2010: 217).

Tiselius (2013: 32) nämner 10 års eller 10 000 timmars erfarenhet som ett av kriterierna för att uppnå en expertstatus, men hon betonar att detta är den svagaste av alla kriterierna. Tio års erfarenhet är ett tillämpligt kriterium för gruppindelningen av flera skäl. Av de andra kriterierna för expertis som Tiselius (ibid.) presenterar är antalet verksamma år det enda användbara vad angår mitt undersökningsmaterial. De andra kriterierna skulle ha krävt testning eller en longitudinell studie över studenter i sitt arbete. Tiden inom tolkprofessionen som indelningskriterium indikerar en kontinuerlig tid inom professionen eller identitet som tolk och gör det möjligt att säkerställa deltagarnas anonymitet.

I enlighet med det som Jääskeläinen konstaterar, är uppgifterna om tolkars arbetsfarenhet enbart riktgivande som kriterium för professionell expertis, när erfarenheten av tolkning definieras i antal år och inte t.ex. i antal uppdrag per månad eller vecka. Efterfrågan på tolktjänster kan variera mycket över tid, beroende bland annat på arbetsspråk och möjlighet att ta emot uppdrag. Ibland har tolkar andra yrken eller professioner som de sysselsätter sig med när efterfrågan på tolkning är låg. (Se t. ex. Jääskeläinen 2010: 217.)

Ur materialinsamlingssynpunkt var det osannolikt att studenterna skulle ha haft noggranna uppgifter om sina uppdrag över tid tillgängliga, antalet år är trots sin oprecisa natur det tillgängliga kriteriet för de flesta i en svarssituation. Erfarenheten i antal år kan också tyda på hur länge personen har identifierat sig som tolk.

Tolkningserfarenheten kan ha haft inverkan på studenternas åsikter om tolkning och om prima vista. Utöver erfarenhetens längd kan också uppdragets karaktär ha påverkat synen på prima vista. Därför presenteras bägge uppgifterna om studentgruppen. Tolkningserfarenhetens längd används som den grundläggande skillnaden vid gruppindelning av studenter i kap. 4 där studenternas och referensgruppens syn på olika företeelser inom prima vista analyseras. Avslutningsvis sammanfattas dessa som inställningar till prima vista och som eventuella ändringar i dem.

4 Inställning till prima vista i olika faser av professionalisering

Detta kapitel innehåller en analys av studentgruppens syn på olika företeelser utgående från enkätsvaren i januari och i april. I delkap. 4.1 presenteras studentgruppen och gruppen av professionella tolkar som referensgrupp i analysen. Delkap. 4.2–4.5 innehåller tematiska analyser av svaren från alla tre enkäter. Analyserna omfattar flervalss- och fritextsvaren från studenternas två enkäter och från enkäten som de professionella tolkarna svarade på. Varje tematiskt analyskapitel avslutas med en sammanfattning av temat i fråga.

Företeelserna som analyseras har indelats i fyra huvudgrupper. Den första gäller karakteristiska drag vid dokumenten och samarbete kring tolkningsprocessen under uppdrag (delkap. 4.2), den andra omfattar tolkningstekniska val och vad studenterna fokuserar på under tolkning (delkap. 4.3). Utöver

dessa behandlas speciella utmaningar, bl.a. återgivning av icke-verbala element i dokumenten, i delkap. 4.4. Avslutningsvis samlas generella betraktelser om prima vista i delkap. 4.5.

I analyserna kvantifierar jag största delen av det med enkäterna insamlade materialet och presenterar data huvudsakligen med kvantitativa uppgifter, samlade i tabeller. Tabellerna har två huvudkategorier med rubrikerna Enkät 1 och Enkät 2 som syftar på insamlingstidpunkten: Enkät 1 visar uppgifterna i början av utbildningen i prima vista, Enkät 2 gäller svaren i slutet av undervisningen, i slutet av april 2023. Dessa två huvudkategorier är vidare indelade i två underkategorier för att presentera uppgifterna från de två studentgrupperna med olika lång tolkningserfarenhet. Grupp 1 består av studenter med under 10 års tolkningserfarenhet och grupp 2 av studenter med över 10 år erfarenhet av tolkning.

Fritextsvaren förmodas ge ytterligare insikt om teman och göra det möjligt att komma till pålitliga konklusioner om studenternas åsikter och en eventuell förändring i professionell attityd. Fritextkommentarerna presenteras och analyseras i de tematiska sammanhang de logiskt hör till, oavsett vad den ursprungliga frågan varit (t.ex. frågan om tidspress förekommer två ställen i studentenkäterna, se bilaga 4 och 5, men diskuteras bara i samband med de största utmaningarna i delkap. 4.4).

I likhet med enkätens texter var alla fritextsvaren skrivna på norska, men är översatta till svenska av mig för analysen. Lärarens intervju citeras på norska.

För att belysa undervisningens mål och innehåll som har bidragit till de eventuella ändringarna i studentgruppens synpunkter har jag också intervjuat läraren och bekantat mig med läroplanen. En kortversion av beskrivning av inlärningsmål för prima vista-undervisning finns i bilaga 3.

I det följande finns först en översikt över studenternas och referensgruppens bakgrunder (delkap. 4.1) och analyserar sedan, som nämnts ovan, det insamlade materialet tematiskt (delkap 4.2–4.5) med utgångspunkt i bakgrundsinformation om studenterna och referensgruppen.

4.1 Studenternas och referensgruppens professionella bakgrund

I detta delkapitel kartläggs deltagarnas erfarenhet av tolkning generellt och i synnerhet deras erfarenhet av prima vista-tolkning. Läraren berättade i intervjun att gruppens bakgrundskunskaper och tolkningserfarenhet är mycket varierande. Några av studenterna har inlett sina studier vid OsloMet direkt på andra året, eftersom de har avlagt första årets studier, *grunnemne* på 30 ECTS poäng, tidigare, kanske för flera år sedan, och vid en annan högskola än OsloMet. Då är *tolking fra skrift til tale* det första studieavsnittet (på norska *emne*) de tar vid det nu pågående bachelorprogrammet. Mycket kan vara annorlunda jämfört med den tiden de studerade: det som förväntas av studenter, sättet att undervisa och synen på tolkning kan ha ändrats sedan de fick sin grundutbildning.

Oavsett om det första året var avlagt tidigare eller i direkt anslutning till den nu pågående utbildningen, hade alla studenterna ett års utbildning i tolkning bakom sig. Första årets studieavsnitt hade följande rubriker (min översättning till svenska): Yrkesetik och professionskunskap, Konsekutiv

tolkning av dialoger och Tolk- och översättningsprofessionens historia. Omfånget av varje studieavsnitt var 15 studiepoäng.

Några av tolkstuderterna hade haft erfarenhet av tolkning redan innan de inlett sin utbildning, vissa upp till flera år. Som redogjorts för i delkap. 3.1.1 är det studenternas tolkningserfarenhet som används som grund för gruppindelning i analyserna nedan.

4.1.1 Erfarenhet av tolkning generellt

Bland studenter som svarade var det många med över 10 års tolkningserfarenhet, men i jämförelse med referensgruppen, de professionella tolkarna, var studenterna en mer heterogen grupp än tolkarna: cirka hälften av studenterna både i januari och i april hade tolkningserfarenhet på över tio år, och andra hälften hade en viss erfarenhet av tolkning. Svaren på tolkningserfarenhetens längd från bägge studentenkäterna och de professionella tolkarna sammanställs i tabell 6.

Tabell 6. Tolkningserfarenhet i studentgruppen i januari och i april vs referensgruppen

Tolknings- erfarenhet	Studenter januari, n=17	Studenter april, n=18	Tolkar n=23
> 10 år	9	9	18
6–10 år	6	5	3
2–5 år	1	2	1
≤ 2 år	1	2	1

I delkap. 3.1.1 begrundades gruppindelningen av tolkar med hänsyn till erfarenhet av tolkning mätt i antal år. På detta sätt säkerställs deltagarnas anonymitet och antalet studenter i båda grupper blir tämligen likadant. För de tematiska analyserna indelas studenterna i två grupper: svaren från dem med under tio års erfarenhet (grupp 1) och från dem med minst tio års tolkningserfarenhet (grupp 2). Med denna indelning består grupp 1 av sju och nio studenter i januari respektive i april, medan grupp 2 har nio studenter både i januari och i april.

Många studenter uppgav omfattande och varierande arbetserfarenhet i tolkning. I båda enkäter kunde studenterna kryssa för sju myndigheter (hälsomyndighet, polis, domstol, dagvård av barn, skola, barnomsorg, NAV [*Norsk arbeids- og velferdsetat*, som har motsvarande uppgifter som FPA i Finland men också arbetsförmedlingsuppgifter]). Utöver dessa fanns det i alla enkäterna plats för att uppges andra uppdragsgivare i kategorin Annat. Där uppgavs oftast myndigheter för invandrarärenden UDI (*utlendingsdirektoratet*, utlänningsstyrelsen, genomför regeringens invandrings- och flyktingpolitik) och UNE (*utlendingsnemnda*, klagoinstansen för utlännings- och medborgarskapsärenden). Det är oklart om UDI och UNE hade uppgetts oftare om de explicit nämnts i enkäten. Nu ingår de i kategorin Annat där studenterna uppgett även andra typer av uppdrag än det som är vanligt inom offentlig sektor, till exempel textning för TV, arbetslivssituationer samt olika festivaler och konferenser. Även om det är möjligt att några av de under Annat nämnda olika tolknings- och översättningsuppgifterna

förekommer inom offentlig sektor, är många av dessa uppdragstyper något sällsynta. De ingår inte heller i OsloMets tolkutbildning (se bilaga 1). Uppdrag hos *politiets utlendingsenhet* eller *barn- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk* kategoriserades som uppdrag hos polis respektive hälsomyndighet i tabell 7 där studenternas tolkningserfarenhet inom offentlig sektor i Norge presenteras.

Tabell 7. Studenternas och de professionella tolkarnas tolkningserfarenhet hos myndigheter

Myndighet	Studenters uppdragsgivare enligt enkäten i januari, n=17	Studenters uppdragsgivare enligt enkäten i april, n=18	Professionella tolkars uppdragsgivare n=23
Hälsomyndighet	16	17	21
Polis	15	16	22
Domstol	13	13	22
Dagvård av barn	14	16	16
Skola	16	17	19
Barnomsorg	16	17	23
NAV	16	18	18
Annat	10	5	11

Av tabell 7 framgår att studenterna har uppgett att de har tolkat hos många olika myndigheter. Domstolarna var den uppdragsgivare som av studenterna fick det lägsta antalet omnämningar förutom kategorin Annat, och ändå var antalet studenter som tolkat i domstolar så högt som 13 både i april och i januari. Totalt 10 studenter i bägge enkäterna svarade att de tolkat hos alla myndigheter som kunde väljas. Studenternas tolkningserfarenhet var lika varierande i januari och i april enligt enkätsvaren. Också i de professionella tolkarnas grupp valdes de flesta uppdragsgivarna av alla eller nästan alla som svarade. Enligt svaren är både studenternas och tolkarnas erfarenhet mycket mångsidig inom den offentliga sektorn.

4.1.2 Erfarenhet av prima vista-tolkning

Frågan om tolkningserfarenhet var en generell bakgrundsfråga i alla enkäterna. Svaren ger inte någon inblick i antal uppdrag eller i uppdragens frekvens eller karaktär (jfr t.ex. Jääskeläinen 2010: 217 och delkap. 3.2.2 i denna avhandling). För att hämta mer nyanserade uppgifter om huvudtemat för denna undersökning, dvs. prima vista, tillfrågades studenterna först om generell erfarenhet av tolkning från skrift till tal i enkät nr 1, och ombads i enkät nr 2 att ange erfarenhet efter att de inlett utbildningen.

Femton studenter av 17 uppger att de tolkat prima vista i någon mån innan kursstarten i januari 2023. I januari svarade två av studenterna att de inte hade erfarenhet av prima vista. En av dessa hade heller inte svarat på frågorna gällande tolkning från skrift till tal, medan den andra studenten utan erfarenhet svarade. Därför är det totala antalet svar på substansfrågorna i delkap. 4.2–4.5 sexton för januari del.

Tabell 8 visar hur många studenter och tolkar har uppgett de enskilda myndigheterna som uppdragsgivare med prima vista-uppdrag. Ett streck i stället för en siffra betyder att frågan inte ställts för gruppen.

Tabell 8. Studenternas och tolkarnas erfarenhet av prima vista-tolkning (pv) hos de olika myndigheterna

Myndighet	Erfarenhet av pv innan kursstarten i januari 2023 n=17	Erfarenhet av pv i perioden januari-april 2023 n=18	Professionella tolkars pv-erfarenhet n=23
Hälsomyndighet	8	4	8
Polis	13	11	14
Domstol	11	9	9
Dagvård av barn	4	1	3
Skola	4	4	4
Barnomsorg	9	5	6
NAV	11	8	5
Annat	4	0	2
Har inte tolkat pv i arbetslivet	2	2	-

Tabell 8 visar att studenterna fick en del praktisk arbetslivserfarenhet i prima vista också under den tid då de studerade tolkning från skrift till tal. I april rapporterade de inte om övriga uppdrag, bara om uppdrag inom offentlig sektor. De största uppdragsgivarna under utbildningstiden var i det stora hela de samma som före kursstarten, polisen och domstolarna. De professionella tolkarna rapporterar oftast prima vista-tolkning hos polisen, domstolarna och hälsomyndigheterna. I januari svarar studenterna likadant, men utöver dessa har över hälften av studenterna också nämnt NAV och barnomsorg.

Jämfört med svaren från de professionella tolkarna hade studenterna något oftare prima vista-uppdrag hos NAV och barnomsorg, och åtta av studenterna svarade också i april att de tolkat prima vista hos NAV. Detta kan betyda att det är polisen, domstolarna och NAV som oftast anlitar tolk till uppdrag där prima vista-tolkning ingår. Det mest betydelsefulla för min undersökning är dock att alla utom två studenter hade fått praktisera prima vista även i autentiska arbetslivssituationer.

Alternativet om att inte ha tolkat prima vista i arbetslivet presenterades inte för professionella tolkar, då dessa hade en elektronisk enkät där de kunde låta bli att kryssa för alternativen. Alla professionella tolkar kryssade för någon av uppdragsgivarna, dvs. att alla tolkarna hade i någon mån tolkat prima vista.

För tematisk analys indelades studenterna i två grupper som nämnts i delkap. 3.1.1 och 4.1.1. Grupp 1 består av studenter med över 10 års tolkningserfarenhet och grupp 2 av studenter med under 10 års tolkningserfarenhet. Tabell 9 visar hur erfarenheten av prima vista fördelade sig i de två studentgrupperna. Som nämnts i kap 4 har tabellerna två huvudkategorier: Enkät 1 och Enkät 2, med var sina underkategorier. De två kolumnerna under Enkät 1 visar prima vista-erfarenheten innan

utbildningen i prima vista började, dvs. före slutet av januari 2023, och de två sista kolumnerna under Enkät 2 gäller samma erfarenhet under utbildningen, dvs. före slutet av januari och i slutet av april 2023.

Tabell 9. Studenternas prima vista-erfarenhet hos de olika myndigheterna innan och under utbildning (enkät 1 resp. enkät 2) och med indelning enligt erfarenhet av tolkyrket (under och över 10 år)

Erfarenhet av prima vista hos	Enkät nr 1, n=17		Enkät nr 2, n=18	
	< 10 år, n=8	> 10 år, n=9	< 10 år, n=9	> 10 år, n=9
Hälsomyndighet	2	5	0	3
Polis	7	7	5	5
Domstol	5	6	5	5
Dagvård av barn	3	2	1	0
Skola	2	3	2	1
Barnomsorg	5	6	4	2
NAV	7	6	4	3
Annat	2	4	0	2
Har inte tolkat pv. i arbetslivet	2	0	1	1

För alla studenter oavsett erfarenhetens längd är polisen och domstolen de uppdragsgivare där prima vista-tolkning oftast finner användning. Också under utbildningen har studenterna fått tolka prima vista i autentiska situationer, bara två, en student i varje grupp, uppger att hen inte har tolkat från skrift till tal i arbetslivet. Det innebär att de allra flesta har kunnat jämföra hur den teori och de övningar som ingått i utbildningen fungerar i praktiken.

4.2 Syn på dokument och samarbete kring prima vista

I enkäten tillfrågades studenterna om deras syn på dokumenten de ska tolka. Flervalssvaren innehöll olika förslag om hur dokumenten presenteras för tolken och om hur innehållet och tolkning framförs. Studenterna fick vid behov komplettera sina svar i fritext.

Enligt läraren visade studenterna en del motstånd mot själva prima vista-metoden i början av kursen, något som stämmer överens med till exempel intervjuaren som Määttä (2015: 30) har fått i sin undersökning. Läraren i prima vista som jag intervjuade för denna avhandling beskriver studenters attityd i början av undervisningen i prima vista:

Og det har sammenheng ... med synet på tolking å gjøre, fordi det er skriftlige tekster, de er så veldig sånn: ”Du skal tolke alt akkurat sånn som det står, du skal tolke alt akkurat sånn som det står.” Og så prøver jeg å introdusere at du er faktisk nødt til å gjøre noen ting, noen endringer. Og noen har teoretisk kompetanse til å forstå dette, alle har ikke det, og det har med syn på tolkingen å gjøre. Det er så mange som sier at ”vi har ikke lov til å forandre noen ting”, og så må jeg forklare at ting må forandres, fordi at du faktisk gjør noe som skal være... Noe du skal lese, skal bli til tale. Men dette er fryktelig, fryktelig vanskelig å skjønne i starten, og noe av motstanden kommet jo av det...

Den citerade utsagan ovan innebär att det finns två olika sätt att närma sig prima vista. Det återspeglas också i studenters svar: Å ena sidan uppfattas tolkning från skrift till tal som ord- och termfokuserad muntlig översättning på ett annat språk (se även tabell 4 i delkap. 2.4 om definitioner av olika underkategorier av prima vista), å andra sidan uppfattas prima vista som muntlig och auditiv kommunikation, som läraren förespråkar.

På grund av materialets ringa omfång både som det totala antalet svar och som andel av hela studentgruppen på prima vista-kursen – bara cirka 50 % av kursens studenter lämnade in undertecknade svar – kan inte svaren på enkäten generaliseras. För att kunna se några tendenser i gruppen av dem som svarade fokuserar analysen på de tydligaste förändringarna som har skett från januari till april. Alla svaren kan dock bli betydelsefulla både i jämförelse med de professionella tolkarnas svar och i förhållande till forskningsfrågorna.

4.2.1 Studenternas syn på dokument vid prima vista

För att få fram deltagarnas syn på dokumenten som ska tolkas prima vista, frågades studenterna först om dokumentens karakteristiska drag. För studenterna presenterades fyra påståenden om dokumenten till prima vista bland vilka de ombads att välja de som stämde med deras uppfattning.

Valmöjligheterna begränsades inte. Svaren sammanställs i tabell 10 enligt kategoriseringsprincipen som presenterades i inledningen av kap 4. Fritextkommentarerna till detta tema sammanställs i tabellerna 11 och 12. Efter dessa följer en sammanfattning av de professionella tolkarnas svar i tabell 13 och en kort jämförelse mellan studenternas och tolkarnas svar.

Tabell 10. Studenternas synpunkter på vad som är karakteristiskt för prima vista-dokument och överföring från skrift till tal i början och slutet av terminen

Karakteristiskt för dokument vid prima vista	Enkät nr 1, n=16		Enkät nr 2, n=18	
	< 10 år, n=7	> 10 år, n=9	< 10 år, n=9	> 10 år, n=9
1. Dokumenten vid prima vista innehåller vanligtvis viktigare information än samtalet.	2	4	4	3
2. Dokumenten borde hellre översättas skriftligt.	3	7	3	2
3. Skriftlig information väcker större respekt hos åhöraren.	4	2	3	1
4. Åhöraren har det svårare att förstå muntlig överföring av skriven text.	3	6	3	4

Som det framgår av tabell 10 var det i gruppen av studenter med under tio års erfarenhet (senare grupp 1) inte speciellt stor variation mellan de valda påståendena. Studenternas syn på dokumentens innehåll hade ändrats lite under utbildningen: påståendet att skriftliga dokument vanligtvis innehåller viktigare information än samtalet fick mer stöd i april än i januari. Däremot åsikten om att skriftlig information väcker större respekt hos åhöraren hade avtagit lite, från 4 val i april till 3 i januari. Detta

kan förstås så att studenternas fokus förflyttades från vilken påverkning dokumenten har på åhöraren till dokumentens innehåll. Om det är frågan om två sidor av samma sak, kan inte härledas ur enkätsvaren, men möjligheten kan inte avfärdas.

I januari ansåg flertalet av studenterna med längst tolkningserfarenhet (senare grupp 2) att skriftliga dokument hellre borde översättas skriftligt och sex studenter menade att prima vista är svårt för åhöraren att förstå (sex val). I slutet av terminen fick ingetdera av dessa påståenden övervägande stöd av gruppen. Synen på skriftlig översättning versus prima vista hade ändrat sig tydligt, då skriftlig översättning av dokumenten inte anses önskvärt av lika många i april som i januari. Skillnaden är ganska stor i en så liten grupp: 7 önskade översättning i januari, bara 2 i april.

Åhörarupplevelsen, dvs. observationen om att åhöraren har det svårare att förstå prima vista, verkar få mer uppmärksamhet i april än de andra påståendena i grupp 2, men väljs samtidigt av färre än i januari. I det stora hela fördelar sig svaren jämnare i april än i januari.

Generellt var variationen av valda påståenden jämnare i april i båda grupperna än i januari, fast betoningen är något olika i de två grupperna. Grupp 1 flyttade fokus från dokumentens inverkan på åhöraren till dokumentens innehåll, medan grupp 2 ändrade mening om hur dokumenten borde presenteras för kunden. De riktade fortfarande i april uppmärksamhet på åhörarvänligheten, men ansåg inte längre i lika hög grad att dokumenten borde översättas skriftligt.

Studenters fritextkommentarer till prima vista-dokumentens egenskaper

I fritextfälten kunde studenterna komplettera sina åsikter om dokumentens egenskaper. I tabellerna 11 och 12 sammanställs kommentarerna till detta tema från båda grupperna i januari och i april. Fyra av kommentarerna berörde tolkningsprocessen eller uppdragens karaktär och har inkluderats i analyserna i delkap. 4.3 och 4.4.

Tabell 11. Kommentarer till synpunkter på vad som är karakteristiskt för prima vista-dokument och överföring från skrift till tal i studentgruppen med under 10 års tolkningserfarenhet

Januari	April
Dokumentet innehåller ofta irrelevant information.	Påståendena [ovan] är sanna eller inte, beroende på kontexten, dokumenttypen och tolkanvändaren.
	[Skriftliga dokument] innehåller speciella ord och formuleringar.

Den första kommentaren i tabell 11, skriven i januari, är en explicit kommentar om dokumentens innehåll och svarar på enkätens påstående om att dokumenten innehåller viktigare information än samtal. I april visar en student att hen har förstått hur komplex tolkningskommunikation är, och att en mängd variabler påverkar hens syn.

Tabell 12 innehåller kommentarer av två studenter som kompletterade sina flervalssvar med fritext. Också här kan man se utbildningens inverkan.

Tabell 12. Kommentarer till synpunkter på vad som är karakteristiskt för prima-vista-dokument och överföring från skrift till tal i studentgruppen med över 10 års erfarenhet av tolkning

Januari	April
Ofta optimalt med både översättning och tolkning.	Det vore en fördel att både tolka och översätta de skriftliga dokumenten.
Tar inte hänsyn till att texten blir muntligt överförd.	Kräver mer tillrättläggning av tolken, men detta förstås sällan av myndigheten. Mer krävande att ändra modaliteten.

Kommentarerna i tabell 12 syftar inte bara på dokumentens egenskaper, utan också själva tolkningssituationen och tolkningsstrategin lyfts fram. Ett av svaren i april bär prägel av utbildning med ordval som *tillrättläggning* och *att ändra modaliteten*. Även om den senare formuleringen i januari tyder på att studenten har ett medvetet förhållningssätt till skillnader mellan text och tal, är den inte lika analytisk som kommentarerna i april. Studenten påpekar implicit att den skriftliga textens karaktär avviker från tal, och lyfter också fram den extra ansträngning som tolkning från skrift till tal medför. Båda aspekterna har formulerats explicitare i kommentarerna från enkäten i april.

4.2.2 De professionella tolkarnas syn på dokument vid prima vista

De professionella tolkarna fick ta ställning till samma påståenden om dokumentens egenskaper som studenterna. Som nämnts i delkap. 3.1.2 formulerades de professionella tolkarnas svarsalternativ på ett delvis avvikande sätt jämfört med studentenkäterna. Svaren är ändå jämförbara, fast de professionella tolkarnas svar ger en mer mångfasetterad bild av den professionella gemenskap som studenterna ska ingå i.

Det var obligatoriskt att svara på alla påståenden, men deltagarna fick avge sina svar på en sexgradig skala som man kan se i tabell 13. De numeriska uppgifterna anger antal tolkar som valt respektive påstående. Antalet svar per tolk var inte begränsat.

Tabell 13. De professionella tolkarnas syn på vad som är karakteristiskt för prima-vista-dokument och överföring från skrift till tal

Karakteristiskt för dokument vid prima vista, n=23	Alltid	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet inte
1. Dokumenten till prima vista innehåller vanligtvis viktigare information än samtalet.	3	6	9	1	2	2
2. Dokumenten borde hellre översättas skriftligt.	5	7	9	1	1	0
3. Skriftlig information väcker större respekt hos åhöraren.	2	4	9	0	3	5
4. Åhöraren har det svårare att förstå muntlig överföring av skriven text.	4	8	4	3	3	1

De flesta av svaren från de professionella tolkarna i tabell 13 placerar sig i kategorierna alltid, ofta och ibland. Alternativet *ibland* kan betyda att påståendet i fråga inte är utslagsgivande enligt svararens uppfattning eller som svararen väljer när hen är osäker. Det fick därför fungera som en gräns mellan de två högsta värdena *alltid* och *ofta* och de lägsta värdena *sällan* och *aldrig*. Vidare granskades de två högsta värdena tillsammans då de utan tvivel indikerar en ofta förekommande åsikt. På samma sätt, men i motsatt mening, förenades alternativen *sällan* och *aldrig* i analysen. Genom denna förenkling blev tolkarnas svar jämförbara med studenternas svar.

Utifrån den ovan presenterade analysprincipen kan det härledas att de flesta professionella tolkarna instämmer i påståendena att dokumenten bör hellre översättas skriftligt (påstående nr 2 i tabell 13) och att åhöraren har svårt att förstå prima vista (påstående nr 4 i tabell 13). I början av undervisningen fick dessa påståenden också mest stöd i studentgruppen med över 10 års erfarenhet av tolkning, men inte längre i slutet av studieavsnittet. Enligt enkäterna hade de mest erfarna studenterna ändrat syn på dessa två påståenden under kursen och således avlägsnat sig från den syn som de flesta professionella tolkarnas svar gav uttryck för.

4.2.3 Studenternas syn på samarbete kring prima vista-tolkning

Det betonas ofta hur viktigt det är för tolken att förbereda sig (t.ex. Agrifoglio 2004: 43; Shreve m.fl. 2010: 67; Havnen 2021: 16–17). Därför tillfrågades studenterna hur tolkarna får kännedom om de texter som de ska tolka prima vista. De sex flervalspåståendena om temat formulerades så att de omfattar dels tidsaspekten, dvs. när tolkarna brukar få dokumenten till hands eller kännedom om temat, dels hur texten presenteras för tolken i tolkningssituationen, dvs. om texten läses upp för tolken. Dessa aspekter har i denna analys samlats under den gemensamma rubriken ”samarbete kring prima vista-tolkning”. Tabell 14 studenternas syn på dessa två aspekter i tolkanvändarens och tolkens samarbete.

Tabell 14. Studenternas svar på samarbete kring prima vista

Hur tolken får dokumenten presenterade vid prima vista-tolkning	Enkät nr 1 n=16		Enkät nr 2 n=18	
	< 10 år, n=7	> 10 år, n=9	< 10 år, n=9	> 10 år, n=9
1. Tolken ombes att tolka en text som hen inte sett tidigare.	5	7	6	6
2. Tolken får texten i god tid innan uppdraget.	2	1	0	3
3. Tolken ombes att tolka en text om ett tema som har behandlats på det tolkade mötet.	4	3	5	5
4. Texten läses upp i sekvenser och tolkas konsekutivt, tolken får läsa texten.	2	5	5	5
5. Texten läses upp utan pauser, tolken får läsa texten och tolkar simultant.	3	3	3	2
6. Tolken tolkar texten direkt från dokumentet, utan en föregående läsning.	-	-	2	7

De tre första påståendena (nr 1–3) i tabell 14 innehåller information om när tolken får kännedom om texten eller temat för texten, de tre sista (nr 4–6) anger sättet att tolka texten. Alla tolkningsmetoderna i punkterna 4–6 kan tillämpas på dokumenten som tolken fått kännedom om på något av de tre sätten i punkterna 1–3. Metoderna har presenterats närmare i tabell 4 i kap. 2.4.

Enkäterna i januari och april var inte helt identiska. Påståendet nr 6 tillsattes i april efter det att ett fritextsvar i januari lyfte fram att tolken ofta får tolka prima vista utan föregående uppläsning på det andra språket.

När man jämför de numeriska uppgifterna från januari med dem från april, är det tydligt att det enligt studenterna var vanligast att tolken ombads att tolka en text som hen inte sett tidigare, dvs. att tolken inte haft möjlighet att förbereda sig. Båda studentgrupperna menade att det var vanligt med konsekutiv tolkning av uppläst text, med text som stöd för tolkning. I gruppen av de mest erfarna studenterna (grupp 2) hade flera kommit till denna konklusion i april än i januari, men det kunde inte ses någon förändring i svaren från gruppen med kortast erfarenhet (grupp 1).

I båda studentgrupperna fanns det flera i slutet av kursen än vid början av kursen som menade att tolken ombads att tolka text om ett tema som har behandlats på det möte där hen varit tolk. I tabellerna 7 och 8 i delkap. 4.1.1 respektive 4.1.2 såg vi att studenternas största uppdragsgivare var polisen, domstolar och NAV också under terminen. Alla dessa myndigheter producerar dokument som del och resultat av en muntlig process. Det är möjligt att studenterna hade blivit medvetna om förfarandet som följd av undervisningen.

Enligt svaren från grupp 2 var den vanligaste prima vista-metoden att tolka texten direkt från dokumentet, utan uppläsning. Uppfattningen skilde sig mellan de två studentgrupperna: bara två i grupp 1 uppgav detta som vanligt. Då det inte finns uppgifter från januari, jämförs studentsvaren från april enbart med de professionella tolkarnas svar i delkap. 4.3.4.

Fritextskommentarer gällande samarbete kring prima vista-tolkning

Bara studenter med erfarenhet på över 10 år svarade på fritextfrågan gällande tolkens tillgång till dokumenten och hur dokumenten presenteras inför tolkning. I tabell 15 framkommer också hur studenterna agerar eller kan tänka sig agera i situationer som inte upplevs tillfredsställande.

Tabell 15. Fritextskommentarer om samarbete kring prima vista från studenterna med minst 10 års erfarenhet

Januari	April
Tolken får tolka texten utan att någon annan läser den upp.	Jag kräver att få texten i förhand om den ska tolkas prima vista.
Måste ofta själv be om att få dokumenten på förhand. Det är ont om tid eller ingen tid för förberedelse.	Tolkar ibland texten direkt från dokumentet utan att den läses upp på norska först.

Fritextsvaren i tabell 15 kompletterar den bild som flervalssvaren ger: Dokumenten ges till tolken sent eller inte alls innan hen ska tolka innehållet, dvs. tolken ombes att tolka ett dokument hen inte sett tidigare (kommentaren om ont om tid eller ingen tid för förberedelse). Om tolken önskar att få dokumenten, måste hen be om det, eller rentav kräva att få texten i förväg. Texten tolkas direkt ur dokumentet utan att någon annan läser det upp först.

4.2.4 De professionella tolkarnas syn på samarbete kring prima vista-tolkning

Frågorna till de professionella tolkarna var identiska med studenternas, men det var obligatoriskt för de professionella att ta ställning till varje påstående. Tolkarnas svar är insamlade i tabell 16, med efterföljande jämförelse av huvudpunkterna i studenternas svar.

Tabell 16. De professionella tolkarnas svar gällande samarbete kring dokument vid prima vista

Hur tolken får dokumenten presenterade dokumenten vid prima vista, n=23	Alltid	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet inte
1. Tolken ombes att tolka en text som hen inte sett tidigare.	4	12	6	1	0	0
2. Tolken får texten i god tid innan uppdraget.	0	1	5	14	3	0
3. Tolken ombes att tolka en text om ett tema som har behandlats på det tolkade mötet.	0	11	8	3	0	1
4. Texten läses upp i sekvenser och tolkas konsekutivt, tolken får läsa texten.	0	2	9	8	4	0
5. Texten läses upp utan pauser, tolken får läsa texten och tolkar simultant.	2	10	6	2	3	0
6. Tolken tolkar texten direkt från dokumentet, utan en föregående läsning.	3	12	7	1	0	0

De professionella tolkarnas svar i tabell 16 på tillgång till texten och tolkningsmetod som tillämpas på dokument är likartade med studenternas svar i tabell 15. Enligt flera av tolkarna är det vanligt att de ofta eller alltid (tillsammans 16 svar) får tolka texter som de inte sett tidigare och att de sällan eller aldrig (12 svar) får dokumenten i förväg och i god tid.

När det gäller att tolka prima vista om ett tema som behandlats tidigare på det tolkmedierade mötet, uppgav många av tolkarna – i likhet med studenterna enligt enkäten i april – detta förfarande som ofta förekommande. Detta kan förklaras med att också de professionellas vanligaste uppdragsgivare var polis och domstolar (se delkap. 4.1.2) som producerar dokument under muntliga processer, också under tolkade samtal.

Vad gäller framförandet av texten var det både likheter och olikheter med studenternas svar. Till exempel åsikten om att tolken tolkar texten direkt från dokumentet (15 svarade alltid eller ofta) sammanföll med studenternas syn, men till skillnad från studenternas svar förekommer konsekutiv prima vista-tolkning av en uppläst text bara sällan eller aldrig (tillsammans 12 svar).

4.2.5 Sammanfattning av syn på dokument och samarbete kring prima vista

Prima vista anses ofta vara en kontroversiell metod, som konstaterats i delkap. 2.4.4, se också t.ex. Määttä (2015: 30). Denna syn kommer till uttryck både i studenternas och tolkarnas svar.

Respekt för skrivna dokument kan ses i den minst erfarna studentgruppen (grupp 1) där viktigheten av skriftliga dokument fick mer uppmärksamhet i april än i januari. Det kanske var orsaken till att åsikten om översättning inte ändrades i denna grupp. Studenterna i grupp 1 ansåg i lika hög grad i båda enkäterna att dokumenten hellre borde översättas skriftligt. Också de professionella tolkarna intog denna attityd i viss mån. Påståendet att prima vista är svårt för åhöraren att förstå valdes av lika många som påståendet att dokumenten hellre borde översättas. Detta visar ett logiskt samband och sammanfaller med de professionellas uppfattning.

I studentgrupp 2 sjönk antalet av dem som stödde översättningen av dokument märkbart. Likväl fick åhörarupplevelsen en del uppmärksamhet i denna grupp i april jämfört med de andra alternativen. Också de professionella tolkarna framförde att prima vista är svårt för åhöraren att uppfatta.

Orsaken till denna syn kan kanske belysas av svaren på frågorna under temat samarbete kring prima vista. Där fick deltagarna välja olika påståenden om hur dokumenten presenteras för tolken och hur texten och tolkningen framförs.

Även om det var lite variation i svaren, verkar det i det stora hela som om tolken sällan får dokumenten i förväg. Enligt de professionella tolkarna får man sällan eller aldrig (17 svar) dokumenten i förväg. Den svaga ändring i svaren från de två studentgrupperna var varandras motsatser och därför intressanta även om svaren var få: i april menade ingen i grupp 1 att tolken fick dokumenten i förväg, trots att två menade det motsatta i januari. Däremot i grupp 2 svarade en student att tolken kunde få dokumenten i förväg, men i april valdes detta påstående av tre studenter. I fritextkommentarerna nämnde en student i januari och likaså en i april att tolken ber om (i januari) eller till och med kräver (ett svar i april) att få dokumenten i förväg. Denna lilla attitydändring kan eventuellt förklaras med en ökad medvetenhet om tolkens rättighet att förbereda sig inför uppdrag.

Gemensamt för alla grupper är att texten tolkas ofta direkt från dokumentet utan att den läses upp av en tolkanvändare. Skillnaden i framförandet av textens innehåll i gruppen av professionella tolkar och studenter är att studenterna sällan tolkar en uppläst text simultant, något som de professionella ofta gör. Flerparten av alla studenterna (sju i januari, tio i april) uppger att de tolkar konsekutivt efter en föregående uppläsning. Detta är något som 12 av professionella upplever sällan eller aldrig.

4.3 Tolkningstekniska val och fokus vid prima vista

Tolkningstekniska val har en koppling till det tidigare diskuterade temat om hur texten presenteras inför tolkning och som analyserades i delkap. 4.2.3–4.2.5. Av tabell 4 i delkap. 2.4 framgår hur tolkningsteknik hänger ihop med sättet tolken får texten presenterad för tolkning.

Studenterna frågades med en flervalfråga om de tolkningstekniska metoder som de använder vid prima vista. Formuleringen var följande: Metoden du använder / kommer att använda vid tolkning från skrift till tal? Verbens två olika tempusformer *använder* och *kommer att använda* beror på min förmodan att några av studenterna kanske inte har tolkat prima vista, men svarar på frågorna ändå. Som konstaterats tidigare i delkap. 4.1.2, hade en av deltagarna ingen erfarenhet av prima vista från arbetslivet, men valde att svara på enkätens frågor om tolkning från skrift till tal.

Studenterna fick välja flera påståenden som de ansåg som passande, och också här var det möjligt att precisera och komplettera svaren i fritext, men denna fråga kommenterades inte av studenterna. Däremot behövde de professionella tolkarna svara på alla frågorna genom att välja ett av de sex alternativen på skalan innan de kunde komma vidare i enkäten.

Utöver att studenterna valde bland påståenden om tolkningstekniken, fick de också svara på frågan om vad de fokuserar på vid prima vista-tolkning. Denna fråga syftade till att få fram vilka element de ansåg som viktiga i tolkningen. Samma fråga ställdes också för de professionella tolkarna, men med sex graderade svarsalternativ.

De tolkningstekniska valen har samband med vad tolkar fokuserar på, därför analyseras svaren på dessa i samma delkapitel. Först redogör delkap. 4.3.1 för studenternas tolkningstekniska val, sedan diskuteras de professionella tolkarnas tekniker i delkap. 4.3.2. I de senare delkap. 4.3.3 och 4.3.4 analyseras studenternas respektive tolkarnas svar på vilka textuella element de fokuserar på. I delkap. 4.3.5 sammanfattas analyserna av svaren från de olika grupperna.

4.3.1 Studenternas tolkningstekniska val

I tabell 17 sammanställs studenternas svar på tolkningstekniker i samband med prima vista. I enkäten i januari presenterades nio påståenden som studenterna kunde välja. Ett av påståendena, ”tolkar texten avsnitt för avsnitt”, valdes bara av en student och togs därför inte med i enkäten i april. Det presenterades heller inte till de professionella tolkarna. Således är alternativet inte med i analysen. Däremot är påståendet om sammanfattning av en lång text (svarsalternativ nr 4 i tabell 17) med i analysen även om ingen av studenterna valde det i januari. ”Gör en sammanfattning av en lång text” som tolkningsteknisk val har en koppling till en senare fråga om vad studenterna eller tolkarna speciellt fokuserar på (se delkap. 4.3.3).

Tabell 17. Studenternas tolkningstekniska val vid prima vista

Tolkningstekniska val vid prima vista	Enkät nr 1 n=16		Enkät nr 2 n=18	
	< 10 år, n=7	> 10 år, n=9	< 10 år, n=9	> 10 år, n=9
1. Läser hela texten innan jag börjar tolka.	2	3	1	5
2. Tolkar mening för mening, efter att ha läst hela meningen.	1	2	1	2
3. Tolkar fortlöpande, medan jag läser.	4	7	6	6
4. Gör en sammanfattning av en lång text.	0	0	0	1
5. Kan ställa frågor till myndighetsrepresentanten om innehållet.	4	4	2	7
6. Kan ställa frågor till alla jag tolkar för.	1	3	1	2
7. Kan slå upp okända uttryck.	3	1	0	2
8. Kan vägra att tolka om texten verkar oöverkomlig.	1	3	4	5

Den vanligaste metoden tycks både i början och i slutet av kursen vara att tolken läser fortlöpande medan hen tolkar texten. Svaren var likartade i både studentgrupperna. Metoden låter logisk i ljuset av svaren på föregående fråga, där majoriteten av båda studenterna och tolkarna svarade att texten tolkas direkt ur dokumentet.

Den största förändringen har skett i förhållande till påståendet nr 8: Kan vägra att tolka om texten verkar oöverkomlig. I januari gav några få i båda studentgrupperna uttryck för att de kunde vägra att tolka om texten verkar oöverkomlig, medan fyra av nio i grupp 1 och fem av nio i grupp 2 bejakar detta alternativ i april. Att detta påstående nu har fått mer stöd i båda studentgrupperna kan tyda på att undervisningen har bidragit till en attitydförändring enligt lärarens önskemål. Hon nämnde i intervjun den 3 juni 2023 att ett mål för hennes undervisning var att studenterna skulle utveckla argument för att inte tolka prima vista:

Jeg synes at en ting er jo dette med selve metoden, at man tolker fra skrift til tale og alle de utfordringene som det har med seg. Så en del av undervisningen er ikke bare å utvikle de metodene, men det er også å utvikle gode argumenter for ikke å gjøre det. Eller å utvikle argumenter for å få tid til for eksempel å forberede seg, så vi har mye etikk her. [...] Dette står ikke egentlig i emneplanene eller noen ting, men det er noe jeg prøver å propagandere, for at de skal, de må tenke kommunikasjon.

Läraren fokuserar på tolkning som kommunikation och ser som sin uppgift att uppmuntra studenter att utveckla argument för att få tid att förbereda sig inför tolkning. Utveckling av argumentationsförmågan kommer inte fram av svaren på enkäterna, men flervalssvaren kan tyda på att studenterna har tillägnat sig nya principer som påverkar deras tolkningstekniker.

Utöver påstående 8 kan undervisningen ha inverkat även på andra svarsalternativ i denna huvudgrupp. Att tre svar har blivit till fem i grupp 2 gällande alternativ 1 ("läser hela texten innan jag börjar tolka") kan innebära att undervisningen har bidragit till studenternas medvetenhet om sin rätt att våga ta sig tid till att bekanta sig med dokumentet. Något som inte stödjer denna förklaring är att

utvecklingen i grupp 1 har varit motsatt: i april instämmer bara en av nio med detta alternativ mot två av sju i januari.

Påståendena nr 5 och 7 har att göra med tolkens egna behov, nämligen behovet att avklara, ställa frågor till samtalspartner eller slå upp okända uttryck. I april är det färre i grupp 1 som instämmer med dessa, medan i grupp 2 var det en ökning av dem som valde bägge påståenden i den senare enkäten. Det måste konstateras att ändringen angående påstående nr 7 är mycket liten, och man kan fråga sig om den kan ses som betydelsefull när forskningsmaterialet är så litet som mitt. Tendensen är ändå motsatt till tendensen i grupp 1.

Gemensamt för alternativen 5 och 7 är att agerandet kan kräva professionellt självförtroende och trygghet i egen yrkesutövning under autentiska tolkningsuppdrag. Enkäterna ger inte svar på vad orsaken till de två motsatta ändringarna är. Man kan fråga sig om de med mindre erfarenhet har blivit mer försiktiga inför sina uppdragsgivare, medan de med mer erfarenhet har fått stöd för sin professionella självförtroende.

4.3.2 De professionella tolkarnas tolkningstekniska val vid prima vista

Frågan om tolkningstekniska val hade färre påståenden i de professionella tolkarnas enkät än i studenternas. Till exempel påståendet att kunna vägra tolka om texten verkar oöverkomlig, togs inte med i enkäten på grund av min erfarenhet om att professionella tolkar kan i förväg, inför uppdraget, förhandla om huruvida ett dokument ägnar sig för prima vista-tolkning eller inte, men sällan vägrar att tolka dokument mitt i ett uppdrag. De angriper utmaningarna i texten på andra sätt. I efterskott är det lätt att se att frågan hade varit en viktig indikator på professionell socialisering av studenterna.

De påståenden som presenterades för de professionella tolkarna fokuserade på agerandet under själva uppdraget, och alternativen omfattar relevanta sätt att angripa olika typer av dokument, även krävande skriftliga handlingar. Tolkarna behövde svara på varje påstående för att kunna gå vidare i enkäten. Svaren sammanställs i tabell 18. Tolkarna gav också flera fritextsvar som gällde tolkningsteknik. De finns i en uppställning efter tabell 18.

Tabell 18. De professionella tolkarnas tolkningstekniska val vid prima vista

Tolkningstekniska val vid prima vista, n=23	Alltid	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet inte
1. Läser eller skumläser hela texten innan jag börjar tolka.	3	4	8	6	1	1
2. Tolkar mening för mening, efter att ha läst hela meningen.	0	2	6	7	7	1
3. Tolkar fortlöpande, medan jag läser texten första gången.	5	10	5	3	0	0
4. Kan ställa frågor till samtalspartner vid problematiska uttryck.	7	3	7	4	2	0
5. Kan slå upp okända uttryck.	2	1	4	9	7	0

Jämfört med studenternas svar finns det i denna kategori några skillnader i det agerande de professionella uppvisar om. Följande fritextkommentarer kan ge ytterligare insikt i hurdana tekniker tolkarna använder. Har återges enbart synpunkter som har med prima vista att göra, inte exempelvis kommentarer på arbetsförhållanden eller arvode. Kommentarer citeras i min svenska översättning.

- Viktigt att skumläsa texten i förväg.
- I rättgången får jag uppläsningen i örat och texten framför mig samtidigt; det är jättesvårt.
- 1) Det är alltid en fördel att ha läst genom texten i förhand. [...] 2) Det är ett poäng att läsa, dvs. tolka från skrift till tal, flytande för att åhöraren inte ska tappa tråden. Om jag upptäcker att jag startat en mening fel, säger jag "en gång till" e.d. och startar om. 3) Det är inte en bra idé att läsa i rasande fart, när texten bara ska läsas upp på målspråket. Då är det viktigt att läsa lugnt och naturligt och med levande satsmelodi. 4) När t.ex. juristerna i rätten läser upp från gamla domar eller juridisk litteratur med högre fart än det är möjligt att tolka, försöker jag att hänga med så länge det går, därefter ber jag personen i fråga om att läsa långsammare, och om detta inte går, tolkar jag som om jag tolkade från skrift till tal utan att texten först läses upp på originalspråket, dvs. på ett förnuftigt tempo och på ett behagligt och förstäligt sätt. För varje avsnitt där det passar hade jag sagt till uppläsaren att hen kan läsa vidare. 5) Tekniskt sett kastar jag en snabb blick på varje mening för att bilda mig en uppfattning av både innehåll och struktur. Detta är viktigt för att kunna återge innehållet på ett överbevisande sätt och för att formulera på målspråket korrekta meningsstrukturer fastän de inte stämmer överens med originalspråket.

I två kommentarer framhävdes viktigheten av att läsa texten i förväg, men bara sju tolkar sade att de gör det antingen alltid eller ofta. Eventuellt beror detta på tidspress som kommer fram som en speciell utmaning i delkap. 4.5.

Det mest detaljerade fritextsvaret beskriver flera tolkningstekniska strategier samt tar upp åhörarperspektivet. Där redogörs också för hur tolken beaktar den kommunikativa aspekten vid tolkning.

Studenterna med mest erfarenhet svarade i april oftare än i januari att de kan ställa frågor om innehållet. Tio av tolkarna uppger att det är möjligt alltid eller ofta. Att 13 av 23 tolkar svarat annorlunda, kan tyda på att det inte är vanligt. Svaren kan präglas av att domstolar som är en av de stora tolkanvändarna (se tabell 7 i kap. 4.1.1) använder i regel simultantolkning från kabin. Då är det inte möjligt för tolken att ställa frågor till parterna.

De positiva alternativen alltid och ofta valdes oftast på påståendet där tolken sägs tolka fortlöpande medan hen läser texten. Hos studenterna var denna metod den populäraste både i januari och i april i båda grupperna.

4.3.3 Studenternas fokus vid prima vista

I kap. 2.4.4 om tolkars synpunkter på prima vista presenterades Agrifoglios (2004: 48) och Määttä (2015: 27–30) resultat på deras undersökningar om temat. Där kom det fram att läsaren och lyssnaren fokuserar på olika textelement för att ta till sig information. Tolken processar kontinuerligt texten hen tolkar (se t.ex. Gile 2009 [1995]: 179). En faktor som påverkar tolkningstekniken är vad tolken anser som viktigt i förlagan. Läraren vid OsloMets prima vista-undervisning betonar kommunikationsaspekten av tolkning. Som läsare fokuserar studenterna sannolikt på andra textelement än vad de fokuserar på som tolkar som förväntas att kommunicera muntligt. På grund av denna kontrovers och den kognitiva belastningen som det innebär frågades studenterna om vad de fokuserar på när de tolkar prima vista.

Tre av element som förekommer i enkätens fråga om fokus vid prima vista-tolkning är hämtade från Agrifoglios (2004: 51) studie där hon har jämfört prestationer i simultan-, konsekutiv- och prima vista-tolkning. Vid undersökning delade hon tolkars fel in i innehållsfel (*meaning failures*) och formuleringsfel (*expression failures*). Formuleringsfelen består enligt henne av syntaktiska, stilistiska och lexikala problem (bl.a. inadekvat terminologi) och grammatiska fel. (Ibid.). Av dessa fyra textelementen ingick tre – terminologi, huvudinnehåll och stil – i enkäterna. Som fjärde element i enkäten nämndes en kombination av åhörarfokus och fokus på kommunikation (lättförståelig överföring på målspråket, språket kan vid behov förenklas). Studenternas svar framgår av tabell 19.

Tabell 19. Element som studenterna fokuserar på vid prima vista-tolkning

Studenternas fokus vid prima vista	Enkät nr 1 n=16		Enkät nr 2 n=18	
	< 10 år, n=7	> 10 år, n=9	< 10 år, n=9	> 10 år, n=9
1. Terminologin, försöker att överföra så noggrant som möjligt.	4	5	7	5
2. Huvudinnehållet, dvs. beslutet, slutsatsen e.d.	4	4	3	5
3. Stilen, försöker att bevara den skriftliga stilen i tolkningen.	2	4	3	3
4. Lättförståelig överföring på målspråket, språket kan vid behov förenklas.	2	4	4	7

Betoning av kommunikationssynpunkten under undervisningen har sannolikt lett till en ändring i populariteten av alternativ 4 från januari till april i båda studentgrupperna, men ändå betonades terminologin mer i gruppen med kortast erfarenhet (grupp 1) i slutfasen av studierna. Också antalet

och andelen av dem som betonade lättförståelig överföring hade vuxit i denna grupp. Däremot fick inte fokus på huvudinnehållet lika många svar i slutet av kursen som i början.

Den mest erfarna gruppen (grupp 2) fokuserade i april mest på lättförståelighet, och här kan ändringen sägas vara märkbar med ökning från fyra till sju av nio studenter. På terminologin fokuserade lika många studenter i april som i januari. Ändringen i antalet som svarade att de fokuserar på huvudinnehållet var också i denna grupp liten, men innebar en liten ökning, dvs. motsatt till ändringen i grupp 1.

Studenternas fritextssvar gällande fokus vid prima vista

I januari kommenterade ingen av studenterna i fritext vad de fokuserade mest på vid prima vista-tolkning. I april gav två studenter i den mest erfarna gruppen en komplettering:

- att göra en skriftlig text lätt att lyssna till och följa efter
- det ska vara möjligt att förstå för lyssnaren, tonfall, intonation, undvika tvekan och korrigeringar

I bägge fritextsvaren lyfte studenterna fram tolkens kommunikativa roll och vad det innebär ur åhörarsynpunkten. I den andra kommentaren gav studenten exempel på vilka medel en tolk kan använda för att åstadkomma en god kommunikation.

4.3.4 De professionella tolkarnas fokus vid prima vista

Frågan om vad de professionella tolkarna fokuserar på har samma formulering som frågan i studentenkäterna med undantag av det sista alternativet. Studenterna fick lättförståelighet och förenkling av språket lagda i samma påstående, men i de professionellas enkät var dessa två olika alternativ. Det första påståendet var ”att göra texten åhörarvänlig” (på norska *å gjøre teksten lyttbar*). Nästa påstående var ”att förenkla texten i förhållande till skriften”. Syftet var att få insikt i om tolkarna anser dessa som två skilda strategier och att se om de är lika populära. Det fanns också en förväntning om att tolkarna kommenterar dessa i fritextsvaren.

Varje deltagare fick välja högst tre påståenden utav fem. Av tabell 20 framgår hur tolkarna betonade påståenden.

Tabell 20. Element som de professionella tolkarna fokuserar på vid prima vista-tolkning

De professionella tolkarnas fokus vid prima vista	Antal val av max. 23
1. Terminologin, försöker att överföra så noggrant som möjligt.	17
2. Huvudinnehållet, dvs. beslutet, slutsatsen e.d.	17
3. Stilen, försöker att behålla den skriftliga stilen i tolkningen.	11
4. Gör texten åhörarvänlig.	17
5. Förenklar tolkningen i förhållande till texten.	1

Tabell 20 visar en mycket jämn preferens angående tolkarnas fokus vid prima vista. Terminologin, huvudinnehållet och åhörarvänligheten ansågs viktigast av 17 tolkar.

När det gäller de två påståenden som skiljde sig från studenternas fråga om temat, var tolkarnas svar klart: bara en av de 23 professionella tolkarna valde alternativet med förenkling, men hela 17 ville göra texten åhörarvänlig. När texten inte ska förenklas, ska tolken använda andra medel för att göra texten tillgänglig för lyssnaren, t.ex. intonation och pauser (se t.ex. Halliday 1994: 292), men svarsalternativen ger inte möjlighet att uppskatta vad ”att göra åhörarvänlig” betyder för den enskilda tolken. Det är också svårt att bedöma, hur mycket tolkars etiska kod har påverkat svaren. Som läraren påpekade, känner de flesta tolkarna till principen om att inte ändra något (tolkeforskriften § 4).

De professionella tolkarnas fritextssvar gällande fokus vid prima vista

I några av fritextsvaren om vad som är viktigt att fokusera på vid prima vista-tolkning repeterades några av de redan valda alternativen, men tolkningens utmaningar reflekterades också. I ett av svaren ges exempel på information till tolkanvändaren om dokument och tolkningsprocessen. Detta understryker tolkens roll i ett gemensamt meningsskapande (jfr Havnen 2021: 29). De professionella tolkarna fördjupade och preciserade sina flervalssvar (min översättning till svenska):

- a) Inte något [annat] speciellt än [att] det viktigaste i prima vista-tolkning är att återge huvudinnehållet och budskapet på tolkningsspråket, och att man ska kunna hitta de riktiga eller mest naturliga motsvarigheterna på tolkningsspråket när det gäller ord och uttryck. Man ska också ta hänsyn till tolkanvändaren och eventuella språkliga utmaningar så att tolkning blir mer användarorienterad.
- b) Viktigt att omformulera långa meningar för att de ska kunna förstås på [språk x].
- c) Det som är viktigast är att hela innehållet i texten blir överfört muntligt, på ett förståeligt sätt och att det inte råder något tvivel om att tolkanvändaren förstår det som ska förmedlas.
- d) Att det kan vara viktigt att ge en inledning om vilken typ dokument det är frågan om och hur tolkningen ska ske, till exempel: ”Detta är ett beslut från yy. Själva beslutet står här, och texten under är en motivering. Beslutet har x sidor, och jag ska tolka allt som finns på sidorna. Har du frågor, måste du ställa dem till handläggaren.”
- e) Att återge textens innehåll precist och noggrant.

Hänsyn till åhöraren och betonande av tolkens kommunikativa uppgift präglar de fyra första svaren.

Den fjärde svararen har även uppmärksammat tolkens roll som förmedlare och beskriver med sitt exempel hur tolken kan göra det lättare för tolkanvändaren att förstå kontexten och processen.

Avslutningsvis återställer hen parternas roller genom att påminna om handläggarens ansvar. I svaren c) och e) verkar tolkens respekt för textens innehåll komma till uttryck. Det framkom inte om tolkarna använder prosodi eller andra utomspråkliga medel för att underlätta för åhöraren.

4.3.5 Sammanfattning av tolkningstekniska val och fokus vid prima vista

Undervisning i prima vista vid OsloMet har sin utgångspunkt i tolkning som kommunikation (delkap. 2.5). De tolkningstekniska valen är en del av tolkens kommunikationsstrategi men också en del av hans sätt att bearbeta och återskapa informationen. I denna process fokuserar tolken på vissa element både i utgångstexten och i sin egen produktion av tolkning, se t. ex. Giles (2009 [1995]) *Effort Model*.

I gruppen med minst erfarenhet (grupp 1) fokuserades det i januari mest på terminologin och huvudinnehållet. I april ansåg de flesta studenterna i denna grupp att terminologin är det viktigaste elementet att överföra i tolkningen, men också antalet och andelen av dem som betonade lättförståelig överföring hade vuxit, även om endast lite. Färre studenter i denna grupp fokuserade på huvudinnehållet i april än i januari. Ingen i gruppen valde sammanfattning som ett tolkningstekniskt val. Den populäraste tolkningstekniken både i januari och i april var att tolka och läsa dokumentet samtidigt.

Studenterna i grupp 1 uppgav att de fokuserar mer på terminologin i april än i januari, men färre av dem menade i april att de kunde ställa frågor till myndighetsrepresentanten.

I den mest erfarna gruppen (grupp 2) hade huvudinnehållets popularitet som fokusområde i prima vista-tolkning vuxit och enligt enkätsvaren menade majoriteten av deltagarna i denna grupp att de kunde ställa frågor till myndighetsrepresentanten, i motsats till grupp 1. Endast en student i denna grupp och en professionell tolk menade att sammanfattning av en lång text är en användbar tolkningsteknik. Denna metod fick alltså inte allmänt stöd hos studenterna.

Både studenternas och de professionella tolkarnas vanligaste tolkningsteknik var att tolka fortlöpande medan de läser texten. Studentgrupp 2 utvisade i april en utveckling som närmade sig de professionella tolkarnas syn med hänsyn till att ställa frågor till myndighetspersonen, dvs. att denna förfarande uppgavs som ett tolkningstekniskt val. Gemensamt för grupp 2 och tolkarna var också att en enda student i grupp 2 och en tolk svarade att tolken kunde göra en sammanfattning av en lång text. Annars fick detta alternativ inte stöd.

4.4 Speciella utmaningar vid prima vista

Detta delkapitel fokuserar på studenternas syn på tolkning av icke-verbala element och vad de anser vara de största utmaningarna vid tolkning från skrift till tal. *Speciella utmaningar* är här ett samlingsbegrepp för alla dessa.

I litteraturen om prima vista (se t.ex. Agrifolio 2004 och Määttä 2015) samt i delkap. 2.4 i denna avhandling definieras prima vista-tolkning huvudsakligen utgående från skillnaderna mellan skrivet och talat språk. Ett svar från en student i grupp 2 (de med minst 10 års tolkningserfarenhet) i januari gjorde mig medveten om icke-verbal information i dokument vid prima vista. På fritextfrågan om de största utmaningarna vid prima vista svarade hen: ”Visuell information som tabeller, bilder, punktuppställningar osv.” Detta svar verkade så betydelsefullt att frågeställningen inarbetades i studentenkäten i april även om den saknade jämförelse med januari. Genom att ställa samma fråga till

de professionella kunde eventuella likheter och skillnader mellan de professionella tolkarnas och studenternas svar avslöjas. Resultatet kan vara en indikation om professionell socialisering, även om ingen ändring kan märkas under utbildningstiden.

4.4.1 De största utmaningarna vid prima vista

Studenterna fick svara på flervalfrågan om de största utmaningarna vid prima vista. Under frågan presenterades nio påståenden utgående från skillnaderna mellan talat och skrivet språk (jfr delkap. 2.4). Som i samband med de övriga frågorna, kunde studenterna också här komplettera sina svar i fritext. De professionella tolkarna svarade i fritext på frågan om hur de tar itu med utmanande element. Studenternas svar är sammanställda i tabell 21.

Tabell 21. De största utmaningarna vid prima vista

De största utmaningarna vid prima vista	Enkät nr 1 n=16		Enkät nr 2 n=18	
	< 10 år, n=7	> 10 år, n=9	< 10 år, n=9	> 10 år, n=9
1. Komplicerade meningsstrukturer	5	5	8	8
2. Obekant/komplicerad terminologi och ordförråd	6	6	5	6
3. Komplicerat innehåll	2	1	4	7
4. Obekant innehåll	3	4	3	5
5. Ansträngande situation på grund av tidsbrist	2	5	5	3
6. Stressande situation för tolken	0	1	0	3
7. Samtalsparter verkar stressade eller otåliga	1	3	0	3
8. Bristande terminologi på målspråket	0	1	3	5
9. Svårt att formulera motsvarande meningar på målspråket	3	1	4	7

Som det framgår av tabell 21 fanns det en del variation grupperna sinsemellan både i januari och april. Ingen tydlig ändring till enhetliga uppfattningar om utmaningarna kan ses, men angående vissa påståenden var tendensen i ändringarna likartad, även om ändringarna inte var stora.

I början av utbildningen i tolkning från skrift till tal uppgav båda grupperna att något av det svåraste vid prima vista-tolkning var komplicerade meningsstrukturer och obekant/komplicerat ordförråd. Dessa två fenomen ansågs också vara svåra i slutet av studieavsnittet, komplicerade meningsstrukturer fick även ökad uppmärksamhet mot slutfasen av kursen.

I båda grupperna var ändringen likartad också när det gäller synen på komplicerat innehåll som en av de största utmaningarna. Speciellt i grupp 2 ökade medvetenheten om detta tydligt.

Studenterna kompletterade sina svar om de största utmaningarna i fritext. Svaren från januari och april presenteras i tabell 22.

Tabell 22. Studenternas fritextsvar angående de största utmaningarna vid prima vista

Enkät nr 1, n=16		Enkät nr 2, n=18	
< 10 år	> 10 år	< 10 år	> 10 år
källspråk använder sig av onödigt svåra uttryck	visuell information som tabeller, bilder, punktuppställningar osv.	andra utmaningar: floskler eller slagord som tar stor plats, men har lite betydelseinnehåll	många idiom, fasta uttryck
	betydelsesinnhållet har packats in i onödigt många språkliga uttryck	att man inte har tillgång till dokumentet före mötet	svårare, när texten är dåligt skriven
		att användarna inte tar hänsyn till behov av pauser, formuleringar osv.	svårt: övergången mellan uttrycksformer

Som det framgår av tabell 22, kommenterar studenterna främst källspråkets egenskaper i fritextsvaren både i januari och i april. Andra saker som uppfattades som utmanande är bristande möjlighet till förberedelse och tolkanvändarnas agerande. I kommentaren om att [tolk]användarna inte tar hänsyn till [tolkens] behov av pauser nämns också ”formuleringar osv.”. Jag uppfattar att uttrycket inte hör ihop med ”behov av”, utan att svararen nämner ”formuleringar” som en av utmaningarna.

4.4.2 Att tolka grafiska element vid prima vista

Både studenterna och de professionella tolkarna ombads att i fritext besvara frågan hur de exempelvis återger tabeller och andra grafiska och icke-verbala element i dokumenten. Studenterna fick denna explicita fråga enbart i april som begründats inledningsvis i delkap. 4.4. Totalt 11 studenter och 17 tolkar svarade på frågan. Ett representativt urval av svaren presenteras i tabell 23. Studenternas svar är kategoriserade enligt tolkningserfarenheten och återgivna i sin helhet i min översättning till svenska. Många av de professionella tolkarnas svar var mycket detaljerade och därmed platskrävande. De återges förkortade, och enligt typ av agerande de anger. Flera av svaren innehåller exempel på olika element, därför grupperas svaren enligt förekomster av verb eller andra begrepp som beskriver agerande. Tabell 23 innehåller studenternas och tolkarnas svar. Två av studenterna gav likalydande svar. De professionella tolkarnas svar anger flera olika metoder. N-talet efter de professionella tolkarnas svar avser här antalet förekomster av de enskilda metoderna i tolkarnas svar.

Tabell 23. Studenternas och tolkarnas fritextsvar angående tolkning av icke-verbala element vid prima vista

Studenter enkät 2, < 10 år	Studenter enkät 2, > 10 år	Professionella tolkar n=17
Grafik: beskriver innehållet och förklarar innehållet generellt [två likalydande svar]	Grafik m.m.: det bästa är att visa med fingret samtidigt som man läser	Grafik m.m.: beskriver innehållet/betydelsen (n=9)

Studenter enkät 2, < 10 år	Studenter enkät 2, > 10 år	Professionella tolkar n=17
Tabeller, grafik osv.: kort förklaring eller omnämning av innehåll/konklusion av det som den visar	Grafik: varierar. Visar ofta dokumentet till kunden. Speciellt kartor och bilder, korta tabeller kan lätt göras om till en berättelse. Stora tabeller kan komprimeras, om inte nödvändigt med en fullständig återgivning	Beaktar åhöraren genom att göra tolkningen så lättlyssnad som möjligt (n=3)
Varierar enligt innehållspotential och andra element i texten. Ibland pekar jag på grafik, tabellen blir ofta uppräknad och huvudelementen upprepas.	Grafik och annat liknande: helst visa, alternativt berätta resultat grafiken framställer	Involverar handläggaren vid behov el. om möjligt (n=4)
	Grafik: förklarar vad som står, kan fråga handläggaren vid tvivel	Visar, pekar eller följer med fingret (n=8)
	Grafik: läser innehållet	Förklarar (n=7)
	Försöker att återge grafik o.d. i sin helhet	Sammanfattar / översätter huvudpunkten (n=1)
	Grafik: förklarar, beskriver, visar	Ger flera parallella översättningar i olika register (n=1)

I april var båda studentgrupperna lika stora med nio deltagare, men grupp 2 gav flera svar. Alla studenterna svarade kort och effektivt, de professionella tolkarna beskrev ofta sitt agerande med många detaljer. För det mesta adresserade både studenterna och tolkarna den tolkanvändare som skulle få dokumentet tolkat, dvs. åhöraren. En student från grupp 2 och fyra professionella tolkar nämnde att de involverar den som äger dokumentet, dvs. handläggaren, genom att upplysa att tolken ställer frågor till dokumentägaren eller ber denna förklara de icke-verbala elementen så att tolken får tolka förklaringen. Tolken kunde också be dokumentägaren att ge åhöraren ett eget exemplar av dokumentet för att denna lättare kunde följa med.

Tre studenter från grupp 1 kommenterade att de beskriver innehållet i icke-skriftliga element *generellt* eller *kort*. Motsvarande begrepp förekommer inte hos grupp 2. Den fjärde studenten i grupp 1 beskriver att hen använder olika kommunikationsstrategier beroende på textens andra element, till exempel kan hen peka på grafiken eller tabellen på dokumentet. Detta är en strategi som förekommer också i svaren i grupp 2 och hos de professionella tolkarna.

I svaren där tolkarna skildrade sin tolkning när de riktar sina ord sig till åhöraren, var det oftast förekommande verbet *beskriva* med nio förekomster, det näst vanligaste var *förklara* med sju förekomster. I detta antal ingår inte svaret där en av tolkarna meddelade två gånger att hen *inte* förklarar, t.ex.: ”Jag *förklarar aldrig* okända eller komplicerade uttryck”.

Av detta kan vi dra slutsatsen att studenterna använder likartade uttryck och begrepp som de professionella tolkarna, när de i fritext beskriver hur de tolkar icke-verbala element. Studenterna använder dels samma verb som tolkarna: *beskriva*, *förklara*, *visa*, *peka*. Allt agerande som studenterna anger, kan också hittas i de professionellas svar, däremot inte omvänt. Studenternas svar visar en

sinsemellan enhetligare förfaringssätt än de professionellas, och studenterna med längst erfarenhet verkar vara ivrigare att kommentera tolkning av grafiska element än de med kortast erfarenhet.

4.4.3 Sammanfattning av speciella utmaningar vid prima vista

Som tidigare konstaterat (t.ex. i delkap. 2.4) avviker tolkning från skrift till tal på många sätt från tolkning av spontant tal och innebär olika utmaningar för tolken. Med enkäternas sista frågor var avsikten att få inblick i hur studenternas uppfattning om svårigheterna har utvecklats under utbildningen. Svaren avslöjar båda språkliga och situationsberoende utmaningar.

Påståendena som studenterna fick ta ställning till kan kategoriseras i tre grupper: 1) dokumentens egenskaper, 2) tolkningssituation och 3) målspråkets egenskaper. Påståendena som hör till den första gruppen valdes av flest studenter i både grupperna i januari och i april. Medvetenheten om komplicerat innehåll verkade ha ökat markant under utbildningen. Också komplicerade meningsstrukturer valdes oftare i april än i januari av hela studentgruppen. Däremot fanns det ingen stor skillnad i antalet svar på påståendena om obekant/komplicerad terminologi och ordförråd och obekant innehåll mellan januari och april. Dessa åsikter får stöd av fritextsvaren i tabell 22.

Uppfattningarna av tolkningssituationen ändrades endast lite under utbildningen, men medvetenheten om utmaningar som rör målspråket ökade, och den största ändringen kan ses i grupp 2, dvs. gruppen med längst erfarenhet av tolkning. I denna grupps fritextsvar ser vi också kommentarer om försvårande element som angår förlagans karaktär: det nämns till exempel många idiom och dåligt skriven text. Till skillnad från januari kommenteras även övergången mellan uttrycksformer i april. Denna betecknas som krävande. Med övergången mellan uttrycksformerna måste studenten mena övergången från tolkning av talat språk till att tolka skrift till tal och vice versa.

När det gäller andra speciella utmaningar, dvs. icke-verbala element, saknar dessa en jämförelsegrund från januari som nämnts i delkap. 4.4.2. Dem jämförs ändå med de professionellas svar och det framkommer att det finns likheter mellan studenterna och tolkarna i synen på hur de löser utmaningen med grafik, tabeller och andra icke-verbala element. I båda grupperna kommer det fram att icke-verbala element kan angripas på varierande sätt. Svaren från studenterna avviker i stort inte från svaren från de professionella tolkarna, men de professionella tolkarna har angett sätt att agera som studenterna inte alls nämner. Då dessa nämns enbart av en tolk var, kan det tänkas att det inte är frågan om agerande som föredras av de flesta professionella tolkarna och därmed inte relevant för att ta med i jämförelsen angående professionell socialisering.

4.5 Studenternas och tolkarnas betraktelser om prima vista

För att få en så fullständig bild av studenters inställning till prima vista som möjligt fick studenterna till sist i båda enkäterna uppge om det var något annat relevant som de ville påpeka. Syftet var att få studenterna att lyfta fram några av prima vistas särdrag som de inte gett uttryck för i samband med de

andra frågorna. Några av fritextsvaren på tidigare frågor flyttades till detta delkapitel och i tabellerna 24 och 25. Det gäller svaren som inte hade direkt anknytning till de tidigare frågorna.

I detta delkapitel har fritextsvaren kategoriserats enligt det innehåll som jag läst ur kommentarerna. Elementen i svaren kallas här för olika *aspekter* av *prima vista*. Aspekterna anges som radrubriker i den första kolumnen till vänster, och svaren finns i de andra två kolumnerna. Det har varit möjligt att identifiera fem kategorier av aspekter: kommunikation, koordinering av information, självreflektion, ansvarsfördelning och arbetsförhållanden.

Många av svaren kommenterar flera aspekter i olika kombinationer. För att bevara svarens interna logik och sammanhang återges dem i sin helhet. Därför har några av raderna rubricerats med flera aspekter, några bara med en.

Tolkning som kommunikation betonas starkt av läraren i intervjun den 3 juli 2023 (se delkap. 3.1.3), och det speglas också i studenternas svar. Därför är kommunikation med som en aspekt i denna fritextanalys.

Studenternas betraktelser över sitt eget agerande heter i sammanställningen koordinering av information och självreflektion. Med koordinering av information avses kognitiva processer som Gile (2009 [1995]: 167–168) i sin *Effort Model for simultaneous interpreting* syftar på. Enligt modellen pågår det under tolkning en särskild femte aktivitet vars syfte är att organisera och styra de fyra aktiviteterna läsning och analys, minne och talproduktion.

Studenterna har reflekterat över sitt agerande med begreppen som syftar på självkontroll (se tabell 24). Med dessa kommentarer visar studenterna att de är medvetna om sitt behov av att reglera sitt agerande, därför kategoriseras dessa i min analys under aspekten och rubriken självreflektion.

Studenterna kommenterade också ansvarsfördelningen mellan myndighetspersonen eller handläggaren och tolken. Alla tolkar i Norge – också de med kort erfarenhet av professionen – känner till tolkars etiska regler (se delkap 2.2). Kapitel 2, God tolkeskikk, i tolkeforskriften definierar bl.a. tolkars ansvarsområde: ”Under oppdraget skal tolken ikke utføre andre oppgaver enn å tolke.” Denna regel och kravet på opartiskhet (§ 5 i tolkeforskriften) lämnar annan kommunikation än tolkning utanför tolkens uppgift. Därför överraskar det inte att studenterna redan i januari kommenterar ansvarsfördelningen.

Den femte och sista aspekt som anges som rubrik i tabell 24 är arbetsförhållanden. Här anges den kommentar som entydigt och enbart avser villkor tolkarna arbetar under.

Tabell 24. Studenternas fritextsvar angående relevanta drag vid prima vista, grupp 1, de med under 10 års tolkningserfarenhet

Aspekt	Januari	April
Koordinering av information, självreflektion, kommunikation	Pauser, framhäva fakta, kontrollera eget arbete	Måste arbeta med att undvika "självpress" till att tolka snabbt.
Självreflektion		"Scanning" av dokumentet är ett viktigt verktyg och något jag måste lära mig/vänja mig vid
Självreflektion, kommunikation	Jag försöker ofta ta en kort paus (t. ex. för att dricka vatten) och säga: "Hör du mig fortfarande bra?" när det är t.ex. på telefon. Både för att bekräfta att de fortfarande hör mig och för att försöka att få uppmärksamheten till den person som jag tolkar dokumentet för.	Det mest relevanta är överföring av innehåll i texten.
Kommunikation	Översättning och muntligt prat är två helt olika färdigheter!	
Kommunikation, ansvarsfördelning	Uppläsning av långa beslut har i hög grad en främmandegörande effekt, och att det är underanvändning av adv.[advokater?] som kan bistå med frågor som uppstår i sådana situationer.	
Ansvarsfördelning	Orättvist och oförsvarligt att ålägga tolken så stort ansvar.	
Ansvarsfördelning	Att utbilda tolkanvändare som i regel inte har en aning om vad vi (dvs. tolkar) håller på med, och har löjliga förväntningar. Använd en professionell översättare, när möjligt!	
Ansvarsfördelning	Det borde vara en debatt i norsk offentlig sektor om vilka dokument som faktiskt är lämpliga att bli förmedlade genom tolkning från skrift till tal, och vilka inte är det.	
Arbetsförhållanden	Dålig eller ingen tid till förberedelse.	

Det framgår tydligt av tabell 24 att kommentarerna från grupp 1 var avsevärt färre i april än i januari, även om gruppen var större i april. Orsaken till att antalet svar (åtta) i januari är större än antalet medlemmar i gruppen (sju), är att några av svaren har flyttats till detta kapitel från fritextfält tillhörande andra frågor på grund av kommentarernas innehåll.

Aspekterna som kommentarerna gällde hade ändrats från januari till april: i april fokuserade studenterna på kommunikation och självutveckling, medan ansvarsfördelning och arbetsförhållanden fick ingen uppmärksamhet.

I svaren från grupp 2 har sex aspekter identifierats: kommunikation, kommunikation ur åhörarperspektiv, självreflektion, ansvarsfördelning, arbetsförhållanden och även rättvist agerande mot den som dokumentet tolkas för. Utöver dessa kommenterade en student också undervisningen med mycket positiv formulering. Svaren är sammanställda i tabell 25.

Tabell 25. Studenternas fritextsvar angående relevanta drag vid prima vista, grupp 2, de med över 10 års tolkningsfärdighet

Aspekt	Januari	April
Kommunikation, åhörarperspektiv, ansvarsfördelning	Ofta är genomläsning /tolkning av en text till tal av beslut, t. ex. utvisningsbeslut lite ändamålsenligt och inte speciellt försvarbart. Detta görs i regel över telefon utan att personen i fråga [kunden] har någon att ställa frågor till och få kompletterande svar från. Tolken kan läsa hela beslutet som är fullt av laghänvisningar o.d., något som inte alltid är det mest optimala sättet.	
Kommunikation, åhörarperspektiv, ansvarsfördelning, arbetsförhållanden, rättvisa	Handläggaren förstår den [prima vista] inte som en annorlunda teknik och en informationsöverföring som de borde följa med på, ibland lämnas tolken ensam. Ofta innehåller dokument alla möjliga alternativ, också sådana som inte gäller det aktuella ärendet, något som bara belastar och förvirrar både tolken och tolkanvändaren. När det uppges tidsfrister, klagoinstanser, resurser osv., förväntas det att innehållet förmedlas utan att tolkanvändaren egentligen har möjlighet att använda uppgifterna på ett rätt sätt. Användaren går hem med ett dokument, t. ex. med instruktioner om hur man klagat på ett beslut. Tolkanvändaren har hört det, men har ingen chans att hitta i det norska dokumentet, var och hur hen ska göra det.	
Kommunikation		Det är lättare att tolka texter som är skrivna på ett kommunikativt sätt.
Kommunikation, åhörarperspektiv	myndighetsrepresentanten måste ibland be om att få kommentarer till slut	Tolkning måste anpassas till lyssnarens nivå
Kommunikation, åhörarperspektiv	brukarna vill ibland motargumentera, andra tappar koncentrationen och frågar om redan upplysta saker	
Kommunikation, arbetsförhållanden		Det finns fortfarande lite förståelse för att tolken har behov att skumläsa texten, och gärna ha en paus för att ändra modalitet. Kanske prima vista inte är ändamålsenligt, när det är frågan om mycket långa/komplexa dokument.
Självreflektion, arbetsförhållanden		Att hitta den röda tråden är svårt ibland. Om jag blir avbruten under tolkning, är det svårt att hitta tillbaka till samma stil.
Undervisningens betydelse		Detta studieavsnitt (no. <i>emne</i>) har förklarat många saker som jag har undrat; det har varit mycket viktigt!

Tabell 25 visar att kommunikationsaspekten uppmärksammades i nästan alla svaren från grupp 2, men åhörarperspektivet fick något mer explicita kommentarer i januari än i april. Ansvarsfördelningen kommenterades inte i slutet av utbildningen, utan i april fokuserade studenterna på kommunikation och arbetsförhållanden. De två nya aspekterna som kom upp i april handlade om en självreflekterande betraktelse och en ny kommentar gällde utbildningens betydelse.

Även om studentgrupperna i denna undersökning är små och materialets omfång därför anspråkslöst, kan det konstateras att självreflektion lyfts fram i båda grupperna lite oftare i slutet av kursen än i början. I den minst erfarna gruppen betonas kommunikation och självreflektion i april, medan arbetsförhållanden kommenteras inte alls. Tendensen att uppmärksamma kommunikation i slutet av utbildningen kan också ses i den mest erfarna gruppen, dock med den skillnaden att arbetsförhållanden lyfts fram i grupp 2 också i april. Två av svaren avvek från dessa, den ena hade att göra med självreflektion i samband med textförståelse och den andra med utbildningens betydelse.

Med viss reservation kan det konstateras att av generella betraktelser att bedöma har grupperna utvecklats i samma riktning under utbildningen och att allas fokus riktas alltmer på kommunikation i stället för ansvarsfördelning mellan tolken och myndighetspersonen. De med minst arbetserfarenhet fokuserar också på hur de kan förbättra sig i prima vista-färdigheterna, medan de mer erfarna tolkarna riktar lite mer uppmärksamhet på arbetsförhållanden.

Enkäten för de professionella tolkarna gav 10 svar på denna fråga. Många av svaren var mycket detaljerade och innehöll flera aspekter på prima vista samt även rekommendationer om hur prima vista-tolkning ska genomföras. Innehållet i de professionella tolkarnas svar presenteras i tabell 26. Svaren är förkortade och de olika teman har spridits under olika aspekter. Rekommendationer till myndigheterna har inte tagits med i tabellen.

Tabell 26. De professionella tolkarnas fritextsvar angående relevanta drag vid prima vista

Aspekt	De professionella tolkarna
Koordinering av information, självreflektion	viktigt att omformulera för att toka lyssnarvänligt (n=1) tolken kan korrigera sig (n=1) tolken ska använda levande intonation (n=1) tolken kan kontrollera tolkningshastigheten (n=1) viktigt att hitta huvudinnehållet och -budskapet med riktiga begrepp (n=1)
Kommunikation, åhörarperspektiv, rättvisa	språket i dokumenten är ofta svårt att tolka på ett lyssnarvänligt sätt (n=3) "Är det möjligt att garantera rättssäkerhet?" (n=1)
Ansvarsfördelning	prima vista är utmanande, kan komma i konflikt med tolkens etiska riktlinjer (n=1) tolken kan ge instruktioner till myndighetspersonen om hur texten ska läsas (n=1)
Arbetsförhållanden	viktigt att skumläsa texten (n=2) tolken får inte texten innan tolkning (n=1) tolken får inte betalning för att förbereda sig (n=1)

Kommunikation var den aspekt som betonades mest i tabell 26 ovan, och många lyfte explicit fram åhörarperspektivet. Både behovet av omformuleringar och precision i återgivning nämndes.

Arbetsförhållanden kommenterades med att det inte finns tid att skumläsa dokumenten, men i andra svar nämndes viktigheten av skumläsning av det som ska tolkas.

En tolk påpekade i sitt svar att uppgiften [prima vista] är en utmanande del av jobbet som ibland kan komma i konflikt med de etiska riktlinjerna. Detta nämndes inte alls av studenterna, men Määttä (2015: 32) anser att det stränga kravet på noggrannhet som förekommer i tolkarnas etiska riktlinjer representerar ett ideal som inte alltid kan uppnås. Det är ändå möjligt att studenternas svar som här

kategoriserats under självreflektion och som påpekar behovet att utveckla sig har sitt ursprung i denna motstridighet.

Som i svaren på tolkning av icke-grafiska element i delkap. 4.4.2, är studenternas övriga betraktelser om prima vista i detta delkapitel sinsemellan mer likartade än svaren från de professionella tolkarna. De små ändringarna i studentgruppernas svar i april kan inte förklaras med tolkningserfarenhet under utbildningen, då det inte är stor skillnad i den erfarenhet som de förvärvat mellan januari och slutet av april (se tabellerna 8 och 9 i delkap. 4.1.2). Snarare kan förklaringen på att det har skett större förändringar i grupp 2 sökas i skillnaden i det totala antalet år som de verkat som tolkar (se tabell 6 i delkap. 4.1.1). Det är möjligt att de under utbildningen och inläringen bättre kunnat dra nytta av sin längre praktiska erfarenhet. Vad som är viktigast här är dock att inläringen i båda studentgrupperna har varit likartad om inte helt lik.

5 Sammanfattande diskussion

Denna undersökning av prima vista-tolkning tog avstamp i den skepsis och osäkerhet som jag själv känner mot denna metod och som har sitt ursprung i min egen tolkningserfarenhet och i diskussioner med tolkkollegor i alla nordiska länder. Min uppfattning som fick stöd av undersökningen gjord av den norska forskningsinstitutionen Proba Samfunnsanalys (2021: 67) är att tolkning från skrift till tal blir allt vanligare och att myndigheterna förväntar att tolkarna behärskar denna tolkningsmetod i tillägg till konsekutiv- och simultantolkning av tal. Då prima vista-undervisningen är en del av tolk-utbildningen vid OsloMet, min norska arbetsgivare, beslutade jag att undersöka hur utbildningen påverkar studenters inställning till prima vista. Med undersökningen hoppas jag att kunna bidra till ökad förståelse för utbildningens effekter på en kontroversiell tolkningsmetod i en profession där många utövare fortfarande har en tämligen låg formell professionsutbildning.

Ett syfte med undersökningen var att utreda vilken betydelse studenternas bakgrund har för den inställning de har till prima vista-tolkning och hur inställningen kan ändras under utbildningen. Syftet med undersökningen har inte varit att presentera förslag till undervisningsmetoder, men visa hur studenterna själv ser sitt utgångsläge och hur de beskriver sin syn på olika aspekter av prima vista i början och i slutet av sina studier i denna metod. Vidare var syftet att se om och hur skillnaden i studenternas tidigare erfarenhet av tolkning inverkar på deras inställning till prima vista-metoden och deras professionella socialisering.

För att få svar på frågorna ovan tog jag i min undersökning avstamp i tolkningsforskning och professionsstudier. Molander och Terum (2013 [2008]: 18–20) anger flera performativa kriterier för professioner (se även tabell 1 i kap. 2). Ett av dessa är ändringsorientering i den betydelse att de professionellas utgångspunkt är två olika ”världar” eller tillstånd. Syftet med den professionella servicen är att leda från den ena världen till den andra (a.a.: 19). Även om betydelsen av den nämnda ändringsorientering inom sociologin är en annan, har denna aspekt en del gemensamt med tolkning

mellan olika språk och mellan representanter för olika kulturer, där tolken byter språk och uttrycksätt för att två olika världar ska kunna mötas. I prima vista är ändringsorientering ännu mer närvarande: tolken förmedlar inte endast från ett språk till ett annat, men övergår också från en skriftlig till en muntlig uttrycksform.

Enligt Choroszewicz m.fl. (2018: 259) handlar tolkutbildning bl.a. om professionell socialisering. Detta innebär att utbildning ska bidra till likartat agerande av alla inom samma profession och att utövarna lär sig vilka värderingar, normer och etiska regler utgör ramarna för det professionella beslutsfattandet.

Undersökningen är en kvalitativ enkätstudie med innehållsanalys. För att få fram tendenser i studenternas utveckling användes kvantitativa principer i samband med kvalitativ analys, dvs. analyserna är en kombination av kvantitativa uppgifter och innehållsanalys.

Studenterna på kursen *Tolking fra skrift til tale* vid OsloMets bachelorprogram fick svara på en enkät med flervalsfrågor både i början (januari 2023) och i slutet (april 2023) av kursen. Enligt Vehkalahti (2008: 44) är svarsprocenten en indikator för undersökningens reliabilitet. Han (ibid.) menar att det är vanligt med en svarsprocent på ca 50. Detta var fallet med svarsprocenten i min undersökning: av alla kursens studenter svarade ca hälften på enkäten. Ändå är gruppen liten, och när studentgruppen delades vidare in i två, blev antalet svar i båda grupperna ganska litet. Några alltomfattande konklusioner kan inte dras av resultaten, men vad gäller denna grupp studenter och denna kurs anser jag resultaten som pålitliga.

Alla studenterna hade tidigare erfarenhet av tolkning, också av prima vista. För att få svar på forskningsfrågan om hur bakgrunden påverkar inläringen användes längden på erfarenheten av tolkning som kriterium vid gruppindelningen. Studenterna placerades i grupper enligt erfarenhet på under eller över tio år. Även om tio års erfarenhet är ett osäkert kriterium när avsikten är att definiera professionell expertis (t.ex. Tiselius 2013: 32), var det i detta sammanhang det enda kriterium som kunde användas, då mer detaljerade uppgifter om erfarenhetens kontinuitet eller karaktär inte var tillgängliga. Denna indelning kunde också garantera studenternas anonymitet (se kap. 3).

Svaren analyserades genom att först gruppera dem tematiskt och sedan jämföra svaren i januari med svaren i april från båda studentgrupperna för att kunna se eventuella ändringstendenser. För att få ytterligare referensmaterial skickades en enkät till professionella tolkars norska förening och studenternas svar jämfördes med de professionella tolkarnas svar. Jämförelsen syftade till att se om studenters syn och inställning närmade sig de professionellas syn.

Studentgrupperna var små, men det var möjligt att se några förändringstendenser i båda grupperna. I stort kan det konstateras att variationen i studenternas svar var mindre i början (januari 2023) än i slutet (april 2023) av kursen. Det genomgående resultat som återfinns i alla teman i min undersökning är att svaren i slutet av kursen påminner varandra mer än i början av kursen. Det innebär att studenterna sinsemellan blivit mer enhetliga i sina inställningar till prima vista. Ett enhetligt förhållningssätt är också målet med professionsutbildning (se t.ex. Choroszewicz m.fl. 2018: 259).

I motsats till vad jag väntat mig, verkade den mest erfarna studentgruppen i sina svar vara den vars ändringsbenägenhet var störst. Dessutom visade de en självsäkrare attityd i förhållande till myndighetsrepresentanten.

I jämförelse med de professionella tolkarnas svar stämde studenternas, ofta de mest erfarna studenternas, svar tämligen bra överens med tendenserna i tolkarnas svar, men på några områden var de minst erfarna studenterna närmare de professionella i sina åsikter. Enkäterna ger dock inget svar på orsaken. Man kan fråga sig om de med mest erfarenhet medvetet har kunnat jämföra och testa sina nyförvärvade kunskaper mot tidigare erfarenhet och agerande, och därmed fått ny insikt i sin professionella praxis.

Den sista forskningsfrågan om professionalisering får inte ett entydig svar. I några teman närmar studenterna sig de professionella tolkarnas inställning, men tendensen är inte alltid gemensam för båda studentgrupperna. Inställningarna är också olika, när de med minst eller de med mest erfarenhet av tolkning har närmat sig de professionellas förhållningssätt. Det har dock skett ett entydig närmande mot de professionellas förhållningssätt i studentgruppen som helhet i ett tema, nämligen kommunikation.

Även om mina forskningsfrågor inte explicit omfattade prima vista som kommunikation, kom den kommunikativa synen tydligt fram i studenternas svar. Tolkens roll som förmedlare av kommunikation och den kommunikativa, interaktiva aspekten i tolkning betonas i prima vista-undervisningen vid OsloMet (se t.ex. delkap. 2.4.1 och 3.1.3). Även om studenterna också gav uttryck för synen på tolkning som översättning, t.ex. i flervalssvar som betonade terminologi i stället för åhörarvänlig framföring (se delkap. 4.3.3), var det en tydlig ändring i svaren mot större medvetenhet om det kommunikativa. Här kan det kanske konstateras att det har skett en parallell professionalisering både i studentgruppen och i förhållande till de professionella tolkarna.

Enkätsvaren avslöjar inte om de inställningar som studenterna ger uttryck för representerar den teoretiska kunskap som de lärt sig utantill, och har svarat utgående från det de tror förväntas av dem. Tolkens etiska regler är också välkända för alla tolkar i Norge, både nybörjare och de med längre erfarenhet då dessa i dag är lagstiftade som God tolkeskikk i tolkeforskriftens kap. 2. Det kan inte uteslutas att både studenterna och tolkarna har varit påverkade av sin kännedom om reglerna. Metoden i denna undersökning ger inte svar på om resultaten talar för en äkta förändring i studenternas inställning. Resultaten visar ändå att undervisningen har påverkat studenternas attityder och inställningar och har därmed åstadkommit professionell socialisering. Detta tar studenterna med sig till det professionella livet.

Efter avslutat forskningsprojekt, med facit i hand, har det varit lätt att se en del förbättringspotential i genomförandet av undersökningen. Den ursprungligen planerade fokusgruppsintervjun kunde ha gett värdefull tilläggsinformation till analysen. Syftet var att utgående från enkätsvaren genomföra en

fokusgruppsintervju med studenterna för att få kompletterande synpunkter på svaren jag fått (se kap. 3), men planen kunde inte genomföras.

Vehkalahti (2019 [2015]: 12) tar upp flera utmaningar med enkätundersökningar, när syftet är att forska i attityder och värderingar, speciellt med tanke på att utarbeta relevanta mätninginstrument.

Under analysen blev det tydligt att frågorna kunde ha varit flera och mer nyanserade. Studenternas och de professionella tolkarnas enkäter kunde ha varit enhetligare än de var i min undersökning, och på så sätt kunnat bidra till ökad jämförbarhet och mer detaljerade resultat.

Ytterligare intressant och relevant information kunde jag ha fått genom att gruppera och analysera studenternas svar enligt den språkliga bakgrunden: studenterna representerade två europeiska, ett asiatiskt och ett afrikanskt språk. Jag fick avstå från denna plan på grund av att gruppen var tämligen liten och språkgrupperna därmed ännu mindre; denna indelning hade äventyrat den utlovade anonymiteten.

Min förhoppning är ändå att resultaten från min studie kan bidra positivt till utveckling av prima vista-undervisningen, och inte minst ytterligare forskning i prima vista, inte bara vid Helsingfors universitet och OsloMet, men också vid andra högskolor och universitet i Norden.

Litteratur

- Aarhus Universitet. Institut for Kommunikation og Kultur, Uddannelse. 2023. *Efter- og videreuddannelse* <https://cc.au.dk/uddannelse/evu/master-i-konferencetolkning>. [Läst 1.10.2023.]
- Agrifoglio, Marjorie. 2004. Sight translation and interpreting: A comparative analysis of constraints and failures. *Interpreting* 6 (1): 43–67. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. [Läst som e-artikel 7.7.2023.]
- Angelelli, Claudia V. 2008. The role of the interpreter in the healthcare setting: A plea for a dialogue between research and practice. I: Valero-Garcés, Carmen & Martin, Anne (red.), *Crossing borders in community interpreting*. Benjamins Translation Library. EST Subseries. Volume 76. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. Publishing Company. S. 147–163.
- Angermeyer, Philipp Sebastian. 2023. Public service interpreting in court: Face-to-face interaction. I: Gavioli, Laura & Wadensjö, Cecilia (red.), *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting*. London & New York: Routledge. Chapter 8. DOI: 10.4324/9780429298202-11. [Läst 3.7.2023.]
- Brønnøysundregistrene. Nøkkelopplysninger fra Enhetsregisteret. [U.å.] <https://w2.brreg.no/enhet/sok/detalj.jsp?orgnr=986843140>. [Läst 1.8.2023.]
- Čeňková, Ivana. 2015. Sight Interpreting/Translation. I: Pöchhacker, Franz (red.), *The Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*. Abingdon: Routledge. S. 374–375.
- Chen, Wallace. 2015. Sight translation. I: Jourdenais, Reneé & Mikkelsen, Holly (red.), *The Routledge Handbook of Interpreting*. Abingdon: Routledge. S. 144–153.
- Chesterman, Andrew. 1997. *Memes of Translation. The spread of ideas in translation theory*. The Benjamins Translation Library. Vol. 22. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Chesterman, Andrew. 2015. Models of what processes? I: Ehrensberger-Dow, Maureen, Englund-Dimitrova, Birgitta, Hubscher-Davidson, Séverine & Norberg, Ulf (red.), *Describing Cognitive Processes in Translation*. Benjamins Current Topics. Vol. 77. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 7–20.
- Choroszewicz, Marta, Hildén, Tuija & Tsavro, Ekaterina. 2018. Asioimistulkkien koulutus ammatillisena sosiaalisena. I: Koskinen, Kaisa, Vuori, Jaana & Leminen, Anni-Kaisa (red.), *Asioimistulkkaus. Monikielisen yhteiskunnan arkea*. Tampere: Vastapaino. S. 257–280.
- Council of Europe. 2020. *Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Companion volume*. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>. [Läst 19.3.2023.]
- Diak1 = Diakonia-ammattikorkeakoulu. [U.å.] *Opetussuunnitelmat*. <https://opinto-opas.diak.fi/fi/43204/fi/14565/2019ASTU/339/year/2023>. [Läst 7.7.2023.]
- Diak2 = Diakonia-ammattikorkeakoulu. [U.å.] AMK-tutkinnot. *Tulkki (AMK), asioimistulkkaus*. <https://www.diak.fi/hakeminen/koulutukset/amk/tulkki-asioimistulkkaus/> [Läst 7.7.2023]
- Eskola, Antti. 1975. *Sosiologian tutkimusmenetelmät 2*. 2. upplaga. Porvoo/Helsinki: WSOY.
- EULITA, European Association for Legal Interpreters and Translators. 2013. *Code of ethics*. <https://www.eulita.eu/en/code-ethics/>. [Läst 7.7.2023.]
- Europeiska kommissionen. [U.å.] *Europeiska systemet för överföring av studiemeriter – ECTS*. <https://education.ec.europa.eu/sv/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/european-credit-transfer-and-accumulation-system> [Läst 19.3.2023.]
- Europeiska unionen / Europass. [U.å.] *Description of the eight EQF levels*. <https://europa.eu/europass/en/description-eight-eqf-levels> [Läst 7.7.2023.]

- Evers, Aino-Maija & Nevgi, Anne. 2009. Akateeminen johtaminen. I: Nevgi, Anne & Lindblom-Ylänne, Sari (red.), *Yliopisto-opettajan käsikirja*. Helsinki: WSOYpro Oy. S. 382–393. <http://hdl.handle.net/10138/330402>. [Läst 1.8.2023.]
- Fauske, Halvor. 2013 [2008]. Profesjonsforskningens faser og stridsspørsmål. I: Molander, Anders & Terum, Lars Inge (red.), *Profesjonsstudier*. 3. uppl. Oslo: Universitetsforlaget. S. 31–53.
- Felberg Radanovic, Tatjana & Nilsen, Anne Birgitta. 2017. Exploring Semiotic Resources in Sight Translation. *The Journal of Specialised Translation*. Issue 28 – July 2017. S. 230–245.
- Felberg Radanovic, Tatjana. 2022. Crisis communication and linguistic diversity in Norway during the covid-19 pandemic: Focus on interpreting and translation services. *Fitispos-international journal* 9 (1): 125–145. <https://fitisposij.web.uah.es/OJS/index.php/fitispos/issue/view/13> [Läst 7.7.2023.]
- Förordning (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare*. 1985. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-1985613-om-aukautorisation-av-tolkar_sfs-1985-613/ [Läst 7.8.2023.]
- Förordning om ändring i förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare*. 2016. SFS 2016:180. SFS 2016:180 Förordning om ändring i förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare (lagboken.se). [Läst 7.8.2023.]
- FÖTF & KAJ 2018 = Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och tolkförbund ry. & Käännösalan asiantuntijat KAJ. 2018. *SKTL ja KAJ vaativat ammattitulkkien käyttöä velvoittavaksi*. Mieliopidekirjoitus. *Helsingin Sanomat* 2.7.2018. <https://www.sktl.fi/?x18668=1660729> [Läst 21.3.2023.]
- FÖTF 2021 [2013] = Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och tolkförbund ry. 2021 [2013]. *Työkalupakki ammatilliselle ja asiakkaalle*. Työkalupakki ammatilliselle ja asiakkaalle - Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (sktl.fi) [Läst 20.9.2023.]
- FÖTF 2022 = Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och tolkförbund ry. 2022. *Kouvola-Helsingin kääntäjänkoulutuksen 50-vuotista taivalta juhlittiin Helsingin yliopistossa*. Nyhet. 13.5.2022. <https://www.sktl.fi/?x18668=3087265>. [Läst 2.10.2023.]
- FÖTF 2023a = Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och tolkförbund ry. 2023a. *Tulkausta eri menetelmillä*. https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkkaus/tulkiksi/tulkausta-eri-menetelmilla/ [Läst 5.8.2023.]
- FÖTF 2023b = Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och tolkförbund ry. 2023b. *Opiskelu*. https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkkaus/opiskelu/ [Läst 8.8.2023.]
- FÖTF 2023c = Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och tolkförbund ry. 2023c. *Yliopistokoulutus. Ammattikorkeakoulutus*. [Läst 5.8.2023.] https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkkaus/alalle-toihin/opiskelu/koulutusyksikot/
- Gile, Daniel. 2009 [1995]. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Revised edition. The Benjamins Translation Library. Volume 8. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Hale, Sandra & Napier, Jemina. 2020. *Forskningsmetoder i tolkning. En praktisk handledning*. (Övers. Ingrid Almqvist.) Nacka: Sköna konstler förlag.
- Halliday, M. A. K. 1994 [1985]. *An Introduction to Functional Grammar*. 2. uppl. London–New York: Arnold.
- Hartama-Heinonen, Ritva. 2013. Interlingual, intersemiotic, and intersystemic paths of translation. I: Hartama-Heinonen, Ritva & Kukkonen, Pirjo (red.), *Inter*. ATH Acta Translatologica Helsingiensia. Volume 2. Helsingfors: Helsingfors universitet, Nordica, Svensk översättning. S. 43–67.

- Havnen, Randi. 2021. *Sight translation – Safe translation? Exploring meaning-making and interaction from a multimodal perspective*. [Doktorsavhandling.] OsloMet Avhandling 2021 nr 12. Oslo: OsloMet.
- HI 2023 = Háskoli Íslands. 2023. Course Catalogue 2023–2024. ÍSE502G Translation. <https://ugla.hi.is/kennsluskra/index.php?tab=nam&chapter=namskeid&id=05502520236&namskra=0> [Läst 1.10.2023.]
- House, Juliane. 2012. Translation, interpreting and intercultural communication. I: Jackson, Jane (red.), *The Routledge Handbook of Language and Intercultural Communication*. London & New York: Routledge. S. 495–509.
- HU1 = Helsingfors universitet. 2023. *Opiskelu-palvelut. Koulutusohjelma opintotarjonta*. <https://studies.helsinki.fi/kurssit/koulutusohjelma?degreeProgramme=hy-DP-114257209&page=0&sort=dateDesc&studyLevel=urn%3Acode%3Astudy-level%3Aadvanced-studies> [Läst 22.10.2023.]
- HU2 = Helsingfors universitet. 2024. *Avoin yliopisto: Oikeustulkkauksen erikoistumisopinnot*. Avoin yliopisto: Oikeustulkkauksen erikoistumisopinnot | Helsingin yliopisto (helsinki.fi) [Läst 13.4.2024.]
- HU3 = Helsingfors universitet. 2024. *Opintojakso tra-cen350. Oikeustulkaustaito, englantia* <https://studies.helsinki.fi/kurssit/opintojakso/otm-b2322c83-72a7-4b66-a9c1-c34251fe0d12> [Läst 13.4.2024.]
- IMDi = Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. 2023. *Hvordan bli tolk?* <https://www.imdi.no/tolk/bli-tolk/> [Läst 2.10.2023.]
- Island.Is. [U.å.] *Certification of document translators and court interpreters*. <https://island.is/en/certification-of-document-translators-and-court-interpreters>. [Läst 1.10.2023.]
- Isolahti, Nina. 2013. *Tulkkauksen tarkkuus rikosoikeudenkäynnissä – saavuttamaton ihanne*. [Doktorsavhandling.] Tampereen yliopisto, Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö. Acta Universitatis Tamperensis 1892. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/94867/978-951-44-9329-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [Läst 15.10.2023.]
- Jiménez Ivars, Maria Amparo. 1999. *La traducción a la vista. Un análisis descriptivo*. [Doktorsavhandling.] Universidad Jaume I. <https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/10564/jimenez-tdx.pdf>. [Läst 13.8.2023.]
- Jääskeläinen, Riitta. 2010. Are all professionals experts? Definitions of expertise and reinterpretation of research evidence in process studies. I: Shreve, Gregory M. & Angelone, Erik (red.), *Translation and Cognition*. American Translators Association Scholarly Monograph Series (ATA). Vol. XV. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 213–227.
- Kammarkollegiet. 2019 [2018]. *God tolksed*. https://www.kammarkollegiet.se/download/18.27f1fe4c168c1d817515205f/1551777027993/God_tolksed_mars2019.pdf [Läst 7.8.2023.]
- Kammarkollegiet. 2022. *Så här går det till att bli auktoriserad tolk*. <https://www.kammarkollegiet.se/vara-tjanster/tolk/ansok-om-auktorisering-som-tolk/bli-auktorisering-tolk>. [Läst 7.8.2023.]
- Karinen, Risto, Luukkonen, Tuomas, Jauhola, Laura & Määttä, Simo. 2020. *Selvitys asioimistulkkauksen nykytilasta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:45. Helsingfors: Arbets- och näringslivsministeriet. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162434/TEM_2020_45.pdf?sequence=4&isAllowed=y. [Läst 10.9.2023.]

- Kessels, Joe & Korthagen, Fred. 2001. The Relation Between Theory and Practice: Back to the Classics. I: Korthagen, Fred A. J. (red.), *Linking Practice and Theory. The Pedagogy of Realistic Teacher Education*. IVLOS Institute of Education, Utrecht University, The Netherlands. Mahwah, New Jersey/London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. S. 20–31.
- Kivilehto, Marja. 2013. *Kan och vet – men hur? Översättningslärarens kunskapsgrunder i fokus*. [Doktorsavhandling.] Acta Universitatis Tamperensis 1831. Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/68135> [Läst 9.8.2023.]
- Koskinen, Kaisa, Vuori, Jaana & Leminen, Anni-Kaisa (red.). 2018a. *Asioimistulkkkaus. Monikielisen yhteiskunnan arkea*. Tampere: Vastapaino.
- Koskinen, Kaisa, Vuori, Jaana & Leminen, Anni-Kaisa. 2018b. Johdanto. I: Koskinen, Kaisa, Vuori, Jaana & Leminen, Anni-Kaisa (red.), *Asioimistulkkkaus. Monikielisen yhteiskunnan arkea*. Tampere: Vastapaino. S. 7–29.
- Kostiainen, Emma, Aalto, Eija, Hiljanen, Mikko & Tallavaara, Riitta. 2023. Opettajaopiskelijoiden reflektointiosaamisen kehittäminen. *Yliopistopedagogiikka. Journal of University Pedagogy* 1/2023. <https://lehti.yliopistopedagogiikka.fi/2023/06/22/opettajaopiskelijoiden-reflektointiosaamisen-kehittaminen/> [Läst 3.7.2023.]
- KP = Københavns Professionshøjskole. [U.å] Akademiuddannelsen i socialt arbejde. *Fagtolkens tolkefaglighed og tolkeetik*. <https://www.kp.dk/videreuddannelser/fagtolkens-tolkefaglighed-og-tolkeetik/#fagtolkens-tolkefaglighed-og-tolkeetik> [Läst 19.4.2024.]
- KU/KP = Københavns Universitet & Københavns Professionshøjskole. 2021. *Den nationale danske tolkeordning*. Rapport. Københavns <https://www.hk.dk/-/media/dokumenter/om-hk/afdelinger/hovedstaden/diverse-pdf/rapport-fra-ku-og-kp-om-den-nationale-danske-tolkeordning.pdf?la=da&hash=7923DB60DFA63B3A02B4DA1CC67C267A> [Läst 1.10.2023.]
- Lag om registret över rättstolkar*. 17.12.2015/1590. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2015/20151590>. [Läst 7.8.2023.]
- Lambert, Sylvie. 2004. Attention during Sight Translation, Sight Interpretation and Simultaneous Interpretation. *Meta: Journal des traducteurs – Translators' Journal* 49 (2): 294–306. <https://www.erudit.org/en/journals/meta/2004-v49-n2-meta770/009352ar/> [Läst 13.8.2023.]
- Larsson, Staffan. 2011 [1986]. *Kvalitativ analys – exemplet fenomenografi*. Serie: Teori, forskning, praktik. Linköping. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:253401/FULLTEXT01.pdf> [Läst 20.10.2023.]
- Lindblom-Ylänne, Sari, Nevgi, Anne, Hailikari, Telle & Wager, Maaret. 2009. Oppimisen arvioinnin teoriaa ja käytäntöä. I: Lindblom-Ylänne, Sari & Nevgi, Anne (red.), *Yliopisto-opettajan käsikirja*. Helsinki: WSOYpro Oy. S. 156–193. <http://hdl.handle.net/10138/330402>. [Läst 1.8.2023.]
- Mansikka, Jan-Erik. 2015. Att navigera mellan kognitiva kunskapsmål och praktiska färdighetsmål – ett ”case” från barnpedagogikens fält. I: Londen, Monica, Mickwitz, Åsa & Tiihonen, Susanne (red.), *”Hur svårt kan det vara?” En antologi om hur lärare inom den högre utbildningen förnyar undervisningen*. Finska, finskugriska och nordiska institutionen. Helsingfors universitet 2015. S. 154–169. <http://hdl.handle.net/10138/157590> [Läst 3.8.2023.]
- Molander, Anders. 2013. Profesjonelt skjøn i velferdsstaten: mekanismer for ansvarliggjøring. I: Molander, Anders & Smedby, Jens-Christian (red.), *Profesjonsstudier II*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Molander, Anders & Terum, Lars Inge. 2013 [2008]. Profesjonsstudier – en introduksjon. I: Molander, Anders & Terum, Lars Inge (red.), *Profesjonsstudier*. 3. oppl. Oslo: Universitetsforlaget. S. 13–27.

- Munday, Jeremy. 2008 [2001]. *Introducing Translation Studies. Theories and applications*. 2. uppl. London – New York: Routledge.
- MYH = Myndigheten för yrkeshögskolan. [U.å.] Tolkutbildning inom folkbildning. <https://www.myh.se/tolkutbildningar-inom-folkbildningen/studera-till-tolk>. [Läst 1.10.2023.]
- Määttä, Simo. 2015. Interpreting the discourse of reporting: The case of screening interviews with asylum seekers and police interviews in Finland. *Translation and Interpreting*. 7 (3): 21–35. <https://www.trans-int.org/index.php/transint/article/view/414>. [Läst 15.8.2023.]
- Määttä, Simo K., Kinnunen, Tuija, Probirskaja, Svetlana & Kuusi, Päivi. 2022. *Monikielinen viestintä ja kääntäminen koronapandemian aikana Suomessa: haasteet ja hyvät käytännöt*. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/352004> [Läst 7.7.2023.]
- Nevgi, Anne & Lindblom-Ylänne, Sari. 2009. Opetuksen linjakkuus – suunnittelusta arviointiin. I: Nevgi, Anne & Lindblom-Ylänne, Sari (red.), *Yliopisto-opettajan käsikirja*. Helsinki: WSOYPro. S. 138–155. DOI: <https://doi.org/10.31885/9789515150325>. [Läst 10.8.2023.]
- Nida, Eugene. 1964. *Toward a science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: Brill.
- Niemants, Natacha, Hansen, Jessica Pedersen Belisle & Stokoe, Elizabeth. 2023. The conversation analytic role-play method. How authentic data meet simulations for interpreter training. I: Gavioli, Laura & Wadensjö, Cecilia (red.), *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting*. London & New York: Routledge. Chapter 13. DOI: 10.4324/9780429298202-25. [Läst 3.7.2023.]
- Nilsen, Anne Birgitta & Monsrud, May-Britt. 2015. Reading skills for sight translation in public sector services. *Translation and Interpreting* 7 (3): 10–20. <https://www.trans-int.org/index.php/transint/article/view/362/206> [Läst 4.8.2023.]
- NOKUT = Nasjonalt organ for kvalitet i utdanning. [U.å.] Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring. *Nivåa i kvalifikasjonsrammeverket*. <https://www.nokut.no/norsk-utdanning/nasjonalt-kvalifikasjonsrammeverk-for-livslang-laring/> [Läst 7.7.2023.]
- Norsk tolkeforening (NTF). 2023. NTFs vedtekter. <https://tolkeforeningen.no/ntfs-vedtekter/> [Läst 19.7.2023.]
- OPH 2018 = Utbildningsstyrelsen. 2018. *Specialyrkesexamen i rättstolkning*. eGrunder OPH-180-2018 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/ammattilinen/3667909/tutkinnonosat>. [Läst 7.8.2023.]
- OPH 2021= Utbildningsstyrelsen. 2021. *Yrkesexamen i kontakttolkning*. eGrunder OPH 178–2018. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/ammattilinen/3689870/tiedot>. [Läst 19.3.2023.]
- OPH 2023= Utbildningsstyrelsen. 2023. *Yrkesinriktade examina*. <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/yrkesutbildning/yrkesinriktade-examina>. [Läst 2.10.2023.]
- OsloEconomics. 2023. *Tolkemonitor SPRÅK: Offentlige organers behov for tolketjenester i 2022*. Oslo: Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet. [Läst 10.7.2023.]
- OsloMet – storbyuniversitetet. [U.å.] *Autorisasjonsprøve i tolking*. <https://www.oslomet.no/studier/lui/tolking-offentlig-sektor>. [Läst 21.4.2024,]
- OsloMet – storbyuniversitetet. 2023a. *Autorisasjonsprøve i tolking*. <https://www.oslomet.no/om/lui/autorisasjonsprove-tolking>. [Läst 7.8.2023.]
- OsloMet – storbyuniversitetet. 2023b. *Ansatt: Siste nytt*. <https://ansatt.oslomet.no/siste-nytt/-nyhet/oslomet-er-5-ar> [Läst 21.9.2023.]
- Peltomaa, Liisa. 2019. Diplomikielenkääntäjästä vireä ammattikunta [Insändare.] Puheenvuorot. *Turun Sanomat* 3.1.2019 <https://www.ts.fi/puheenvuorot/4433244> [Läst 2.10.2023.]
- Proba Samfunnsanalyse. 2021. *Evaluering av autorisasjonsordningen for tolker*. Rapport 2021-2. Utarbeidet for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. <https://proba.no/wp->

- content/uploads/Rapport-2021-2-Evaluering-av-autorisasjonsordningen-for-tolker.pdf. [Läst 30.1.2023.]
- Proba Samfunnsanalyse. 2022. *Tolkers arbeidsforhold og markedet for tolketjenester*. Rapport 2022-11. Utarbeidet for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. <https://proba.no/rapport/tolkers-arbeidsforhold-og-markedet-for-tolketjenester>. [Läst 29.7.2023.]
- Pöchhacker, Franz. 2016 [2004]. *Introducing Interpreting Studies*. 2. uppl. London & New York: Routledge.
- Rønnestad, Michael Helge. 2013 [2008]. Profesjonell utvikling. I: Molander, Anders & Terum, Lars Inge (red.), *Profesjonsstudier*. 3. uppl. Oslo: Universitetsforlaget. S. 279–294.
- SAOL = *Svenska Akademiens ordlista*. 2015. <https://svenska.se> [Läst 15.4.2023. [Läst 10.10.2023.]
- Setton, Robin & Dawrant, Andrew. 2016. *Conference Interpreting. A Complete Course*. The European Society for Translation Studies (EST) Subseries. Vol. 120. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Shreve, Gregory M., Lacruz, Isabel & Angelone, Erik. 2010. Cognitive effort, syntactic disruption, and visual interference in a sight translation task. I: Shreve, Gregory M. & Angelone, Erik (red.), *Translation and Cognition*. American Translators Association Scholarly Monograph Series (ATA). Volume XV. Amsterdam: John Benjamins. S. 63–84.
- Shreve, Gregory M., Lacruz, Isabel & Angelone, Erik. 2011. Sight translation and speech disfluency: Performance analysis as a window to cognitive translation processes. I: Alvstad, Cecilia, Hild, Adelina & Tiselius, Elisabet (red.), *Methods and Strategies of Process Research. Integrative approaches in Translation Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 93–120.
- Skaaden, Hanne. 2020. Ethics and profession. I: Phelan, Mary, Rudvin, Mette, Skaaden, Hanne & Kermit, Patrick Stefan (red.), *Ethics in Public Service Interpreting*. London: Routledge. S. 147–201.
- Ślusarczyk, Paulina. 2023. Takk for hjelpen (og et spørsmål). Privat e-postmeddelande som svar till Kristiina Antinjuutti 1.8.2023.
- SO = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. 2022. <https://svenska.se> [Läst 15.4.2023.]
- Stenvall, Annika. 2021. *Konferenssitulkkien prima vista -tulkkausratkaisut*. Pro gradu -tutkielma. Humanistinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/331130> [Läst 31.7.2023.]
- SU = Stockholms universitet. Tolk- och översättarinstitutet. Översättningsvetenskap: tolkning och översättning. [U.å.] *Masterprogram i tolkning, inriktning tolkning*. <https://www.su.se/sok-kurser-och-program/htolo-htto-1.412759> [Läst 22.10.2023.]
- Svennevig, Jan. 2018 [2009]. *Språklig samhandling. Innføring i kommunikationsteori og diskursanalyse*. 2. utg., 6. uppl. Oslo: Landslaget for norskundervisning. Cappelen akademisk forlag.
- Tiittula, Liisa & Hirvonen, Maija. 2015. Intermodaalinen kääntäminen ja tulkkaus. I: Aaltonen, Sirkku, Siponkoski, Nestori & Abdallah, Kristiina (red.), *Käännetyt maailmat. Johdatus käännösviestintään*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. S. 252–271.
- Tipton, Rebecca & Furmanek, Olgierda. 2016. *Dialogue Interpreting. A Guide to Interpreting in Public Services and the Community*. Routledge Interpreting Guides. New York: Routledge.
- Tiselius, Elisabet. 2013. *Experience and Expertise in Conference Interpreting. An Investigation of Swedish Conference Interpreters*. [Doktorsavhandling.] Bergen: Universitas Bergensis. <https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/8747/dr-thesis-2013-Elisabet-Tiselius.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Läst 23.2.2023.]
- Tolkeforskriften. 2021. *Forskrift til tolkeloven (tolkeforskriften)*. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2021-09-13-2744>. [Läst 7.8.2023.]

- Tolkeloven. 2021. *Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven)*.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-11-79>. [Läst 7.8.2023.]
- TUNI = Tammerfors universitet. Tutkinto-ohjelma, lukuvuosi 2023–2024. [U.å.] *Monikielisen viestinnän ja käännöstiiteen maisteriohjelma*.
<https://www.tuni.fi/opiskelijanopas/opintotiedot/tutkinto-ohjelmat/otm-11430137-90f9-4e13-9b78-8433eb66ea0a?year=2023> [Läst 22.10.2023.]
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2018 [2002]. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- TÖI 2022 = Stockholms universitet, Institutionen för svenska och flerspråkighet, Tolk- och översättarinstitutet. 2022. *Kursplan för kurs på grundnivå. Tolkning i offentlig sektor I, ryska*.
https://sisu.it.su.se/pdf_creator/47344/72931. [Läst 8.8.2023.]
- Vehkalahti, Kimmo. 2019 [2014]. *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsinki: Helsingin yliopisto / Finn Lectura. DOI: 10.31885/9789515149817 [Läst 12.7.2023, utgiven som pdf 2019.]
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol. 2006. *Tolkning på olika nivåer av professionalitet*. [Doktorsavhandling.] Acta Wasaensia Nr 153. Språkvetenskap 29. Vasa: Universitas Wasaensis.
https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7635/isbn_952-476-123-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [Läst 7.8.2023.]
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol. 2011. Developing professional thinking and acting within the field of interpreting. I: Alvstad, Cecilia, Hild, Adelina & Tiselius, Elisabet (red.), *Methods and Strategies of Process Research*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 301–315.
- Viljanmaa, Anu, Määttä, Simo K. & Vik, Gun-Viol. 2022. Ammattitaitoinen oikeustulkki viranomaisen apuna. *Poliisi ja Oikeus*. 92 (3): 24–26.
<https://www.spjl.fi/app/uploads/2023/05/PO0322-WWW-HQ.pdf>. [Läst 13.8.2023.]
- Wadensjö, Cecilia. 1998a. *Interpreting as Interaction*. [Doktorsavhandling.] London & New York: Longman.
- Wadensjö, Cecilia. 1998b. *Kontakt genom tolk*. Stockholm: Dialogos.
- Wadensjö, Cecilia & Gavioli, Laura. 2023. Introduction. I: Gavioli, Laura & Wadensjö, Cecilia (red.), *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting*. London & New York: Routledge. DOI: 10.4324/9780429298202-1 [Läst 3.7.2023.]
- Wibeck, Viktoria. 2010 [2000]. *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Åbo. [U.å.] *Studiestad Åbo. Kom och studera i Åbo. Diakonia-yrkeshögskola*.
<https://www.turku.fi/sv/studiestad-abo/kom-och-studera-i-abo/yrkeshogskoleutbildning-och-universitetsutbildning-i-abo> [Läst 22.10.2023.]

Bilagor

Bilaga 1. Programplan for bachelorstudium i tolking i offentlig sektor ved OsloMet

Studie-år	Emne	Læringsutbytte	Om-fang
1.	Yrkesetikk og profesjons-kunnskap	Studenten <ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om anvendt yrkesetikk og grensene for tolkens ansvarsområde - har kunnskap om tolkens plass i den institusjonelle samtalen med basis i relevante teoretiske modeller - har kunnskap om språk og tospråklighet som fenomen og som tolkens verktøy	15 sp
1.	Konsekutiv tolking av dialog	Studenten <ul style="list-style-type: none"> - kan anvende kunnskap om yrkesetikken og grensene for tolkens ansvarsområde i egen tolking - kan anvende kunnskap om språk og tospråklighet som fenomen og som tolkens verktøy i egen tolking - har bred kontrastiv kunnskap om forholdet mellom norsk og tolkespråket	15 sp
1.	Tolke- og oversetterfagets historie	Studenten <ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om teoretiske modeller og hovedproblemstillinger innen oversettelse og tolking i et historisk perspektiv - har kunnskap om hovedproblemstillinger innen profesjonsutvikling av tolking i offentlig sektor og tolkens yrkesidentitet	15 sp
2.	Tolkens kommunikative kompetanse	Studenten <ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om ulike teorier knyttet til språk og kommunikasjon - har kunnskap om kontekst, sjanger og register - har kunnskap om hva som kjennetegner akademiske tekster	15 sp
2.	Tolking fra skrift til tale	Studenten <ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om ulike prosesser knyttet til metoden tolking fra skrift til tale - har kunnskap om leseferdigheter knyttet til tolking fra skrift til tale - har kunnskap om språklige utfordringer ved muntlig gjengivelse av skriftlig tekst på norsk og tolkespråket	15 sp
2.	Kulturell og individuell variasjon i tolking	Studenten <ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om sentrale temaer, teorier og problemstillinger i forskning knyttet til kulturelt og individuelt mangfold	15 sp

		- har kunnskap om profesjonsutøvelse i en flerkulturell kontekst	
3.	Tolking av monologer – hukommelse og notattekniikk	Studenten - kan diskutere årsaksforklaringer og gjennomføre reflekterte vurderinger relatert til yrkesutøvelse i en flerkulturell kontekst	30 sp
3.	Simultantolking	Studenten - har god kunnskap om den simultane tolkeprosessen - har god kontrastiv kunnskap om forholdet mellom norsk og tolkespråket - har god kunnskap om tekst og diskurs og ulike modaliteter som analytiske verktøy for simultantolking	15 sp
4.	Fjerntolking	Studenten - har kunnskap om praktisk-teoretiske hovedproblemstillinger knyttet til fjerntolking - har kunnskap om tolketekniske muligheter og begrensninger ved gjennomføring av fjerntolking	15 sp
4.	Tolking i komplekse møter	Studenten - har kunnskap om konteksten til ulike møter med flere deltakere, som for eksempel i rettsforhandlinger, tverrfaglige møter i helsevesen og barnevern m.m. - har grunnleggende kunnskap om tolketekniske metoder ved gjennomføring av tolking i komplekse møter	15 sp
4.	Bacheloroppgave	Studenten - har kunnskap om sentrale vitenskapsteoretiske spørsmålsstillinger i tolkeforskning - har kunnskap om sentrale spørsmål knyttet til forskningsmetoder med relevans for studier av virksomhet innenfor tolkeyrket - har kunnskap om sentrale praktiske og faglige utfordringer i tolkens virksomhet som er utviklet gjennom bacheloroppgaven - har kunnskap om det emnet som den enkelte har fordypet seg i gjennom bacheloroppgaven	15 sp
Omfang totalt			180 sp

Källa: <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/programplan/TLKBA/2023/V%C3%85R> [Läst 8.7.2023.]

Bilaga 2. Litteraturlista for prima vista -tolking vid bachelorstudium vid OsloMet – storbyuniversitetet

TLK3400/TLK3401/TLK3402 - Tolking fra skrift til tale (2023-V)

Obligatorisk pensum

1. Wallace C. Sight translation. I: Baigorri Jalón J, Jourdenais R, Mikkelson H, red. The Routledge handbook of interpreting / [electronic resource]. Routledge; 2015:144–153.
2. Agrifolio M. Sight translation and interpreting: A comparative analysis of constraints and failure. *Interpreting : international journal of research and practice in interpreting*. 2004;6(1):43–67. doi:<https://doi.org/10.1075/intp.6.1.05agr>
3. Akbari A. Needed skills and strategies to improve the efficiency of sight translation in classroom context. *Journal of Translation and Technical Communication Research*. 2017;10(1):22–34.
4. Angelelli CV. The Role of Reading in Sight Translation: Implications for Teaching. *The ATA Chronicle (Translation Journal of the American Association of Translators)*. 1999;28(5):27–30.
5. Felberg TR. Utdfordringer ved prima vista tolking i asyLintervjuer. *FLEKS: Scandinavian Journal of Intercultural Theory and Practice*. 2015;2(1). doi:10.7577/fleks.1297
6. Felberg T, Nilsen A. Exploring Semiotic Resources in Sight Translation. *Journal Of Specialised Translation*. 2017;(28):230–249. http://www.jostrans.org/issue28/art_felberg.php
7. Gile D. Basic concepts and models for interpreter and translator training. Bd v. 8. John Benjamins Pub Co; 2009.
8. Hale S, Campbell S. The interaction between text difficulty and translation accuracy. *Babel : revue internationale de la traduction = international journal of translation*. 2002;48(1):14–33. doi:<https://doi.org/10.1075/babel.48.1.02hal>
9. Havnen R. Multimodal and Interactional Aspects of Sight Translation – A Critical Review. *FITISPos International Journal Public Service Interpreting and Translation*. 2019;6(1):91–106. <https://fitisposij.web.uah.es/OJS/index.php/fitispos/article/view/206>
10. Lambert S. Shared attention during sight translation, sight interpretation and simultaneous interpretation. *Meta : Journal des traducteurs*. 2004;49(2):294–306. <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2004-v49-n2-meta770/009352ar.pdf>
11. Lee J. What Skills Do Student Interpreters Need to Learn. *Meta : Journal des traducteurs*. 2012;57(3):694–714. <https://www.erudit.org/en/journals/meta/2012-v57-n3-meta0694/1017087ar.pdf>
12. Li X. Sight translation as a topic in interpreting research: Progress, problems, and prospects. *Across Languages and Cultures*. 2014;15(1):67–89. doi:10.1556/Acr.15.2014.1.4
13. Nilsen AB, Monsrud MB. Reading Skills for Sight Translation in Public Sector. *Translation and Interpreting*. 2015;7(3):10–20. <http://www.trans-int.org/index.php/transint/article/view/362>
14. Pym A. A typology of translation solutions. *Journal Of Specialised Translation*. 2018;(30):41–65. http://www.jostrans.org/issue30/art_pym.php
15. Roe A. *Lesedidaktikk : etter den første leseopplæringen*. 3. utg. Universitetsforl; 2014.
16. Scollon R. Reading as social interaction: The empirical grounding of reading. *Semiotica*. 1998;118(3-4):281–294. doi:10.1515/semi.1998.118.3-4.281
17. Scollon R, Scollon SW. Multimodality and language: A retrospective and prospective view. I: Jewitt C,

red. The Routledge handbook of multimodal analysis. Routledge; 2009:170–180.

18. Shreve GM, Lacruz I, Angelone E. Cognitive Effort, Syntactic Disruption, and Visual Interference in a sight translation task. I: Shreve GM, Angelone E (red. ., red. Translation and Cognition. John Benjamins Publishing Company; 2010:63–84.

19. Viaggio S. The praise of sight translation. The Interpreter's Newsletter. 1995;(6):33–42.
<https://www.openstarts.units.it/bitstream/10077/4784/1/ViaggioIN6.pdf>

20. Weber W. The Importance of Sight Translation in an Interpreter Training Program. I: Bowen M, Bowen D (red. ., red. Interpreting yesterday, today, and tomorrow. Bd v. 4. John Benjamins Pub Co; 2008:VIII, 185 s.

21. Zethsen KK. Oversættelsesstrategier. Anglo files. 2001;(21):43–48.

22. Randi Havnen. Where did the footnote go? How the change of mode in sight translation affects meaning-making. The Journal of Specialised Translation. 2020;(34).
https://jostrans.org/issue34/art_havnen.pdf

23. Amparo Jimenez Ivars. Sight Translation and Written Translation. A Comparative Analysis of Causes of Problems, Strategies and Translation Errors within the PACTE Translation Competence Model. FORUM. 2008;6(2):79–104. doi:10.1075/forum.6.2.05iva

24. González LP. Multimodality in Translation and Interpreting Studies: Theoretical and Methodological Perspectives. I: Bermann S, Porter C, red. A Companion to Translation Studies. John Wiley & Sons, Ltd; 2014:119–131.

25. Skovholt K, Veum A. Tekstanalyse : ei innføring. Cappelen Damm akademisk; 2014.

26. Havnen R. Fight for focus: attention and agency in sight-translated interaction. Perspectives, studies in translatology. ahead-of-print(ahead-of-print):1–18. doi:10.1080/0907676X.2021.1892785

Källa: https://bilibsys-xp.alma.exlibrisgroup.com/leganto/readinglist/lists/8589275520002212?courseCode=UE_215_TLK3400_1_2023_V%C3%85R_1 [Läst 8.7.2023.]

Bilaga 3. Inlärningsmål av studieavsnittet i prima vista-tolkning vid bachelorstudium vid OsloMet – storbyuniversitetet

Kunnskap

Studenten

- har kunnskap om ulike prosesser knyttet til metoden tolking fra skrift til tale
- har kunnskap om leseferdigheter knyttet til tolking fra skrift til tale
- har kunnskap om språklige utfordringer ved muntlig gjengivelse av skriftlig tekst på norsk og tolkespråket.

Ferdigheter

Studenten

- kan tolke fra skrift til tale og løse utfordringer ved muntlig gjengivelse av skriftlig tekst på norsk og tolkespråket ved bruk av ulike strategier tilpasset tekst og kontekst
- kan evaluere egen tolking slik at hun/han selvstendig kan arbeide videre med å utvikle tolkekompetanse- og strategier mellom norsk og tolkespråket

Generell kompetanse

Studenten

- har kompetanse om tolking fra skrift til tale som tolkefaglig disiplin
- kan reflektere akademisk om tolking fra skrift til tale
- kan integrere kunnskap om ulike modaliteter i tolking mellom norsk og tolkespråket

Källa: <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/TLK3400/2022> [Läst 8.7.2023.]

Bilaga 4. Spørreskjema 1. Om tolking fra skrift til tale 25.1.2023

BAKGRUNNSINFORMASJON

1. Tolkespråk i kombinasjon med norsk:

2. Yrkesaktiv tolk:

- ja
 nei

3. Tolkeerfaring (kun ett kryss):

- ingen
 opp til 2 år
 2–5 år
 5–10 år
 over 10 år

4. Tolkeerfaring sektorvis – har tolket hos (kryss av alle du har tolket hos):

- helsevesen (f.eks. sykehus, legekontor)
 politi
 domstol
 barnehage
 skole
 barnevern
 NAV
 andre, hvilke:

TOLKING FRA SKRIFT TIL TALE

5. Jeg har tolket skrift til tale (prima vista) hos (kryss av alle du har tolket hos):

- helsevesen (f.eks. sykehus, legekontorer)
 politi
 domstol
 barnehage
 skole
 barnevern
 NAV
 andre, hvilke:
 Jeg har ikke tolket skrift til tale.

6. Kjennetegnende for tolking fra skrift til tale (kryss alle de alternativene som du synes er riktige):

- inneholder viktigere informasjon enn den muntlige samtalen
 skriftlige dokumenter burde heller blitt sendt til skriftlig oversettelse
 stressende på grunn av tidspress
 skriftlig informasjon vekker større respekt hos kunden
 kunden/klienten/pasienten har vanskeligere å forstå budskapet
 Annet:

7. Ditt kjennskap til dokumenter du skal

oversette muntlig (kryss av alle de alternativene som du synes er riktige):

- Jeg blir bedt om å oversette en tekst jeg ikke har sett før.

- Jeg får teksten i god tid før jeg møter opp på tolkeoppdraget.
 Jeg blir bedt om å tolke en tekst over ett tema som er blitt behandlet på møtet.
 Teksten leses opp i sekvenser og jeg tolker konsekutivt, jeg kan følge med i teksten.
 Teksten leses opp uten pauser, jeg kan følge med i teksten og tolker simultant.
 Annet:

8. Metoden du bruker / vil bruke ved prima vista (kryss av alle de alternativene som du synes er riktige):

- Jeg leser hele teksten før jeg begynner å tolke.
 Jeg tolker setning for setning, og leser hele setningen før jeg tolker.
 Jeg tolker avsnitt for avsnitt og leser hele avsnittet før jeg tolker.
 Jeg tolker fortløpende mens jeg leser.
 Jeg kan stille spørsmål til fagpersonen om innholdet.
 Jeg kan stille spørsmål til alle dem jeg tolker for.
 Jeg kan slå opp ukjente uttrykk.
 Jeg gjør en sammenfattning av en lengre tekst.
 Jeg kan nekte å tolke prima vista, hvis teksten er uoverkommelig for meg.
 Annet:

9. Største utfordringer ved å tolke skriftlige dokument er vanligvis (kryss av alle de alternativene som du synes er riktige):

- komplisert setningsbygning
 ukjent/komplisert ordforråd
 komplisert innhold
 ukjent innhold
 tidspress
 mangel på terminologi på målspråket
 formulering av motsvarende setninger på målspråket
 Annet:

10. Hva fokuserer du på ved prima vista-tolking?

- Terminologien, prøver å gjengi den så nøyaktig som mulig.
 På beslutningen eller avgjørelsen.
 På stilen, prøver å beholde samme stilnivået som skriften.
 På lettforståelig gjengivelse på målspråk, kan forenkle utsagnet i forhold til skriften.
 Annet:

11. Er det noe annet som du synes er relevant for tolking fra skrift til tale?

Bilaga 5. Spørreskjema 2. Om tolking fra skrift til tale 23.4.2023

BAKGRUNNSINFORMASJON

1. Tolkespråk i kombinasjon med norsk:

2. Yrkesaktiv tolk:

- ja
 nei

3. Tolkeerfaring (kun ett kryss):

- ingen
 opp til 2 år
 2–5 år
 6–10 år
 over 10 år

4. Tolkeerfaring sektorvis – har tolket hos (kryss av alle du har tolket hos):

- helsevesen (f.eks. sykehus, legekontorer)
 politi
 domstol
 barnehage
 skole
 barnevern
 NAV
 andre, hvilke:

TOLKING FRA SKRIFT TIL TALE SIDEN KURSET STARTET

5. I løpet av de siste tre månedene har jeg tolket fra skrift til tale hos:

- Jeg har bare tolket fra skrift til tale i undervisningen.
 helsevesen (f.eks. sykehus, legekontorer)
 politi
 domstol
 barnehage
 skole
 barnevern
 NAV
 andre, hvilke

6. Kjennetegnende for tolking fra skrift til tale (sett kryss ved alle de alternativene som du synes stemmer):

- inneholder viktigere informasjon enn den muntlige samtalen
 skriftlige dokumenter burde heller blitt sendt til skriftlig oversettelse
 stressende på grunn av tidspress
 vekker større respekt hos kunden/klienten/pasienten, når informasjon er skriftlig
 kunden/klienten/pasienten har vanskeligere å forstå budskapet
 Annet

7. Ditt kjennskap til dokumenter du skal tolke (sett kryss ved alle de alternativene som du synes stemmer):

- Jeg får teksten i god tid før jeg møter opp på tolkeoppdraget.

- Jeg blir bedt om å tolke en tekst jeg ikke har sett før.
 Jeg blir bedt om å tolke en tekst over ett tema som er blitt behandlet på møtet.
 Jeg tolker teksten på det andre språket direkte fra dokumentet (uten forutgående oppløsing på norsk).
 Teksten leses opp i sekvenser og jeg tolker konsekutivt, jeg kan følge med i teksten.
 Teksten leses opp uten pauser, jeg kan følge med i teksten og tolker simultant.
 Annet:

8. Metoden du har brukt ved tolking fra skrift til tale:

- Jeg leser hele teksten før jeg begynner å tolke/oversette muntlig.
 Jeg tolker setning for setning, og leser hele setningen før jeg tolker.
 Jeg tolker fortløpende mens jeg leser.
 Jeg kan stille spørsmål til fagpersonen om innholdet.
 Jeg kan stille spørsmål til alle dem jeg tolker for.
 Jeg kan slå opp ukjente uttrykk.
 Jeg gjør en sammenfattning av en lengre tekst.
 Jeg kan nekte å tolke prima vista, hvis teksten er uoverkommelig for meg.
 Annet:

9. Hvordan gjengir du grafikk, tabeller ol.?

10. Utfordringer ved å tolke skriftlige dokumenter er vanligvis (sett kryss ved alle de alternativene du synes er riktige):

- komplisert setningsbygning
 ukjent/komplisert terminologi og ordforråd
 komplisert innhold
 ukjent innhold
 tidspress
 mangel på terminologi på målspråket
 formulering av motsvarende setninger på målspråket
 Annet:

11. Hva fokuserer du på i tolking fra skrift til tale?

- Terminologien, prøver å gjengi den så nøyaktig som mulig.
 På beslutningen eller avgjørelsen.
 På stilen, prøver å beholde samme stilnivået som skriften.
 På lettforståelig gjengivelse på målspråk, kan forenkle utsagnet i forhold til skriften.
 Annet:

12. Annet du synes er relevant for tolking fra tekst til tale eller vil kommentere

Bilaga 6. Enkäten till de professionella tolkarna i juli 2023

De professionella tolkarna svarade på dessa påståenden med sex alternativ: alltid, ofta, ibland, sällan, aldrig, vet ej / vill inte svara

1. Skreven tekst inneholder viktigere informasjon enn muntlig samtale.
2. Skriftlige dokumenter burde heller blitt sendt til skriftlig oversettelse.
3. Tolking fra skrift til tale er stressende pga. tidspress.
4. Skreven tekst vekker større respekt hos samtaleparten enn muntlig tale.
5. Lytteren har det vanskeligere å forstå informasjonen ved tolking fra skrift til tale.
6. Jeg får teksten i god tid før jeg møter opp på tolkeoppdraget.
7. Jeg blir bedt om å tolke en tekst jeg ikke har sett før.
8. Jeg blir bedt om å tolke en tekst over et tema som er blitt behandlet tidligere på samme møtet.
9. Teksten leses opp i sekvenser, jeg kan følge med i teksten og tolker konsekutivt.
10. Teksten leses opp uten pauser, jeg kan følge med i teksten og tolker simultant.
11. Jeg tolker teksten direkte fra dokumentet uten at f. eks. fagpersonen leser den opp på norsk.
12. Jeg leser eller skummer over hele teksten før jeg begynner å tolke.
13. Jeg leser hele setninger, setning for setning, før jeg tolker.
14. Jeg leser eller skumleser ikke teksten, men tolker fortløpende mens jeg leser teksten for første gang.
15. Ved problematiske uttrykk kan jeg stille spørsmål til samtalepartene.
16. Jeg kan slå opp ukjente/problematiske uttrykk under tolking.

Övriga frågor

1. Hva fokuserer du mest på i tolking fra skrift til tale? Velg høyst tre (3) alternativer.: På terminologien, prøver å gjengi termene så nøyaktig som mulig.
2. Hva fokuserer du mest på i tolking fra skrift til tale? Velg høyst tre (3) alternativer.: På hovedinnholdet, f. eks. beslutningen eller avgjørelsen.
3. Hva fokuserer du mest på i tolking fra skrift til tale? Velg høyst tre (3) alternativer.: På stilen, prøver å beholde samme stilnivået som skriften.
4. Hva fokuserer du mest på i tolking fra skrift til tale? Velg høyst tre (3) alternativer.: På å gjøre teksten lyttbar.
5. Hva fokuserer du mest på i tolking fra skrift til tale? Velg høyst tre (3) alternativer.: På å forenkle teksten i forhold til skriften.
6. Hvordan gjengir du grafikk, tabeller, overskrifter, ikke-verbale elementer, ukjent innhold, kompliserte uttrykk el.? Beskriv fritt.
7. Er det noe annet du synes er relevant for tolking fra skrift til tale? Beskriv fritt.
8. Her kan du kommentere undersøkelsen, spørsmålene osv.

Bilaga 7. Intervjufrågor till läraren

Om läremål

1. Vilke er läremålene på kurset?
2. Hvordan definerer du profesjonell tolking fra skrift til tale?
3. Vilke kompetanser og ferdigheter trenger en tolk for å kunne utføre tolking fra skrift til tale i offentlig sektor? Varierer kravene/forventningene fra fagområde til fagområde? Vilke delkompetanser legger du spesielt vekt på i undervisningen?
4. Vilke undervisningsmetoder har du valgt og hvorfor?
5. Er noen undervisningsmetoder viktigere enn noen andre? Vilke er de viktigste?
6. Vilke teksttyper og øvelser har du anvendt deg av?

Om gruppen

1. Hvordan vil du beskrive gruppen?
  - a. Generelt, i starten og ved avsluttende øvelser/prøver?
2. Oppnåelse av læremål
  - a. Er det mulig å påpeke noen personlige ferdigheter eller arbeidsmetoder som bebuder god oppnåelse av læremål?

Annet

1. Annet viktig, som jeg ikke har spurt om?

Suomenkielinen lyhennelmä

Helsingin yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma

Käännös- ja tulkkausviestintä, kielipari ruotsi ja suomi

Kristiina Antinjuntti: Koulutuksella uusi asenne prima vista -tulkkaukseen – Laadullinen

kyselytutkimus OsloMet – storbyuniversitetetin tulkkiopiskelijaryhmästä

Maisterintutkielma 73 s., liitteitä 9 s. ja suomenkielinen lyhennelmä 7 s.

Huhtikuu 2024

1 Johdanto

Viranomaisen ja yksittäisen asiakkaan kohtaamisissa tarvitaan tulkkia silloin, kun viranomaisella ja asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä. Suomen kielessä institutionaalisten keskustelujen tulkkauksen nimitykseksi on vakiintunut *asioimistulkkaus* (Koskinen, Vuori & Leminen 2018a). Joissakin asioimistulkaustilanteissa voi olla tarpeen välittää kieleltä toiselle myös kirjoitetun tekstin sisältöä. Kyseessä voi olla esimerkiksi kolmannen osapuolen laatima tiedote tai tapaamisen aikana laadittu raportti, jonka sisältö tulee saattaa asiakkaan tietoon toisella kielellä kuin millä asiakirja on kirjoitettu. Kirjoitettua tekstiä voidaan pitää joko tulkattavan puheen tukena tai itsenäisesti tulkattavan sisällön lähteenä. (Määttä 2015: 27–29.) Prosessissa yhdistyy tulkin kannalta useita kognitiivisia prosesseja: lukeminen ja mahdollisesti kuunteleminen, mikäli teksti myös luetaan lähtökielellä, tulkkaukseen liittyvä käännösprosessi eli kielikoodin vaihtaminen sekä tulkkeen tuottaminen puheen keinoin. Menetelmä tunnetaan yleisesti nimellä *prima vista -tulkkaus*, ja sitä pidetään edellä mainituista syistä kognitiivisesti muita tulkkausmenetelmiä kuormittavampana (ks. esim. Čeňková 2015: 375).

Eräät tutkijat (ks. esim. Agrifoglio 2004: 43; Felberg & Nilsen 2017: 230) pitävät menetelmää kääntämisen ja tulkkauksen hybridimuotona. Tulkkien suhtautuminen prima vistaan on usein ollut varauksellista – itse asiassa menetelmää ei joidenkin tulkkien mielestä pitäisi käyttää lainkaan (ks. esim. Stenvall 2021: 38). Koska prima vista jakaa mielipiteitä, vaikka on tulkkausmenetelmänä suhteellisen yleinen, olen halunnut maisterintutkielmassani selvittää, miten koulutus vaikuttaa tulkkien asennoitumiseen menetelmää kohtaan. Saadakseni käsityksen opiskelijoiden asennemuutoksesta prima vista -koulutuksen aikana olen hakenut vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia käsityksiä opiskelijoilla on prima vista -tulkkauksesta kommunikoinnin muotona ennen kuin he ovat osallistuneet prima vistan opetukseen ja millaisia sen jälkeen?
2. Millaisia muutoksia opiskelijoiden prima vista -käsityksissä voi tunnistaa opetusjakson loppuvaiheessa?
3. Miten opiskelijoiden eri mittainen julkissektorin tulkkauskokemus vaikuttaa prima vista -käsityksiin ja niiden muutoksiin?
4. Millaisia muutoksia prima vista -tulkkaukseen suhtautumisessa voidaan pitää opiskelijoiden ammatillisena sosiaalisena?

2 Tulkkaus professioammattina

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä olen käyttänyt sosiologien Molanderin ja Terumin (2008: 13) professioammattiteoriassa kehitettyä prima vistan tulkkauskehystä ja sen sovellettua versiota, jonka Skaaden (2020: 151) on kehittänyt. Choroszewicz ym. (2018: 259) ovat korostaneet, että tulkkipäätöksissä on kyse muun muassa ammatillisesta sosiaalisesta. Sosiaalisella on keskeinen asema kaikissa ammateissa, sillä se vaikuttaa yhtenäistävällä tavalla ammatin harjoittajien toimintaan ja päätöksentekoon (mp.).

Edellä mainittujen lisäksi tutkielmani teoreettiseen perustaan ovat keskeisesti vaikuttaneet prima vistan tutkimukset Määttä, Havnen, Nilsen ja Felberg. On myös mainittava, että Wadensjön 1990-luvulla esittelemä käsitys tulkkauskehystä näkyy tarkastelussani ja kysymysten laadinnassa sekä mahdollisesti vastausten analyysissä. Silti perinteisempi käsitys tulkkauskehystä kääntämisenä on myös läsnä.

Asioimistulkki-ammattin sosiaalisesta ja asioimistulkkaus-ammattin ammatillistumista on viime vuosina tukenut muun muassa yliopisto- ja korkeakoulutasoisen koulutuksen vahvistaminen useissa kielipareissa, joissa asioimistulkkauspalveluita tarvitaan. Koulutusta on kehitetty paitsi Suomessa myös Ruotsissa ja Norjassa. Norjassa tuli lisäksi vuoden 2022 alussa voimaan niin sanottu tulkki laki (tolkeloven 2021), joka velvoittaa viranomaisia käyttämään päteviä tulkkeja. Oslolaisessa OsloMet – storbyuniversitetet -yliopistossa onkin vuodesta 2017 alkaen järjestetty julkissektorin tulkkaustarpeisiin suunnattua, alemman yliopistotutkintoon johtavaa tulkkipäätöksentekoa *bachelor i tolking i offentlig sektor* -ohjelmassa, jonka laajuus on 180 opintopistettä (ECTS). Opintoihin kuuluu myös 15 opintopisteen laajuinen prima vista -opetusjakso, joka kestää yhden lukukauden.

3 Aineisto ja menetelmä

OsloMet – storbyuniversitetet -yliopistossa prima vista -tulkkauksen menetelmän opetuksella on vankka sijansa tulkkausten bachelor-ohjelmassa. Olen kerännyt pääasiallisen tutkimusaineistoni ohjelman kolmannen lukukauden tulkkioiskelijoilta. Nähdäkseni, tapahtuuko koulutuksen aikana jo edellä mainitsemaani ammatillista sosialisatiota (ks. esim. Choroszewicz ym. 2018: 259), olen tehnyt vastaavan kyselyn myös ammatissa toimiville tulkeille, jotka ovat Norjan tulkkiiyhdistyksen (*Norsk tolkeforening*) jäseniä. Opetustavoitteiden ja -menetelmien kartoittamiseksi olen haastatellut prima vistan opettajaa.

Opiskelijoiden näkemyksiä kartoittavan aineiston olen kerännyt kaksivaiheisena kyselytutkimuksena. Ensimmäinen kysely oli prima vista -opetusjakson alkaessa tammikuussa, toinen jakson päätöskokouksessa huhtikuussa 2023. Ammattitulkit vastasivat yhteen kyselyyn saman vuoden heinäkuussa.

Lomakkeissa oli prima vistan eri osa-alueita koskevia väitteitä monivalintaperiaatteella vastattaviksi. Opiskelijat saivat valita vastaukseksi kuhunkin kysymykseen useita vaihtoehtoja, ja jokaista monivalintakysymystä oli mahdollisuus täydentää vapaamuotoisella vastauksella. Ammattitulkkien kyselylomake poikkesi hieman muodoltaan opiskelijoiden lomakkeesta, mutta oli sisällöltään vertailukelpoinen. Ensimmäiseen kyselyyn vastasi 17 opiskelijaa, toiseen 18. Ammattitulkeilta vastauksia tuli yhteensä 23.

Analyysimenetelmänä olen soveltanut Tuomen ja Sarajärven (2018 [2002]) esittämiä laadullisen tutkimuksen periaatteita. Lähtökohtanani on ollut aineistolähtöinen sisällön analyysi (Tuomi & Sarajärvi 2018 [2002]: 108). Olen kuitenkin kvantifioinut opiskelijoiden monivalintavastaukset saadakseni esille ryhmän kehityssuuntia. Numeerisen tiedon tueksi olen analysoinut opiskelijoiden vapaamuotoiset vastaukset, missä fenomenografinen lähestymistapa osoittautui hedelmälliseksi. Myös sosiologiasta peräisin oleva ammatillisen sosialisatiion käsite on ohjannut analyysiani.

4 Asennoituminen prima vistaan ammatillisen sosialisatiion eri vaiheissa

Tutkimukseen vastanneiden opiskelijoiden joukko oli taustoiltaan varsin heterogeeninen, mutta kaikilla oli jonkin verran kokemusta tulkkauksesta ammatina, lähes kaikilla myös prima vistan. Useimmat opiskelijat ilmoittivat toimeksiantajikseen poliisin, tuomioistuimet ja sosiaaliturvakeskus NAVin. Useimmat ilmoittivat myös tehneensä prima vista -tulkkauksia näiden viranomaisten

toimeksiannoilla. Ammattitulkkien kolme suurinta prima vista -toimeksiantajaa olivat poliisi, tuomioistuimet ja terveydenhuolto.

Saadakseni käsityksen opiskelijoiden ammatillisen taustan merkityksestä asenteisiin ja niiden mahdolliseen muuttumiseen opetusjakson aikana olen jakanut opiskelijat kahteen ryhmään: niihin, joilla tulkkaukokemusta oli alle 10 vuotta, ja niihin, joilla sitä oli vähintään 10 vuotta. Tällä tavoin ryhmäkoot ovat jääneet melko pieniksi, mutta riittäviksi, jotta eroja on tullut esiin. Opiskelijoiden tulkkaukokemuksessa ei ollut juurikaan eroja, sillä molemmat ryhmät ilmoittivat suurimmiksi toimeksiantajikseen samat tahot niin yleisen tulkkaukokemuksen kuin prima vistankin osalta.

Kysymyslomakkeiden sisältö jakautui neljään kategoriaan:

- 1) käsitys prima vistan asiakirjoista ja yhteistyöstä prima vista -tulkkauksen yhteydessä
- 2) tulkkaustekniset valinnat ja fokus prima vista -tulkkauksessa
- 3) prima vistan erityiset haasteet
- 4) muut huomiot prima vistasta.

Neljän temaattisen kokonaisuuden avulla olen pyrkinyt muodostamaan kuvan siitä, millainen käsitys vertailemillani kahdella opiskelijaryhmällä oli ollut prima vista -tulkkauksen menetelmästä opetusjakson alkaessa ja millainen se oli jakson loppuvaiheessa. Vertaamalla näiden kahden ajankohdan vastauksia tarkoitukseni on ollut havainnoida, millaisia muutoksia opiskelijaryhmän asenteissa yleensä ja kahden, ammattikokemukseltaan erilaisen tulkkiopiskelijaryhmän asenteissa on tapahtunut.

Käsitys prima vista -asiakirjoista ja yhteistyöstä prima vista -tulkkauksen yhteydessä

Opiskelijoiden käsitykset prima vista -menetelmällä tulkattavien asiakirjojen ominaisuuksista olivat muuttuneet opetusjakson aikana vain vähän, vaikka kahden väittämän kohdalla muutosta olikin tapahtunut. Vähemmän kokeneessa ryhmässä opiskelijat olivat alkaneet suuremmissa määrin pitää prima vistaa kuulijalle vaikeaselkoisena ja useimmat heistä olivat kurssin lopulla, huhtikuussa, sitä mieltä, että asiakirjat tulisi mieluummin kääntää kirjallisesti kuin tulkata prima vista. Tämä näkemys oli vallalla myös ammattilaisten ryhmässä. Sen sijaan opiskelijat, joilla oli yli 10 vuoden tulkkaukokemus, olivat muuttaneet varsin selkeästi kantaansa kääntämiseen kurssin aikana. He eivät myöskään enää kurssin loppuvaiheessa ajatelleet, että kuulijan olisi vaikeaa ymmärtää prima vista -tulkkausta, vaikka tammikuussa tämä näkemys sai jonkin verran tukea. Toisin sanoen verrokkiryhmien kehitys oli tältä osin päinvastainen.

Yhteistyöllä prima vistan yhteydessä tarkoitetaan tässä tutkielmassa sitä, kuinka aikaisin tulkki saa tutustua tulkattavaan tekstiin tai sen aihepiiriin sekä sitä, miten teksti esitetään tulkille tulkkauksilanteessa, toisin sanoen luetaanko se ensin alkukielellä vai lukeeko tulkki tekstin paperista

ilman edeltävää luentaa. Niin opiskelijoiden kuin ammattilaistenkin käsityksen mukaan tulkki saa vain harvoin tulkattavat asiakirjat etukäteen, mutta opintojakson loppupuolella kokeneemmat opiskelijat korostivat tulkin oikeutta valmistautumiseen. Tekstin esitystavasta opiskelijat olivat kurssin loppuvaiheessakin eri mieltä ammattilaisten kanssa: ammattilaiset ilmoittivat tulkkaneensa tekstin usein simultaanisti puhujan lukiessa alkukielistä esitystä, kun taas opiskelijoiden kokemus oli, että he ovat kuulleet tekstin luettuna ensin ja ovat tulkkaneet sen konsekutiivisesti käyttäen kirjoitettua tekstiä tulkkauksen tukena. Yleistä oli kuitenkin sekä ammattitulkkiensa että opiskelijoiden mukaan se, että tulkki tulkkaa tekstin suoraan asiakirjasta ilman edeltävää luentaa.

Tulkkaustekniset valinnat ja fokus prima vista -tulkkauksessa

Tulkkaustekniikkaa koskevista kysymyksistä kävi ilmi, että tavanomaisimpana opiskelijat pitivät menetelmää, jossa tulkki lukee ja tulkkaa samanaikaisesti, toisin sanoen tulkki ei pidä taukoa lukeakseen seuraavan lauseen tai kappaleen. Vain harvat sanoivat lukevansa koko tekstin ennen kuin tulkkauksen alku. Vastauksissa ei tapahtunut muutosta tammikuusta huhtikuuhun. Sen sijaan selkeä muutos oli havaittavissa siinä, mihin opiskelijat kiinnittivät erityistä huomiota tulkatessaan. Alle 10 vuotta tulkkaneet opiskelijat painottivat terminologiaa ja asiakirjan pääsisältöä (kuten sen sisältämää päätöstä) huhtikuussa enemmän kuin tammikuussa ja kiinnittivät viestin ymmärrettävään välittämiseen, kuulijaystävällisyyteen, selvästi enemmän huomiota opetusjakson loppupuolella. Tässä opiskelijoiden vastaukset erosivat ammattitulkkiensa valinnoista. Yli 10 vuotta tulkkaneiden opiskelijoiden muutoksen suunta oli saman kaltainen. Ammattitulkki ilmoittivat kiinnittävänsä erityistä huomiota kolmeen seikkaan, kuhunkin yhtä paljon: terminologia, pääsisältö (esimerkiksi päätös tms.) ja tekstin auditiivinen vastaanotettavuus eli ymmärrettävyys (lomakkeessa *lyttbar*).

Toisin kuin tammikuussa, opetusjakson loppuvaiheessa suuri osa opiskelijoista ilmoitti voivansa kieltäytyä tulkkauksesta, jos teksti on liian vaikea. Yksi opettajan mainitsemista tavoitteista olikin kehittää opiskelijoiden argumentointikykyä tilanteissa, joihin prima vista ei sovi. Tätä vaihtoehtoa ei juurikaan kannatettu ammattilaisten vastauksissa.

Prima vistan erityiset haasteet

Prima vistan opiskelijat kokivat erityisen haastavaksi kirjoitetun tekstin muotoilut, termit ja sanaston. Näiden lisäksi monet opiskelijat kiinnittivät opetusjakson lopulla huomiota siihen, että myös asiakirjan sisältö voi olla monimutkainen, mutta toisaalta sisältää sisällyksetöntä ainesta. Kaikkein selkeimpänä nousi kuitenkin esiin havainto tulkkauksen kohdekieleen liittyvistä haasteista, etenkin kokeneemmassa ryhmässä tähän liittyvät vaihtoehdot valittiin huomattavan usein. Se ei saanut juuri lainkaan huomiota osakseen tammikuun kyselyssä, mutta huhtikuussa yli 10 vuotta tulkkaneista varsinkin monet ilmoittivat haasteeksi vastineiden puuttumisen kohdekielestä ja sen, että viestiä oli vaikeaa

saada muotoilluksi kohdekielellä. Vapaamuotoisissa vastauksissa kommentoitiinkin prima vista -tulkkauksen vaativan tulkilta viestin muokkaamista. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, että siirtyminen tulkkauksen menetelmästä toiseen on vaativaa.

Grafiikan ja muiden ei-verbaalisten elementtien välittämiseen sekä opiskelijoilla että tulkeilla oli useita keinoja, jotka vaihtelivat asiakirjan näyttämisestä ja sormella osoittamisesta selittämiseen, kuvailemiseen ja viranomaisen puoleen kääntymiseen, minkä ammattitulkkitäsmensivät tarkoittavan viranomaisedustajalle esitettävää pyyntöä selittää esimerkiksi taulukon sisältö.

Muut huomiot prima vistasta

Kyselyiden lopussa niin opiskelijat kuin ammattilaisetkin saivat esittää vapaamuotoisia näkemyksiä sellaisista prima vista koskevista seikoista, jotka eivät olleet tulleet esiin aiempien kysymysten yhteydessä. Ennen opetuksen käynnistymistä opiskelijat kiinnittivät huomiota tekstin sisältämän tiedon koordinointiin ja viestintään kuulijan näkökulmasta. Opiskelijoiden vastauksista kävi jo tammikuussa ilmi kyky pohtia omaa ja viranomaisen toimintaa. Erityisen paljon huomiota sai vastuunjako tulkin ja viranomaisen edustajan välillä. Vastauksissa kommentoitiin, että prima vistassa tulkille jäi liikaa vastuuta, viranomainen ei osannut toimia oikein prima vistan yhteydessä eikä osannut arvioida, mitkä asiakirjat ylipäättään soveltuvat tulkattaviksi.

Huhtikuussa huomio oli edelleen kommunikaation tehokkuudessa ja itsereflektiossa. Vastuunjakoa ei kuitenkaan enää mainittu lainkaan, vaan nyt oli tilalle tullut tietoisuus työolosuhteista. Jo aiemmin kommentoidun valmistautumistarpeen lisäksi esille nostettiin työrauhan ja taukojen tarve tulkkauksen aikana sekä havainto siitä, että kaikki asiakirjat eivät ehkä sovellu prima vista -tulkattaviksi.

5 Päätelmät

Kyselytutkimukseeni osallistuneet OsloMet-yliopiston bachelor-ohjelman prima vista -opiskelijat olivat suhteellisen heterogeeninen joukko, ja kerätyssä aineistossa näkemykset prima vistan soveltuvuudesta, toteutustavoista ja haasteista vaihtelivat etenkin opetusjakson alkaessa. Vaikka vastaajien kokonaismäärä oli pieni ja vertailemieni opiskelijoiden määrät vaatimattomia, oli vastausten perusteella kuitenkin mahdollista havaita muutossuuntia molemmissa ryhmissä.

Selkeimmät asennemuutokset olivat nähtävissä yli 10 vuotta ammatissa toimineiden opiskelijoiden vastauksissa. He painottivat vastauksissaan vaihtoehtoja, joissa kommunikatiivinen näkemys oli selkein, minkä he myös toivat esille vapaamuotoisissa vastauksissaan. Lisäksi tietynlainen ammatillinen itsevarmuus näytti vahvistuneen prima vista -opetusjakson aikana. Kaiken kaikkiaan

vastauksissa oli vähemmän vaihtelua opetuksen päätösvaiheessa kuin sen alkaessa, toisin sanoen opiskelijoiden asenteiden voi olettaa yhtenäistyneen jossain määrin opetusjakson aikana.

Oli myös nähtävissä, että jakson lopulla opiskelijat ilmensivät joitakin näkemyksiä, jotka lähentyivät ammattilaisten käsityksiä prima vistasta. Kaikkien opiskelijoiden vastauksissa näkyi viestinnällisten näkökohtien painottamisen tulleen tärkeämmäksi kahden kyselyn välillä. Yksi opetuksen painopisteistä olikin haastatellun opettajan mukaan tulkkauksen korostaminen kommunikaationa. Joissakin kysymyksissä alle kymmenen vuotta tulkanneet lähentyivät ammattitulkkiä näkemyksiä, joissakin toisissa taas yli kymmenen vuotta tulkanneiden käsitykset muokkautuivat ammattilaisten asenteiden suuntaan.

Kuten aiemmin on mainittu, Choroszewicz ym. (2018: 259) katsovat, että tulkikoulutuksessa on muun muassa kyse ammatillisesta sosialisatiosta: ”[Ammatillinen sosialisatio] valmentaa toimimaan ammattikunnan jäseniin kohdistuvien odotusten mukaisesti, työskentelemään tehokkaasti ja tekemään päätöksiä, jotka ovat ammatin arvojen, normien ja eettisten sääntöjen mukaisia.” Opiskelijoiden asenteiden keskinäisen yhdenmukaistumisen voidaan katsoa olevan merkki ammatillisesta tai ainakin koulutuksen aikaisesta sosialisatiosta. Se, että opiskelijoiden näkemykset lähentyivät ammatissa toimivien tulkkiä käsityksiä vain osittain ja silloinkin prima vista -tulkkauksen erilaisten, joskus vastakkaistenkin, piirteiden osalta, ei tuo kattavaa vastausta viimeiseen tutkimuskysymykseen eli siihen, millaisten muutosten voidaan katsoa osoittavan ammatillista sosialisatiota. Selkeää oli kuitenkin, että suhtautuminen prima vistaan viestintänä korostui sekä opiskelijaryhmän sisällä että ammattilaisten vastauksissa. Voitaneen siis todeta, että tulkkiä ammattikunta painottaa kommunikaatiota ja koulutus on tältä osin yksiselitteisesti edistänyt ammatillista sosialisatiota.

Aineiston perusteella ei ole mahdollista arvioida, ovatko opiskelijat vastanneet saamansa opetuksen mukaisesti ja antaneet vastauksia, joita olettavat heiltä odotettavan, vai onko heidän asenteissaan tapahtunut todellista muutosta. Vastausten perusteella voidaan kuitenkin nähdä heidän omaksuneen tietoa ja valmiuksia koulutuksen aikana, ja nämä he vievät mukanaan työelämään. Toiminnan muutosten havainnointiin tarvitaan kuitenkin toisenlaista tutkimusta.